МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЧЕРНИШ ТЕТЯНА МИКОЛАЇВНА

УДК 140.8: 316.77

ДИСЕРТАЦІЯ

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

09.00.10 – філософія освіти

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук

_____Т. М. Черниш

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Науковий керівник – **Кивлюк Ольга Петрівна,**
доктор філософських наук, професор

Київ – 2018

АНОТАЦІЯ

Черниш Т.М. Інформаційно-комунікаційний потенціал гуманітарної освіти в умовах глобалізації. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.10 - філософія освіти. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, 2018.

Дисертаційне дослідження присвячене концептуалізації інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації. На основі методів та підходів - системно-цілісного, комплексного, герменевтичного, соціоаксіологічого, інформаціологічного, синергетичного - сформовано концепцію впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах глобалізації.

У першому розділі «Теоретико-методологічні виміри інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти» здійснено аналіз епістемологічних вимірів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти; проаналізовано концепт інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти; визначено методологію аналізу інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти

Доведено, що епістемологічні виміри інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти включають концепції комунікації, що виступають одним із засобів впливу на світогляд людини. Визначено концепт «інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти», що означає складний комплекс взаємозумовлених, взаємозалежних, багатовимірних гуманітарних процесів людського розвитку. Вони включають відтворення і життєзабезпечення людського потенціалу – психофізіологічного, соціального, трудового, суспільно-політичного, духовно-морального, креативного. Епістемологічні виміри інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти включають в себе наступні теорії: комунікації; інформаційно-комунікаційного потенціалу людини;

соціалізації; діяльності людини; інформаційно-комунікаційних відносин людини; інституціоналізації мережевого суспільства; інформаційної людини; інтернет-технологій (хмарних сервісів) у глобальному комунікаційному просторі.

Концепт «інформаційно-комунікаційний потенціал», який є головним дослідницьким інтересом, сприяє цілісному і комплексному аналізу гуманітарної освіти, яка, активно розвиваючись під впливом глобалізаційних чинників, збагачується новими характеристиками. Методом ефективного впливу гуманітарної освіти на особистість виступає комунікація, що розвивалася за часів Античності, Середньовіччя, Відродження, Нового часу, Просвітництва, і є однією із сфер виявлення когнітивних процесів наукового пізнання. В результаті аналізу визначено, що інформаційно-комунікаційний потенціал гуманітарної освіти включає в себе: онтологічний аспект («логіка речей»), що передбачає мисленнєве встановлення взаємозв'язку елементів, що включаються в структуру діяльності; гносеологічний аспект («логіка знання») пізнання, тобто встановлення необхідного зв'язку понять, за допомогою яких пізнається сутність, смисл та істина досліджуваних явищ; формально-логічний аспект методології дослідження (логіка доказу і спростування) проблем формування потенціалу інформаційного суспільства, що виявляється в формах побудови ідеального образу комунікаційної діяльності.

Категорія «інформаційно-комунікаційний потенціал» означає незворотний процес позитивних якісних змін у розвитку інформаційного суспільства та процесі всебічного і гармонійного розвитку особистості. Досліджено методологію аналізу інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти, яка сприяє удосконаленню інтелектуально-інформаційних інструментів, які необхідні для вирішення складних проблем інформаційного суспільства.

Методологія визначена як вчення про способи фіксації результатів дослідження моделей інформаційного суспільства, наукових парадигм,

логічну організацію, методи і засоби пізнання проблем інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти.

У другому розділі «Розвиток інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації» досліджено місце і роль культурних маркерів у формуванні інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти; розкрито сутність віртуалізації як форми впливу на гуманітарну культуру та взаємодії у мережевому просторі; сформовано концепцію впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах глобалізації.

Доведено, що культурні маркери у формуванні інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти включають освіту, науку, духовність, інформатизацію, що сприяють залученню людей до культури і можуть бути визначені як один з напрямів інтелектуального розвитку. Інформаційно-комунікаційний потенціал гуманітарної освіти в умовах глобалізації висуває нові вимоги до культурних маркерів, які змінюють їх місце і роль у зв'язку з тим, що культура виступає альтернативою промисловому виробництву і зорієнтована на виробництво нових видів ресурсів – творчих, соціальних, інтелектуальних замість обмежених матеріальних, природних і фінансових. Гуманітарна освіта виступає як простір для творчого самовираження і саморозвитку особистості, тому культурні маркери – це матеріал, що використовується для створення базових моделей культурних цінностей особистості, які приходять на зміну вуглю, золоту, сталі. Ці питання є важливими з точки зору практичного інтересу, так як є важливими для розуміння соціокультурних процесів інформаційної епохи, прогнозування культурних ситуацій у зв'язку з розвитком віртуального суспільства, зростаючої мобільності молоді та специфікою сучасних засобів комунікації. Дослідження культурних маркерів пов'язано зі становленням віртуального простору спілкування та культурних взаємодій, які породжують відчуття соціальної нестабільності і свідчать про те, що культурні маркери представляють собою нерівновагому систему, для

якої є характерним перехід від стійких станів до нестійких, що й потребує формування гуманітарних цінностей в цілому.

Доведено, що процес віртуалізації зачіпає людину і розуміється як мережа міжособистісних зав'язків, включаючи інституціональні сфери суспільства. Мас-медіа, Інтернет, інформаційно-комп'ютерні технології трансформують світосприйняття людини у напрямі багатовимірної, багатоваріантної, ігрової реальності. Доведено, що віртуалізація як новий тип взаємодії сприяє конституюванню нового суб'єкта культури, сфери діяльності і відпочинку якого знаходяться переважно у глобальному просторі соціальної мережі, що перетворюється у самодостатній світ повсякденної реальності, а особистість формується штучним порядком. Віртуальна реальність як простір соціальної комунікації – це сконструйована символічна реальність, що продукує новий простір для самовизначення людини. Віртуальна реальність існує як процесуальна взаємодія між матеріально-технічними, інформаційними процесами і психікою людини. Це специфічна форма інтерактивної комунікаційної реальності зі специфічними властивостями, що представляють собою альтернативу матеріальному світу.

Сформовано концепцію впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах глобалізації, яка саморозгортається як інтелекутально-мисленнєва діяльність, і сприяє формуванню специфічного гуманітарного продукту – світогляду як цінності. В інформаційно-комунікаційному капіталі як різновиду діяльності розкривається зміст інформаційної освіти, яка виступає однією з смислоутврюючих констант гуманітарного розвитку та слугує ціннісним інструментом формування особистості, а смислова направленість глобалізації робить її детермінуючим атрибутом і фактором освіти XXI століття.

У третьому розділі «Напрями оптимізації інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації» виокремлено англійську мову як форму впливу на самовизначення особистості в умовах глобалізації; обґрунтовано багатовимірну сутність

універсалій інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в контексті освітнього дискурсу; спрогнозовано напрями оптимізації інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації.

Доведено, що вивчення англійської мови сприяє розвику лінгвосфери в епоху глобалізації, яка є обов'язковою умовою входження людини в суспільство (соціалізація) як у рідному соціумі (інкультурація), так і в транскультурній спільноті (акультурація). У широкому смислі мова формує дискурс-«картину світу», під якою розуміється сукупність уявлень про світ і місце в ньому людини, які регулюють життєдіяльність індивіда певним для даної культури чином. Англійська мова представляє певний спосіб концептуалізації дійсності, характерний для певного комунікаційного простору, що відображається у дискурсі його суб'єктів. Мова виступає як мультизнакова (семіотична) система, що відображає соціально значиму інформацію і пропонує у мовленнєвій формі інформацію, що передається як специфічний вид духовного відображення проблем суспільства, його ідей, цінностей, орієнтирів, що використовуються в комунікаційно-екзистенційних цілях, виражених і зафіксованих семантичними, синтаксичними, граматичними модифікаціями, що не можуть бути осмисленими поза лінгвістичними структурами та мовними системами.

Доведено, що формування багатовимірної сутності універсалій гуманітарної освіти активно розвивається під впливом глобалізаційних чинників і збагачується новими характеристиками. Як теоретичний феномен, багатовимірна сутність універсалій світоглядного потенціалу гуманітарної освіти представляє собою принципово не завершену, відкриту, самореферентну метасистему, що включає в себе такі сфери знання, як філософія, антропологія, аксіологія, психологія, педагогіка, теорія еволюції, а також основи критичного мислення, соціології, космології, фізики, біології, теорії інформації, що складають сучасну наукову картину світу.

Дух багатовимірної сутності універсалій гуманітарної культури вбирає в себе дух світової філософії, культури і освіти, постільки виражає дух різних цивілізаційних і національних культур та систем освіти. Доведено, що напрями удосконалення інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти включають розвиток інформаційного пізнання, що має формуватися за такими основними напрямами: створення нормативно-правового, технічного, інституційного й економічного середовища з урахуванням світового досвіду; розбудова сучасної інформаційно-комунікаційної інфраструктури вищих закладів освіти через створення умов для розвитку «хмарних технологій та сервісів»; забезпечення соціально сприятливих умов для надання інформаційно-комунікаційних послуг з метою освіти, навчання, спілкування.

Напрями удосконалення впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти інформаційного суспільства та глобалізації представляють пізнання трансформації функцій інформаційно-комунікативного потенціалу гуманітарної освіти у вирішенні проблем інформаційного суспільства та мережевої самоорганізації, формуванні нової соціальності, що пов’язана з Інтернет, віртуальною реальністю, цінностями інформаційної цивілізації; вивченням проблем нової соціальності, що пов’язана з зростаючою статистикою появи різноманітних нових явищ в інформаційному суспільстві.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційний потенціал, гуманітарна освіта, глобалізація, культурні маркери, віртуалізація, багатовимірна сутність, гуманітарний капітал, універсалії освітньо-гуманітарного дискурсу.

Список опублікованих праць за темою дослідження

*Наукові статті у наукових фахових виданнях України***:**

1. Черниш Т.М. Культурні маркери світоглядного потенціалу гуманітарної освіти в умовах мовленнєвої глобалізації XXI століття // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр.

/ М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2016. Вип. 65. С. 153 – 163.

2. Черниш Т.М. Епістемологічні виміри методологічних підходів до аналізу проблем інформаційного суспільства: теоретико-концептуальний контекст // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник: зб.наук.пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П.Драгоманова. Київ, 2016. Вип. 110 (7). С. 216-221.

3. Черниш Т.М. Методологія дослідження інформаційно-комунікативного потенціалу гуманітарного світогляду особистості в умовах глобалізації // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2016. Вип. 66. С. 64-77.

4. Черниш Т.М. Основні напрямки розвитку багатовимірної сутності світоглядного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації / // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2017. Вип. 68. С. 149-158.

5. Черниш Т.М. Формування універсалій освітньо-гуманітарного дискурсу інформаційного суспільства: теоретико-методологічні виміри / // Освітній дискурс: зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П.Драгоманова. Київ, 2017. № 2. С.

*Статті у міжнародних наукових фахових виданнях і виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз***:**

6. Tatiana Chernysh. Formation of humanitarian capital as the condition of self-individual identity in the information society: synergetic methodology // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2017. Вип. 71. С. 143-148.

7. Черниш Т. М. Віртуалізація як становлення принципово нової форми світоглядної культури та нового типу взаємодії у мережевому

просторі // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник: зб.наук.пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П.Драгоманова. Київ, 2016. Вип. 116 (1). С. 212-216.

8. Черниш Т. М. Концептосфера світоглядного потенціалу гуманітарної освіти як фактор модернізації сучасної України в умовах кризи // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя,2016. Вип.67. С. 105-118.

Інші публікації:

9. Черниш Т. М. Культурні маркери світоглядного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації // Культурні маркери української ідентичності (присвяченої дню Європи в Україні) : за матеріалами VIII студентської міждисцип. наук.-практ. конф., м.Херсон, 19 травня 2016 року / Херсонський державний аграрний університет. Херсон, 2016. С. 5 – 7.

10. Черниш Т.М. Вивчення англійської мови як фактор професійного самовизначення і становлення особистості в умовах мовленнєвої глобалізації XXI століття // Людина в умовах мінливості соціокультурного простору: духовно-практичний вимір: за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф., м.Мелітополь, 3–4 червня 2016 р. / Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького. Мелітополь, 2016. С.215-219.

11. Черниш Т. М. Філософські засади методологічних підходів до аналізу проблем інформаційного суспільства // Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики: за матеріалами всеукр. наук.конф., м.Дніпро, 29-30 червня 2016 р. / Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара. Дніпро, 2016. С. 265-267.

12. Черниш Т. М. Використання світоглядного потенціалу соціально-гуманітарних наук у процесі модернізації України // Теоретичні та практичні засади розвитку менеджменту організацій та адміністрування в умовах незалежності України: за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф.,

м.Запоріжжя, 23–24 вересня 2016 р. / Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2016. С.159 – 161.

13. Черниш Т. М. Концептосфера світоглядного потенціалу гуманітарної освіти як фактор соціогуманітарного перетворення сучасної України // Філософія, теорія та практика випереджаючої освіти для сталого розвитку: за матеріалами II Всеукр..наук.-практ. конф., м. Дніпро, 17 листопада 2016 р. / Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара. Дніпро, 2016. Частина II. С.48-50.

14. Черниш Т.М. Концептуальні засади сучасного гуманізму як культурної парадигми в умовах трансформації сучасного соціуму // Становлення і розвиток інформаційного суспільства як основи забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави»: за матеріалами Міжнар. наук.-практ.конф., м.Запоріжжя, 23–24 листопада 2017 року. / Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2017. С.87-91.

15. Черныш Татьяна. Методология исследования универсалий гуманитарной культуры как фактора устойчивого развития информационного общества // Mokslas ir praktika: aktualijos ir perspektyvos Taptautinė mokslinė - praktinė konferencija 2017 m. gegužės 11-12 d., Kaunas Tezių rinkinys (internete). P. 57-58.

16. Черныш Татьяна. Формирование гуманитарного капитала как условие саморазвития личности в условиях информационного общества: синергетическая методология // MOKSLAS IR PRAKTIKA: aktualijos ir perspektyvos. Mokslinių straipsnių rinkinys (elektroninis leidinys). Kaunas, 2017. P. 52-60.

ABSTRACT

Chernysh T.M. Information and Communication Potential of Humanitarian Education in the Conditions of Globalization. - On the rights of manuscripts.

Dissertation for the degree of the candidate of philosophical sciences (doctor of philosophy) in the specialty 09.00.10 – Philosophy of Education. - National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, 2018.

The dissertation is devoted to the conceptualization of the information and communication potential of humanitarian education in the conditions of globalization. On the basis of methods and approaches - system-holistic, complex, hermeneutical, socioaxiological, informational, synergistic - the concept of the influence of information and communication potential on the development of humanitarian education in the conditions of globalization has been formed.

In the first section *"Theoretical and Methodological Measurements of the Information and Communication Potential of Humanitarian Education"* epistemological measurements of the information and communication potential of humanities were conducted; the concept of the information and communication potential of humanitarian education is analyzed; The methodology of analysis of the information and communication potential of humanitarian education is determined, which in general should be aimed at revealing theoretical and methodological dimensions of the information and communicative potential of humanitarian education.

It is proved that the epistemological dimensions of the information and communication potential of humanitarian education include the concepts of communication, which is one of the means of influencing the human worldview. The concept of "information and communication potential of humanitarian education" is defined, which means a complex of interdependent and multidimensional humanitarian processes of human development. They include reproduction and life support of human potential - psychophysiological, social, labor, socio-political, spiritual-moral, and creative. Epistemological dimensions of

the information and communication potential of humanities include the following theories: communication; information and communication potential of a person; socialization; human activities; information and communication relations of a person; institutionalization of the network society; informational person; Internet technologies (cloud services) in the global communications space.

The concept of "information and communication potential", which is a major research interest, contributes to a holistic and integrated analysis of humanitarian education, which, actively developing under the influence of globalization factors, enriches with new characteristics. The method of effective influence of humanitarian education on personality is the communication that was developed in the times of antiquity, Middle Ages, Renaissance, New Age, Enlightenment, and is one of the spheres of detecting the cognitive processes of scientific knowledge.

As a result of the analysis it is determined that the information and communication potential of humanitarian education includes: 1) the ontological aspect ("the logic of things"), which involves the thoughtful establishment of the relationship of elements included in the structure of activity; 2) the epistemological aspect ("logic of knowledge") of knowledge, that is, the establishment of the necessary connection of concepts, through which the essence, meaning and truth of the investigated phenomena are recognized; 3) the formal-logical aspect of the research methodology (logic of proof and refutation) of the problems of forming the potential of the information society, which manifests itself in the forms of constructing the ideal image of communicative activity.

The category of "information and communicative potential" means the irreversible process of positive qualitative changes in the development of the information society and the process of comprehensive and harmonious development of the individual. The methodology of analysis of the information and communication potential of humanitarian education is analyzed, which helps to improve the intellectual and information tools that are necessary for solving complex problems of the information society. The methodology is defined as the doctrine of fixing the results of the research of information society models,

scientific paradigms, logical organization, methods and means of knowing the problems of the information and communication potential of humanitarian education.

In the second section *"Development of Information and Communication Potential of Humanitarian Education in the Conditions of Globalization"* the study of information and communication potential of humanitarian education in the conditions of globalization was carried out ; the place and role of cultural markers of the information and communication potential of humanitarian education in the conditions of globalization were researched; the essence of virtualization as a new form of ideological culture and interaction in the network space is revealed; the concept of the development of the information and communication potential of humanitarian education in the conditions of globalization has been formed.

It is proved that cultural markers in the formation of the information and communication potential of humanitarian education include education, science, spirituality, informatization, which promote the attraction of people to culture and can be defined as one of the directions of intellectual development. The information and communication potential of humanitarian education in the conditions of globalization places new demands on cultural markers that change their place and role in connection with the fact that culture is an alternative to industrial production and is oriented on the production of new types of resources - creative, social, intellectual instead of limited material, natural and financial. Humanitarian education acts as a space for creative self-expression and self-development of the individual, therefore, cultural markers are the material which is used to create basic models of cultural values of the person who comes to replace the coal, gold, and steel. These issues are important from the point of view of practical interest, since they are important for understanding the socio-cultural processes of the information age, predicting cultural situations in connection with the development of a virtual society, the increasing mobility of young people and the specificity of modern means of communication. The study of cultural markers is associated with the emergence of a virtual space of communication and cultural

interactions, which give rise to a sense of social instability and show that cultural markers represent an unequal system, for which there is a characteristic transition from stable states to fragile ones that require the formation of humanitarian values in general.

It is proved that the process of virtualization affects a person and is understood as a network of interpersonal relationships, including the institutional sphere of society.

Mass media, the Internet, information and computer technologies transform human perception in the direction of multidimensional, multivariate and game reality. It is proved that virtualization as a new type of interaction contributes to the constitution of a new subject of culture, the sphere of activity and rest of which are predominantly in the global space of the social network, which transforms into a self-sufficient world of everyday reality, and the person is formed by artificial order. Virtual reality as a space of social communication is a constructed symbolic reality that produces a new space for human self-determination. Virtual reality exists as a procedural interaction between the logistics, information processes and the human psyche. This is a specific form of interactive communicative reality with specific properties that represent an alternative to the material world. The concept of information and communication potential of humanitarian education in the conditions of globalization, which is self-deployed as intellectual thinking activity, is formed and contributes to the formation of a specific humanitarian product - the world outlook as values. In the informational and communicative capital as a kind activity, the content of informational education is revealed, which acts as one of the concept-making constants of humanitarian development and serves as a valuable tool for the formation of personality. The particular semantic orientation of globalization makes it a determinant attribute and a factor of education in the twenty-first century.

In the third sectio, *"Directions of Implementation of the Impact of Information and Communication Potential on the Development of Humanitarian Education in the Conditions of the Information Society and Globalization"*, English

language as a form of influence on self-determination of the individual in the conditions of globalization is singled out; the multidimensional nature of universals of information and communication potential of humanitarian education is substantiated; the directions of improving the influence of information and communication potential on the development of humanitarian education in the information society and globalization are projected. It is proved that the study of English contributes to the development of the lingosphere in the era of globalization, which is a prerequisite for the entry of a person into society (socialization) both in his native society (inculturation) and in the transcultural community (acculturation). In a broad sense, the language forms a discourse-the "picture of the world", which refers to a set of ideas about the world and the place in it of a person who regulates the vital activity of an individual determined for a given culture way. English language represents a certain way of conceptualizing reality, characteristic of a particular communicative space, reflected in the discourse of its subjects. The language acts as a multi-sign (semiotic) system that reflects socially meaningful information and offers in speech information which is transmitted as a specific form of spiritual reflection of the problems of society, its ideas, values, landmarks, used in communicative and existential purposes, expressed and fixed by semantic, syntactic, grammatical modifications that cannot be understood beyond linguistic structures and linguistic systems.

It is proved that the formation of the multidimensional nature of universals of humanitarian education is actively developing under the influence of globalization factors and enriched with new characteristics. As a theoretical phenomenon, the multidimensional nature of universals of the ideological potential of humanitarian education is essentially an incomplete, open, self-referential metasystem that includes such spheres of knowledge as philosophy, anthropology, axiology, psychology, pedagogy, the theory of evolution, as well as the basics of critical thinking, sociology, cosmology, physics, biology, information theory, which constitute the modern scientific picture of the world.

The spirit of the multidimensional nature of the universals of humanitarian culture embraces the spirit of world philosophy, culture and education, expressing the spirit of various civilizational and national cultures and systems of education so much. It is proved that the directions of improvement of information and communication potential of humanitarian education include the development of informational knowledge, which should be formed according to the following main directions: creation of normative-legal, technical, institutional and economic environment taking into account world experience; development of modern information and communication infrastructure of universities by creating conditions for the development of "cloud technologies and services"; provision of socially favorable conditions for the provision of information and communication services for the purpose of education, training, communication.

The directions of improving the influence of information and communication potential on the development of humanities education in the information society and globalization are knowledge of the transformation of the functions of the information and communication potential of humanitarian education in solving the problems of the information society and network self-organization, the formation of a new sociality associated with the Internet, virtual reality, values information civilization; the study of the problems of the new social, associated with the growing statistics of the appearance of a variety of new phenomena in the information society.

Key words: information and communication potential, humanitarian education, globalization, cultural markers, virtualization, multidimensional nature, humanitarian capital, universals of educational and humanitarian discourse.

ЗМІСТ

ВСТУП……..……19

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ……34

1.1. Епістемологічні виміри інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти…….……..…...34

1.2. Концепт інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти……..……..…….....50

1.3. Методологія аналізу інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти ……..65

Висновки до першого розділу……78

Список використаних джерел до першого розділу……..82

РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ…93

2.1. Місце і роль культурних маркерів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації…….……93

2.2. Сутність віртуалізації як нової форми впливу на гуманітарну освіту та взаємодії у мережевому просторі..…….……...105

2.3. Концепція впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах глобалізації…….,……. ….116

Висновки до другого розділу…….……..131

Список використаних джерел до другого розділу…….……135

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ……145

3.1. Англійська мова як форма впливу на самовизначення особистості в умовах глобалізації…….…….……145

3.2. Багатовимірна сутність універсалій інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в контексті освітнього дискурсу ….....159

3.3. Напрями удоконалення впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах нформаційного суспільства та глобалізації…….……..……..173

Висновки до третього розділу…….……..…..……189

Список використаних джерел до третього розділу……..…..194

ВИСНОВКИ…….…..…...….……204

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. *По-перше*, актуальність дослідження інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти набуває великого значення для формування інформаційного суспільства, інтеграції України до європейського простору та інтенсифікації всіх процесів, в основі яких взаємозалежність країн, народів, цивілізацій, підвищення іміджу України на міжнародній арені. Свобода комунікацій та цифрові технології, глобалізація та зміни відносин між суспільством і особистістю змушують актуалізувати інформаційно-комунікаційний потенціал гуманітарної освіти, що вимагає трансформації соціо-гуманітарної освіти з акцентом на використання європейського досвіду освіти, радикального перегляду місії, функцій, легітимності, простору та інструментів діяльності гуманітарної верстви суспільства як «атрактора» притяжіння інтелектуальних сил в умовах глобалізації.

По-друге, системний аналіз сучасних інформаційних процесів свідчить, що з початку 1990-х рр. країна постійно знаходиться у стані «гуманітарної неуспішності», так як саме «гуманітарний розвиток» свідчить про соціогуманітарну нежиттєздатність нашого суспільства. Антропологічна криза як багатоаспектний антропофеномен сучасного соціуму є формою відображення сучасної антропоситуації та інтегративної оцінки антропологічного стану України, в основі якого криза популяційного здоров'я, духовної та психологічної кризи, кризи ідентичності, кризи телеологічності (кризи цілей). Саме антропокриза, яка носить системний і багатоаспектний характер, є однією з загроз гуманітарній безпеці України, що загрожує людині та її життєзабезпеченню.

По-третє, розвиток концепту інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти зумовлений об'єктивною необхідністю реалізації вищої стратегічної цілі соціально-орієнтованої держави, в основі якої створення умов для вільного розвитку і волевиявлення сил людини,

утвердження її іманентної сутності. Постільки цілі є комплексними та інтегральними, слід сприяти розвитку концепції інформаційно-комунікаційного потенціалу, що включає розвиток інформатизації гуманітарної освіти, інформаційну державну політику, націлену на формування інформаційної особистості, створення умов для вільного людського розвитку як однієї з фундаментальних умов формування гармонійно розвиненої особистості, оволодіння знаннями та мовами, які продукують конкурентоспроможного фахівця «суспільства знань».

По-четверте, в основі інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти - «людино-відтворення», яке формують як світоглядно-філософські науки, так і інші науки, в яких людина є «альфою і омегою» соціогуманітарного відтворення, в якому розуміння людини закладене соціо-гуманітарними науками, людина розглядається як космо-біо-психо-соціо-культурно-екзистенційна антропросистема, як вища ціль і самоціль суспільного розвитку та ключова рушійна сила всіх перетворень в Україні.

По-п'яте, актуальність дослідження інформаційно-комунікаційних перетворень гуманітарної освіти постає у контексті визначення маркерів глобалізації, інформатизації, професійного визначення англійської мови як мови міжнародного спілкування. Домінування раціо привело до утвердження, що культурні маркери інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти узгоджують матеріальне і духовне, душевне і духовне, людське і загальнолюдське, так як це поєднання душі і тіла, духу і матерії.

Практика свідчить, що культурні маркери гуманітарної освіти слід розвивати через культурно-мистецько-естетично-мовленнєві практики, так як гуманітарна освіта формується не тільки через символи, міфи, а й поєднання різних стилів культурно-мистецьких практик, розширення мистецько-культурної освіти. Якщо маркерами мистецтва є репрезентація якості образів предметів у їх пропорціях, які намагаються створити гармонію, виразити дух в узгодженості образів усіх предметів, то наука – це пояснення самого світу

завдяки відкриттю законів, логічних зв'язків, понять, поєднання логічного та емпіричного у світосприйнятті світу, тому що справжня раціональність науки включає логіку, детермінізм, людський дух, матерію тощо.

По-шосте, в умовах цілісного інформаційного простору постає завдання створення цілісної концептосфери інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти як максими, в якій поділ наук на сфери знань є умовним, що не потребує вузької спеціалізації чи гіперспеціалізації, а розвитку знання на користь цілісності. Інформаційне суспільство, що еволюційно переходить у модель «суспільства знань», засвідчує, що вузька спеціалізація не може інтегруватись у глобальну проблематику, маркерами якої є глобалізація, інформатизація, інтеграція, яка заважає бачити глобальне, сутнісне, а вузько спеціалізоване заважає адекватно інтерпретувати навіть прикладні проблеми. Усвідомлення кризового стану світогляду сучасної людини штовхає вчених на шлях осмислення суспільних змін, що репродукуються в інформаційному просторі, в основі якого природний потяг людини до формування цілісного інформаційно-комунікаційного світогляду та виявлення його концептів.

По-сьоме, у сучасній соціально-філософській літературі мало дослідженою є сутність віртуалізації як цілісного утворення, в основі якого єдність об'єктивного, суб'єктивного і трансцендентного, яка має як позитивні, так і негативні сторони, концептуалізація якої дозволяє формуванню і розвитку загально-метологічних основ її наукової рефлексії, максмимально елімінувавши елементи невизначеності її опису, в центрі якого розширення знаннєвих та мовленнєвих практик в умовах глобалізації, трансформація соціальної реальності та соціальних змін у напрямі еволюції постіндустріального суспільства в інформаційне та «суспільство знань».

По-восьме, актуальність дисертаційного дослідження зумовлена також пошуками напрямів удосконалення впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарнрої освіти в умовах інформаційного суспільства та глобалізації, зростанням впливу світоглядно-інформаційного забезпечення на

розвиток особистості та гуманітарного розвитку держави та освіти. Саме такий вектор дослідження націлений на пошук шляхів і напрямів удосконалення концепції інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти як фактор самовизначення та самоактуалізації особистості, що торкаються соціально-гуманітарної царини людини.

По-дев'яте, трансдисциплінарність в гуманітарній освіті – це виявлення глобалізації в науці, новація в культурі, що репрезентує постнекласичний етап розвитку і конструктивну методологію. Трансдисциплінарність – це вираження зміни орієнтацій у науці з аналітики як домінуючого підходу до синтезу знання, що включають філософсько-методологічні установки, та конструюють цілісність і гармонію світу як олюдненого середовища. Трансдисциплінарний підхід не відкидає класичний, дисциплінарний підхід, а використовує його у якості інструментальної функції. Як міждисциплінарність, так і трансдисциплінарність представляють собою синтез знання, що реалізують себе в діяльності – когнітивній і матеріальній, відповідно.

Інформаційно-комунікаційний потенціал гуманітарної освіти є багатоликим і багатоманітним, він весь у діалозі – з культурою, релігією, історією, політикою. Саме тому тільки діалог дає відповідь - у чому дух гуманітарної осівти, тому що діалогу потребує не тільки освіта, але й вся наша сучасність.

Ступінь наукової розробки проблеми. Проблеми інформаційного суспільства та глобалізації, які вплинули на формування інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти, вивчали: Р. Арон, І. Валлерстайн, П. Варіліо, З. Бжезинський, Д. Белл, Дж. Гелбрейт, Ю. Габермас, С. Гантінгтон, Е. Гідденс, М. Горкхаймер, Р. Дарендорф, П. Друкер, Д. Еймор, А. Етціоні, М. Кастельс, Н. Луман, М. Маклюен, Ф. Махлуп, У. Матурана, Дж. Нейсбіт, А. Портер, Р. Престус, М. Райх, П. Сенге, А. Турен, О. Тоффлер, Ф. Фукуяма, Р. Хатчесон, Т. Хусен.

На особливу увагу заслуговують праці українських дослідників, серед яких слід виділити доробки: В. Андрущенка, Т. Андрущенко, О. Базалука, Г. Берегової, В. Вашкевича, В. Воронкової, Р. Вернидуба, О. Дзьобань, В. Даніл'яна, Д. Дубова, Т. Жижко, В. Ільїна, О. Кивлюк, С. Клепка, Н. Кочубей, А. Кравченко, В. Кремень, М. Култаєвої, С. Куцепал, В. Кушерець, Я. Любивого, С. Ляха, С. Мартинюка, В. Муляра, В. Огнев'юка, І. Озьмінської, Г. Почепцова, О. Пунченка, Т. Розової, Д. Свириденка, О. Скубашевської, В. Савельєва, І. Немчинова, О. Сосніна, М. Степика, С. Терепищого, А. Ярошенко. Серед російських та білоруських вчених – Ф. Абдєєва, Н. Вінера, В. Іноземцева, С. Кара-Мурзи, К. Коліна, В. Князєва, С. Курдюмова, А. Лазаревича, В. Налімова, І. Пригожина, В. Старжинського, В. Цепкало.

В дисертації враховані основні положення Декларації побудови інформаційного суспільства (Женева, 2003), Плану дій Туніського договору (Туніс, 2005), підходи і перспективи сучасних інформаційних практик, що є в Заяві ВВУІО+10 про виконання рішень, які прийняті у 2003-2005 рр. та в розробленій ВВУІО+10 Концепції на період після 2015 р. (Женева, 2014).

У процесі переходу індустріально розвитнутих країн до УІ технологічного укладу четвертої промислової революції (INDUSTRY 4.0) цифрова трансформація все частіше називається у числі найважливіших умов успішного національного розвитку. Вона розкривається у роботах з теорії інформаційного суспільства, філософії віртуальної реальності, інформаційної культури, мережевої культури, інформації та її ролі в сучасному суспільстві, культурно-антропологічній теорії інформатизації, структурної та лінгвістичної семантики, «знаннєвого суспільства», психології особистості в умовах інформатизації, інформаційного джерелознавства, лінгвістичних аспектів масової свідомості. Різні аспекти даної проблеми досліджувалися П. Тейяр де Шарденом, В. Вернадським, Т. Добжанським, Е. Майром, Ф. Роммом, Б. Скіннером, У Уілсоном, М. Р'юзом, Дж. Форрестером,

У. Пестелем, А. Печчеї, Е. Ласло, Ж. Фураст'є, Д. Беллом, Р. Ароном, Г. Каном, Т. Розаком, А. Тоффлером, В. Феркіссом, Ф. Сен-Марком.

Серед усіх інтерпретацій глобалізації найпоширенішою є та, що світ стає більш уніфікованим і стандартизованим в результаті технологічної, комерційної та культурної синхронізації, яка виходить із Заходу, і що глобалізація тісно примикає до модерності (Ян Нідервеєн Пітерзе), яка пов'язана з формуванням інформаційного суспільства. Тому слід активно розвивати інформатизацію, сприяти будівництву ІТ-країни, всього того, що реалізується у сфері високих технологій повинно знайти застосування в суспільстві: цифрова трансформація економіки (інформатизація), направлена на зміни бізнес-процесів через застосування інформаційно-комунікаційних технологій. У наші часи під впливом різних факиторів формується нове глобальне світовлаштування, яке вимагає якісно нових пізнавальних засобів. В кінці ХХ-на початку ХХІ століття актуалізуються роботи про принципи функціонування глобалізаційних процесів, що володіють властивостями нелінійності, робляться спроби вивчити механізми роботи мислення із засад трансдисциплінарної і синергетичної методологій.

Нами виокремлено концепт інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти, який дає новий поштовх соціально-філософській рефлексії та новим соціальним дискурсам, що з'являються у площині глобалізації, породженої умовами становлення і розвитку інформаційного суспільства, які мають неоднозначні погляди стосовно цього явища, що вміщують як розвиток, так і руйнацію. Присутність глобальних артефактів в освітньому процесі потребує їх вивчення в контексті гуманітарного дискурсу.

Зв'язок роботи з науковими програмами планами, темами. Однією з інструментальних задач філософії освіти є створення нових філософських дискурсів. Ця актуальна тема виступає передумовою отримання результату, що свідчить про розвиток філософського знання у певному соціокультурному контексті. Загальний напрям дисертаційної роботи пов'язаний з науково-дослідною тематикою кафедри соціальної філософії, філософії освіти та

освітньої політики Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова «Соціально-філософські проблеми розвитку людини, її освіти і культури» (протокол № 10 від 24 квітня 2008 р.) та «Дослідження проблем гуманітарних наук» (протокол № 4 від 24 грудня 2008 р.), що входить до тематичного плану науково-дослідних робіт університету.

Тема дисертації затверджена Вченою Радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 7 від 24 лютого 2015 року).

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження полягає у соціально-філософському аналізі впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах глобалізації.

Поставлена мета зумовила вирішення наступних дослідницьких **завдань:**

- здійснити аналіз епістемологічних вимірів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти;
- проаналізувати концепт інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти;
- визначити методологію аналізу інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти;
- дослідити місце і роль культурних маркерів у формуванні інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації;
- розкрити сутність віртуалізації як нової форми впливу на гуманітарну освіту та взаємодії у мережевому просторі;
- сформувати концепцію впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах глобалізації;
- виокремити англійську мову як особливу форму впливу на самовизначення особистості в умовах глобалізації;
- обґрунтувати багатовимірну сутність універсалій інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти;

- спрогнозувати напрями вдосконалення впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах інформаційного суспільства та глобалізації.

Об'єктом дослідження є інформаційно-комунікаційний потенціал гуманітарної освіти як соціальний і культурний феномен.

Предметом дослідження є вплив глобалізації на формування інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти.

Методи дослідження. Методологія аналізу інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти зводиться до використання таких методів і підходів:

1) системного методу, системно-структурного, структурно-функціонального, які представляють інформаційно-комунікаційний потенціал як сукупність потенціалів – гуманітарного, інформаційного, віртуального, ціннісного, освітянського, особистісного і проявляється як складноорганізована система, що взаємодіє з навколишнім середовищем та має ряд підсистем;

2) діалектичного методу, що досліджує інформаційно-комунікаційний потенціал гуманітарної освіти як суперечливий, що включає протиріччя між технічним і соціальним, моральним і віртуальним;

3) герменевтичного, що дає можливість представити гуманітарну науку як цілісну культурну систему;

4) інформаціологічного, в основі якого інформаційний принцип, згідно з яким всі явища і процеси мають інформаційну основу і взаємопов'язані інформаційним характером;

5) соціоаксіологічного, що є основою формування інформаційної культури та інформаційно-комунікаційного діалогу;

6) синергетичного підходу, що пов'язаний з самоорганізацією особистості, що діє в умовах мережевого простору.

Для досягнення поставленої мети в процесі дослідження використано загальнонаукові методи, зокрема: аналіз, синтез, абстрагування,

узагальнення, дедукція, індукція, моделювання, аналогія, логічний та історичний, що використовуються у поєднанні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці описово-аналітичної моделі впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах глобалізації.

Вперше:

- досліджено концепт інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти, в контексті якого сформоване авторське визначення інформаційно-комунікаційного потенціалу, що включає в себе ресурси – людський, педагогічний (освітянський), гуманітарний, інформаційний, які необхідні у процесі світоглядно-комунікаційного самовизначення особистості, її вибору, реалізації процесів, під якими розуміють розвиток, що може бути задіяний для підвищення ефективності комунікації гуманітарної освіти та саморозвитку особистості. Доведено, що концепт інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти представляє собою наукову нішу філософії освіти, в контексті якої виокремлюється напрямок інформаційно-комунікаційної філософії та інформаційно-комунікаційної філософії освіти;

- виявлено нову роль культурних маркерів у формуванні інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації, зокрема доведено, що в сучасних умовах відбувається трансформація соціокогнітивної парадигми розвитку науки в соціокомунікаційну, в основі якої перехід від наукової раціональності до культурно-комунікаційної, що дозволяє об’єднати всі види комунікацій в одне ціле. Доведено, що культурні маркери сприяють створенню якісно нової інформаційної культури глобалізації, що впливає на розвиток особистості;

- розкрито сутність віртуалізації як нової форми впливу на гуманітарну освіту та взаємодії у мережевому просторі, що представляє нестабільну, стохастичну реальність, наповнену уявними взаємодіями, багатоманітними симуляціями та симулякрами, що розгортаються в інформаційно-мережевому

просторі. Під віртуалізацією розуміється процес субституції об'єктів, речей, практик, подій, включаючи і саму людину, що підміняється викривленими копіями, пустими знаками, які часто супроводжуються втратою іманентної сутності у результаті метаморфоз, що відбуваються у процесі спілкування людини у мережевому просторі. Доведено, що сутність віртуалізації уявляється як єдність об'єктивного, суб'єктивного і трансцендентного, що формуються як процесуальна взаємодія між людиною і штучно створеним середовищем;

- сформовано концепцію впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах глобалізації і доведено, що людина продовжує жити у світі медійних симулякрів, які маніпулюють свідомістю індивіда. Тому слід культивувати концепцію впливу інформаційно-світоглядно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти, яка бере на себе відповідальність за розвиток особистості. Концепція розвитку гуманітарної освіти не суперечить передовим позиціям дисциплін природничого і технічного циклів, які є основою технологічного прориву. Вводиться поняття «гуманітарного капіталу», під яким ми розуміємо сформовані цінності, що укорінилися у традиціях народу, пов'язані з творчістю, діяльністю, креативністю, самовдосконаленням і саморозвитком особистості, що базується на універсаліях та архетипах, які характеризують розвиток культурних проявів особистості і є регулятором суспільного та індивідуального життя.

***Удосконалено*:**

- методологію інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти, для аналізу якої важливим є використання цивілізаційного та культурологічного підходу, що розглядається як результат творчо-комунікативного діалогу цивілізацій, оскільки кожна цивілізація має власні траєкторії розвитку інформаційного суспільства. Методологія аналізу впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної науки проявляється у використанні принципів: 1) принципу, пов'язаному з

«межами росту», що відбивається на споживанні інформаційних благ, спрямованих на самореалізацію особистості; 2) обмеження детермінізму, оскільки нові концепції гуманітарної освіти базуються на нелінійності, адже на зміну одному типу суспільства приходить інший, більш прогресивний, а розвиток має амбівалентний характер; 3) біфуркації, в основі якої вибір шляху у точках розгалуження та дискретності інформаційного буття, оскільки у межах однієї цивілізації можуть формуватися різні способи життя та формуватися відмінності між ними; 5) відмови від інструментальної, прагматичної раціональності, розвиток якої реалізується на основі базових цивілізаційних процесів. Доведено, що в контексті дослідження методології інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти сформовано поняття «методологічної свідомості», за допомогою якої можливо глибоко проникнути в досліджувані явища і процеси, яка направлена на виявлення основних шляхів подолання проблем «гуманітарної неуспішності»;

- виокремлено домінанту англійської мови як форми присутності свідомості в іншомовній культурі та чинник самовизначення особистості, що виходить з аксіоматичного положення, що:

а) предметна форма мови є результатом творчої діяльності суб'єкта і передбачає «приховану присутність» універсалій мови в культурі особистості;

б) включає субстратну спрямованість продукту творчої діяльності особистості та підтримується співвіднесеністю мови зі світом культури;

в) семіотичне вираження творчої діяльності суб'єкта, що передбачає його здатність до семіотичного прочитання предметної форми культури;

г) рефлексивні і нерефлексивні форми трансляції культурно-цивілізаційного досвіду, сфокусованого у предметно виражених результатах творчої діяльності суб'єктів.

Доведено, що мова формує «картину світу», під якою розуміється сукупність уявлень про світ і місце в ньому людини, які регулюють життєдіяльність індивіда. Під «дискурс-картиною світу» розуміється

предмет-орієнтоване (референтне) знання, що включає певний зміст, репрезентований в мові, виступає свого роду як метафоричний термін, який демонструє багатоманітність мовної культури, характерний для комунікаційного простору, що відображається у дискурсі його суб'єктів. Доведено, що глобалізація пов'язана з мовленнєвими чинниками і дозволяє визначити належність індивіда до світу культури, осягнути глибину культури завдяки мові і мовленню у певній дискурс-картині світу.

Набуло подальшого розвитку:

- епістемологічне обґрунтування інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти, що включає в себе онтологічні, гносеологічні, формально-логічні форми наукового пізнання:

1) онтологічний аспект («логіка речей») пізнання, що свідчить про необхідний взаємозв'язок явищ і предметів об'єктивного світу, що передбачає мисленнєве встановлення взаємозв'язку елементів, що включаються в структуру діяльності;

2) гносеологічний аспект («логіка знання») пізнання, тобто встановлення необхідного зв'язку понять, за допомогою яких пізнається сутність, смисл та істина досліджуваних явищ з метою передбачення наслідків людської діяльності;

3) формально-логічний аспект логіки дослідження (логіка доказу і спростування) проблем гуманітарної освіти, що виявляється у необхідному зв'язку суджень, форм побудови ідеального образу гуманітарної освіти. Доведено, що інформаційно-комунікаційний потенціал гуманітарної освіти може бути більш гнучким, мобільним та глибоким в умовах глобалізації;

- формування багатовимірної сутності універсалій гуманітарної освіти у контексті освітнього дискурсу інформаційного суспільства, що репрезентують багатовимірну людину, що живе у багатовимірному світі глобального соціуму. Процесуальне розуміння багатовимірної сутності гуманітарної освіти виражається творчою, соціальнозначущою, творчо-креативною діяльністю людини, розкріпаченням її сил для творчого розвитку

особистості. Доведено, що в основі нової концепції впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу в умовах глобалізації – розвиток людини завдяки універсаліям, як освіта, наука, культура, інформація та інформатизація, використання інформаційно-комунікаційних технологій в умовах інформаційного суспільства;

- напрями підвищення інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації, відроджуючи знання мов (англійської, східних мов), культури спілкування та формування інформаційної свідомості і культури. Глобалізація пов'язана з формуванням єдиного інформаційного простору, в контексті якого Інтернет розглядається як технологічна основа і символ нового мережевого суспільства, що виступає засобом розвитку глобальної комунікації, що об'єднує світові інформаційні ресурси в єдину систему, здійснюючи істотний вплив на процеси управління суспільною свідомістю. Доведено, що під впливом інформаційних технологій відбуваються істотні зміни у гуманітарній освіті, яка направлена на вдосконалення інтелектуально-творчих та креативних інструментів, необхідних для вирішення складних проблем сучасності.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформовані положення, ідеї та узагальнення можуть сприяти розробці концептуальної моделі інформаційно-комунікаційного потенціалу освітнього середовища вищих навчальних закладів України, сумарно вираженого у новому науковому напрямі – «інформаційно-комунікаційної філософії» та «інформаційно-комунікаційної філософії освіти», в основі яких розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та впровадження їх у практику вищої школи України. Вплив інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти сприяє цілісному розвитку особистості, формуванню конкурентоздатного випускника з високими інформаційними компетентностями. Досягти цієї мети можна за умови створення освітніх інформаційних ресурсів, оволодіння інформаційно-комунікаційними технологіями на рівні європейських стандартів, забезпечення вищої освіти

комп'ютерними технологіями і комунікаційним обладнанням на європейському рівні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати дослідження надають можливість запровадження нових підходів до реформування гуманітарної освіти з метою ефективного вирішення проблем формування інформаційно-світоглядної компоненти гуманітарної освіти. Зокрема, окремі результати й практичні рекомендації дисертаційного дослідження можуть бути використані при викладанні дисциплін «Освіта постмодерну», «Інноваційна освітня політика», «Інформаційно-комунікаційна філософія», «Інформаційно-комунікаційна філософія освіти», «Інформаційні технології як чинник розвитку філософії освіти», «Національна медіа-освіта».

Особистий внесок здобувача. Основні результати й висновки дисертаційного дослідження отримані автором самостійно.

Апробація результатів дослідження. Ключові положення дисертаційного дослідження було апробовано на методологічних семінарах, міжнародних і всеукраїнських конференціях, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та практичні засади розвитку менеджменту організацій та адміністрування в умовах незалежності України» (Запоріжжя, 2016); VIII Студентській міждисциплінарній науково-практичній конференції «Культурні маркери української ідентичності» (присвяченої дню Європи в Україні) (Херсон, 2016); Міжнародній науково-практичній конференції «Людина в умовах мінливості соціокультурного простору: духовно-практичний вимір» (Мелітополь, 2016); Всеукраїнській науковій конференції «Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики» (Дніпро, 2016); II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Філософія, теорія та практика випереджаючої освіти для сталого розвитку» (Дніпро, 2016); Міжнародній науково-практичній конференції «Становлення і розвиток інформаційного суспільства як основи забезпечення

конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави» (Запоріжжя, 2017).

Публікації. Основні результати дослідження відображено у 16 статтях, з яких: 5 надруковано у наукових фахових виданнях України, 2 – у наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, 9 – інших публікацій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 217 сторінок. Основний текст – 192 сторінки. Список використаних джерел містить 297 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ

У першому розділі поставлено завдання: здійснити аналіз епістемологічних вимірів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти; проаналізувати концепт інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти; визначити методологію аналізу інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти

1.1. Епістемологічні виміри інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти

Епістемологічні виміри інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти мають теоретико-пізнавальне відношення до обраної проблеми та сприяють культивуванню знань про інформаційне суспільство, що здійснюється засобами освіти. В. Андрущенко зазаначає: «Значення інтелекту як стратегічного ресурсу його розвитку владно диктує потребу прискореного й універсального розвитку особистості, що здійснюється, насамперед, засобами освіти, культури і виховання» [1, с. 461]. Нами поставлена задача – здійснити аналіз епістемологічних вимірів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти.

Термін «епістемологія» походить (від грец. episteme – знання і logos – слово, вчення). По своїй природі епістемологія передбачає концептуалізацію досліджуваного питання (погляд на існуюче та взаємовідносини між існуючими предметами). На думку В. Вандишева, «Концептуалізм – це з самого початку смислонароджуюча філософська діяльність» [16, с.49]. Тому епістемологія знаходиться у парадоксальному положенні пошуку знання про знання, застосовуючи розум як компонент філософської діяльності.

У даному дослідженні епістемологічні виміри інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти - це знання про інформаційний потенціал, що формується засобами гуманітарної освіти та сприяє самостановленню і саморозвитку особистості. Епістемологія виступає як дослідження природи пізнання про інформаційний потенціал гуманітарної освіти і всього, що з нею пов'язано. А. Бойко наголошує: «Інформаційне суспільство надає освіті іншого значення, принципово змінює акценти технології навчання» [7, с.164].

На нашку думку, філософська рефлексія над інформаційним суспільством з'являється порівняно пізно – у контексті розвитку філософії техніки. Спочатку першопрохідцями інформаційного суспільства виступили представники філософії техніки - мислителі кінця XIX початку XX століття. Початок даної предметної сфери пов'язують з іменами Е. Капа та П. Енгельмейера. На даному історичному етапі філософія техніки є динамічною і витребуваною наукою, яка виробила цілий ряд дослідницьких підходів. Інструментальний підхід до дослідження техніки був історично першим. До мислителів, що відносяться до представників даної стратегії, слід віднести П. Енгельмейера, А. Хуннінга, Е. Хікеля, Х. Закссе та інших. Ще з часів Платона «техніка розуміється як органон і представляється нейтральною силою по відношенню до людини» [28; 63; 64].

Наступним підходом у розвитку епістемології слід вважати детермінізм. Його представники: К. Маркс, Г. Маркузе, М. Горкхаймер, Т. Адорно, Х. Ортега-і-Гассет, Ж. Бодрійяр та ін. Даний підхід є деякою антитезою інструментального підходу, в контексті якого техніка і технологія розглядалися як система контролю над людьми. Як вважається в монографії «Глобальні трансформації: політика, економіка, культура», «людина виступала у якості придатка (доповнення) до машини і виступала вторинною по відношенню до неї» [24, с. 78].

Субстанціоналістський підхід в контексті епістемологічних вимірів – це ціннісна інтерпретація техніки, що представляла вже її (техніку) як

самодостатню субстанцію. Її представники – О. Шпеглер, М. Гайдеггер, К. Ясперс, Л. Мамфорд – признавали техніку як особливу реальність, не менш значущу, ніж людина, що несе в собі певну загрозу. Будучи захопленою технікою, «людина схильна була бачити в ній деяку подібність до релігії, в яку при цьому і вірити не потрібно, так як її «магія» працювала у посюсторонньому світі» [60].

Певний внесок у дослідження даної теми вніс акторсько-мережевий підхід, що витікав із акторно-мережевої теорії. Її представники – Б. Латур, М. Каллон, Т. П. Хюз, Д. Макензі та інші – розглядали техніку і технологію як «чорні скриньки» різноманітних мереж, що є не тільки гарантом їх існування, але також і точками розповсюдження і росту. Самі соціотехнічні та соціотехнологічні мережі складаються з акторів – людей і техніки, що визнаються рівнозначними іграками, проте, як вважає А. Лазаревич, «Поза інформаційних відносин немає ні людини, ні її можливих комунікацій» [54, с. 18].

Інтегративний підхід є інтегративною стратегією у сучасній філософії техніки, що направлений на подолання недоліків попередніх підходів. Представники даного підходу – Ж. Сімондон, Д. Айд, Ю. Мурата та інші виробили способи мінімізації негативного впливу техніки на людину та оточуюче середовище, вступили у конструктивний діалог з конструкторами, дизайнерами та інженерами.

У подальшому епістемологічні виміри інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти пов'язані з Інтернетом як простором комунікації та розвитком інформаційно-світоглядного потенціалу гуманітарної культури з кінця 1980-х років, що були вплетені у тканину соціального та культурного життя. Починаючи з кінця 1980-х років, у соціально-гуманітарному знанні з'явилася нова соціальна онтологія «плинної сучасності» та відповідні принципи опису соціогенезису - динамізм, нестійкість, стохастичність, нестабільність, конструктивістська роль соціальних суб'єктів, а метафорою, що уособлювала ці процеси, стала

виступати «метафора мережі». На думку М. Кастельса «мережа стала виступати як технологічне середовище для горизонтальної комунікації [35, с.53].

Осмислення філософської рефлексії над феноменом «інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти» включає роботи першого наукового блоку робіт з біхевіоризму (Д. Уотсон, Б. Скіннер та ін.), символічного інтеракціонізму (Дж. Мід, Г. Блумер, Ч. Кулі, Т. Шибутані та ін.), феномено-герменевтичного напряму (М. Гайдеггер, К. Ясперс та ін.), «розуміючої соціології» (А. Шюц), трансцендентально-прагматичного підходу (К.-О. Апель), теорії комунікативної дії (Ю. Габермас), постструктуралізму (Ж.-Ф. Ліотар), в основі яких «поняття людини як суспільної істоти» [69, с.77].

До другого наукового блоку робіт слід віднести доробки, що розвивають «інформаційно-комунікаційний потенціал гуманітарної освіти особистості», а саме: символізації інформаційно-комунікаційного світогляду – К. Гірца, К. Леві-Стросса, Л. Леві-Брюля, Е. Лінча, Б. Маліновського, М. Мосса, Р. Барта, М.Вебера [18], Е. Кассірера, А. Лосєва, Е. Б. Тейлора, К. Хюбнера, М. Еліаде. Нам імпонують «категорії розуміючої соціології», розроблені М.Вебером [18, с. 495-546].

До третього наукового блоку робіт, необхідних для аналізу інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації входять доробки вчених XX ст.: А. Аппадураї, З. Баумана, Д. Белла [9;10;11], І. Валлерстайна, В. Іноземцева, Н. Моісєєва, М. Кастельса, Р. Робертсона, О. Тоффлера, в яких здійснюється аналіз впливу глобалізаційних процесів на трансформацію гуманітарного світогляду особистості. У роботах З. Бжезинського, Г. Кіссінджера, К. Поппера, Ф. Фукуями, Дж. Сороса представлені ідеї глобалізму та його впливу на формування медіафілософії та її інформаційно-комунікаційного світогляду. На думку В. Савчука, «Зростаюча швидкість розповсюдження «медіа» слів (медіареальність, медіасфера, медіаепістемологія, медійне обличчя,

медіаетика, медіасуб'єкт, медіа sapiens, медіазалежність, медіаосвіта, медіаігри, медіаекологія – знак часу» [75, с.8].

У дослідженні сучасні наукові дискурси інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної культури за часів глобалізації представлені у наступних концепціях:

1) концепція розуміння діалогу як основи взаємодії людини, світогляду, культури, яку розвиває М. Бахтін [5]. Культура повинна себе відтворювати, так як смисл її існування у передачі способів діяльності у всій багатоманітності та її видів і форм;

2) концепція інформаційного суспільства, яке спирається на визначальну роль інформації у житті людей. Ця ідея бере свій початок у засновника кібернетики Н. Вінера, і продовжується у творах Е. Масуди [101], М. Маклюена [58], О. Тоффлера [81], Дж. Бенігера [94], М. Кастельса [97];

3) концепція соціальної комунікації як процесу обміну текстами у ході їх породження та інтерпретації привів до появи лінгвосоціологічного підходу, який розробляється Т. Дрідзе [27];

4) концепція комунікаційних намірів суб'єктів, що дозволяє діагностувати якість взаємодії в інформаційно-комунікативному соціумі;

5) концепція комунікаційного суспільства Н. Лумана [57], що розглядається як операційно замкнена універсальна система, що охоплює соціальні реальності, які виділяються з оточуючого світу на основі комунікації, яка має свої види: адекватна, псевдо, квазі-комунікації, що потребують ресурсів інформаційного суспільства.

«Треба враховувати і те, що людина сьогодні поставлена в новий комунікаційний простір – вона знаходиться у постійній контактній взаємодії з іншими», − відмічає В. Воронкова [19, с.79].

Можемо зазначити, що в сучасних наукових дослідженнях інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти існує велика кількість:

1) підходів (наприклад, загальноконцептуальні, міждисциплінарні, дисциплінарні);

2) парадигм (функціоналістська і соціокультурна, західна і східна, екзистенціально-феноменологічна та інструментально-прагматична, медіа-центрована і людино-центрована);

3) напрямів (неовеберіанський, неомарксистський, неодюркгеймівський, раціоналістський та ірраціоналістський).

Вивчення інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної науки і освіти дає можливість виокремити наступні види уявлень про конструювання соціальної реальності комунікаційного простору та формування комплексу ідей інформаційно-комп'ютерних моделей інформаційного суспільства, в яких осмислюються процеси природи-соціуму-екзистенції на рівні:

1) інформаційного;

2) афективно-оціночного, що базується на вираженні позитивних чи негативних почуттів у відношенні до дійсності;

3) переконуючого, що представляє собою спілкування, направлене на стимулювання будь-якої діяльності;

4) ритуального, що направлений на дотримання чи виконання соціально встановлених норм поведінки.

«У сучасному суспільному житті на всіх рівнях соціальності провідну роль набуває конструювання соціальної реальності», − відмічають П. Бергер і Т. Лукман [12, с.13].

На даному етапі дослідження ми прагнемо розглянути епістемологічні виміри аналізу інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти зводяться до пояснення факторів зростання «інформаційного потенціалу особистості для пояснення проблем інформатизації соціуму», - відмічається в статті О. Пунченка, «виокремлюючи фрейми для репрезентації сучасного етапу цивілізаційного розвитку та сприяючи подальшій трансформації сучасного соціуму [68, с. 26-27]. Вони включають:

1) наукову позицію дослідника як основу визначення методів і засобів пізнання;

2) інтерес суб’єкта пізнання (економічний, науковий, гуманітарний);

3) цивілізаційну ідентичність суб’єкта пізнання;

4) вроджені якості особистості дослідника як суб’єкта пізнання;

5) професійні якості та рівень підготовки дослідника як суб’єкта пізнання та інші.

У якості провідної основи епістемологічних вимірів дослідника інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти може виступати «криза репрезентації», його наукова позиція, що виявляється у різних наукових підходах до виявлення базових понять, визначення сутності соціальних та економічних явищ, логіки формування і реалізації соціальних (економічних) відносин, методів практичної діяльності. «Криза репрезентації означає розмивання кордонів між «старою доброю реальністю» і «текстом», тобто різними її відображеннями, вона є основною характеристикою постсучасності», – аналізує у статті Т. Андрущенко [3, с. 168].

На думку А. Лазаревича, епістемологічні виміри наукового дослідження інформаційно-світоглядного потенціалу гуманітарної освіти включають у якості першооснови - «комунікацію», що представляє собою «умову життєдіяльності людини і порядку в суспільстві [55, с. 31].

В рамках даного дослідження епістемологія [32] рефлексивної моделі розвитку інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти відображає широкий спектр різнорівневих інтересів, у якості нормативної провідної основи тут виявляються цивілізаційні цінності, морально-духовні якості, образ життя народів, що включає гностизацію процесу обміну мультьтисигналами-мультизнаками інформаційного суспільства, поведінськими патернами, що здійснює вплив на стан учасників інформаційного обміну. Все це потребує «формування (базових) компетентностей:

1) комунікація рідною мовою;

2) комунікація іноземною мовою;

3) базова предметна компетентність у певних науках і технологіях;

4) комп'ютерна компетентність;

5) уміння навчатися у навчанні (Learning-tolearn);

6) міжособистісні і громадянська компетентність;

7) підприємницька компетентність;

8) культурна компетентність» [2, с.29].

Ми означили, що епістемологічні виміри інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти потребують пояснення структури методологічного пошуку методів дослідження гуманітарного потенціалу інформаційного суспільства. Це сформована репрезентація в актах свідомості-підсвідомості тих чи інших властивостей системи елементів, що використовуються для пізнання об'єкта і предмета дослідження. Структура як методологічна система репрезентує собою чуттєві, емотивні, мотиваційні, ментальні моделі і механізми осягнення дійсності у контексті різних трансформацій сучасного соціуму, необхідних для використання інтелектуального потенціалу нації. Хоча, як зауважує В. Андрущенко, «Інтелект в Україні ще не став дієвим чинником державо-, культуро-, і людинотворення як того потребує сучасна модель цивілізаційного поступу людства» [1, с.461].

Наприклад, формування нового механізму регулювання відносин в інформаційному соціумі у якості елементів цієї діяльності включає визначення принципів і норм інтелектуальної діяльності, інструментів впливу на суб'єктів у ракурсах переходу від індустріальної технології до інформаційно-комп'ютерних моделей, методів встановлення і реалізації відносин, їх складу, правоповноважень, способів формування інституційно-правових структур індустріальної цивілізації, яка підготувала всі техно-технологічні умови для переходу людства у новий тип цивілізаційного буття в умовах глобалізації «у зв'язку з регулюванням соціально значущих процесів та оновленням методологічного інструментарію постнекласичного

напрямку» [20, с.13]. Випадіння будь-якого елемента з структури діяльності наукового пошуку робить наукове дослідження неможливим.

Як свідчить аналіз, логіка організації і послідовності діяльності вченого – це не споглядальне формування елементів структури інформаційного потенціалу гуманітарної освіти, що «визначає характер всіх взаємозв'язків освітньої культури інформаційного суспільства в контексті глобалізаційної реальності», – відмічає О. Кивлюк [39, с. 226].

При цьому епістемологічне обгрунтування дослідження проблем інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти включає в себе онтологічні, гносеологічні і формально-логічні форми наукового пізнання, «рухаючись від граматики тексту до когнітивної теорії дискурсу» [34]:

1) онтологічний аспект («логіка речей») пізнання свідчить про необхідний взаємозв'язок явищ і предметів об'єктивного світу, що передбачає мисленнєве встановлення взаємозв'язку елементів, що включаються в структуру діяльності;

2) гносеологічний аспект («логіка знання») пізнання, тобто встановлення необхідного зв'язку понять, за допомогою яких пізнається сутність, смисл та істина досліджуваних явищ з метою передбачення наслідків людської діяльності;

3) формально-логічний аспект логіки в методології дослідження (логіка доказу і спростування) проблем інформаційного суспільства виявляється в необхідному зв'язку суджень, формах побудови ідеального образу майбутньої діяльності на основі уявлюваного образу (моделі) інформаційного суспільства, що несе з собою зміну існуючих соціальних закономірностей. Формальна логіка потребує дотримання субординації загального і часткового, що не дозволяє підміняти предмет дослідження.

На нашу думку, модель епістемологічних вимірів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти зводиться до виявлення

інформаційного потенціалу, необхідного для подальшого розвитку гуманітарної освіти та досягнення поставлених цілей у структурі забезпечення професійної підготовки педагога. Відповідно до принципів гуманітарної освіти, «сучасна структура змісту педагогічної освіти має складатися з більшої кількості основних блоків підготовки спеціалістів-педагогів: освітнього, спеціального, психолого-педагогічного, культурологічного, науково-педагогічного, практично-педагогічного» [22, с. 50].

Як свідчить аналіз, вона включає:

1) відбір взаємопов'язаних операцій процесу діяльності («логіка речей»);

2) встановлення взаємозв'язків окремих елементів і визначення послідовності їх виконання, прогнозування результаті («логіка знання»);

3) дотримання законів формальної логіки («логіка доказу і спростування»), що забезпечує цілеспрямованість мислення, концентрацію його на предметі діяльності чи пізнання, а на практиці упровадження інформаційного соціуму – на рівні глобальних, загальнолюдських, інтересів інших рівнів.

Проведений аналіз дозволяє виокремити зміст елементів епістемологічних вимірів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти, що розглядається як високоспецифічний психонейрофізіологічно сконструйований світоглядний продукт віддзеркалення наявного світу-онтосу-буття-соціуму у корелятах певних принципів, виходячи з цілей суб'єкта діяльності. У матрицях інформаційно-комунікаційного потенціалу визначається зміст інформаційного потенціалу та методологічна позиція суб'єкта, відбиття специфічниxx нейропроцесів, які опосередковуються механізмами перцепції, сенсорного апарату індивіда і детермінуються актами відображення, пам'яті, візуалізації, мотивації, відображення інтересів суб'єкта діяльності. М. Амен відмічає, що «здоровий

мозок – це ключ до покращення внутрішнього і зовнішнього стану тіла людини» [4, с. 3].

Означимо, що сформований інформаційно-комунікаційний потенціал гуманітарної освіти може бути представлений у вигляді її наповнення інформаційними даними, матеріалізований у технологічній (дорожній) карті, комп'ютерній програмі, перспективних планах та інших алгоритмах майбутнього постіндустріального суспільства та досвіду соціального прогнозування [10].

Варто зауважити, що механізми внутрішніх взаємозв'язків інформаційного процесу та його поєднання з реальним процесом «відображає значення змісту речей і явищ інформаційного суспільства, сутність і зміст яких повинен бути адекватним і співпадати з смислом речей і явищ. Слово «логос» відображає думку і смисл буття, їх реальну єдність, а у змісті поняття «логос» «рефлексуючий суб'єкт» віддзеркалює зміст процесів інформаційного суспільства» [87, с. 68], – відмічається в авторській статті, що трансформуються у зміст інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти. Все це відбиває нормативно-ціннісні та значимі компоненти морально-етичного плану взаємодії людини із інформаційним суспільством, сутність і зміст яких повинен бути адекватним і співпадати зі смислом речей і явищ, що включають «концепції, ідеї, культурматриці інформаційного суспільства», теорія якого створена Д. Беллом [9].

Запропонована в дисертації модель епістемологічних вимірів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти розглядається в контексті цивілізаційної чи культурологічної парадигми, тобто у вигляді того, як інформаційні виміри цивілізаційної парадигми здійснюють вплив на розвиток гуманітарної сфери. Як свідчить аналіз, для цього використовуються автоматичні засоби обробки інформації – ЕОМ і кібернетики «як науки про інформаційну обробку у ракурсах формалізації процесів - операцій, удосконалення мов алгоритмізації і програмування» [11, с. 5].

Ми прагнемо означити, що інформаційно-комунікаційний потенціал гуманітарної освіти при цьому визначався різноманітними епістемологічними моделями, що знайшли своє відображення у періодах Античності, Середніх віків, Відродження, Нового часу, Просвітництва, які на протязі віків культивували плюральність соціуму та багаточисленні комунікаційні зв'язки між людьми, цивілізаційна парадигма яких була направлена на те, щоб виробляти власну логіку існування на шляху пізнання суспільства та діалогу цивілізацій. Задача вчених – виробляти альтернативи розвитку майбутнього розвитку інформаційного суспільства. Предметом дослідження епістемологічних моделей слугували процеси інформатизації суспільства у контексті герменевтизації інформації (повна чи неповна, адекватна чи неадекватна, достатня чи недостатня) та управління інформаційно-світоглядним потенціалом, в основі якого «духовність як феномен локальної цивілізації» [8, с. 3], що культивується інформаційним суспільством. Епістемологічні виміри інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти свідчать, що структура потенціалу гуманітарної освіти сприяла раціоналізації факторів культури, науки, знання. Епістемологічні виміри інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти включали нові горизонти у пізнанні предмета інформаційного суспільства:

1) дослідження інформаційних процесів сучасного інформаційного суспільства;

2) дослідження інформаційного світу як комплексу референцій (свідчень), які транслюються, - як відмічає В. Нікітенко, «через посередництво кодів-сигналів, що включають весь арсенал мультизнакових засобів-модусів пізнання світу, його геоцінностей і геокультури» [59, с. 266] ;

3) формування інформаційної людини як об'єкта і суб'єкта інформаційного суспільства.

У рамках вузького підходу до аналізу проблем інформаційно-світоглядного потенціалу гуманітарної освіти основними напрямками дослідження виступають:

1) переорієнтація інформаційної економіки на інтеркомунікацію між суб'єктами в соціумах-державах;

2) сприяння соціально-економічному розвитку відсталих держав до широкосмугового доступу до Інтернет;

3) пізнання мультисигналів-мультикодів інформаційного суспільства як проблем якісно нової складності;

4) подолання кризи управління і нездатності управляти в умовах розвитку світових процесів;

5) орієнтація на «розвиток електронного управління в умовах глобалізації, що представляє рецепти управління інноваціями» [102, с. 251].

У рамках широкого підходу до аналізу проблем інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти, предметне поле якого є достатньо широким, вивчається світова цивілізація як цілісність, що є інформаційною цивілізацією, а окремі мультипроцеси пов'язані з логіко-математичними, логіко-семантичними, мультисеміотичними полімоделями-структурами і з такими ж засобами передачі інформації на всіх рівнях. У цьому відношенні відсутні єдині методологічні підходи та шляхи вирішення проблем «гуманістичного виміру методології пізнання» [91].

Пронизуючи суспільне буття і по-новому структуруючи всі його форми, інформаційні мережі ніби «провокують» зміну існуючих соціальних закономірностей», тому і форматизувати суспільство – означає кардинально змінити структури і характер соціального розвитку, розробляти та упроваджувати нові види інформаційного обміну, а це потребує нової спіралі у розвитку інформаційних технологій, розвитку інформатизації як онтологічної та аксіологічної засади нового соціуму, що сприяє формуванню нового типу інформаційного буття та трансформації природи людини під

впливом віртуальної реальності, «Сучасне суспільство під впливом засобів мас-медіа, комп'ютерів та Інтернету перебуває в стані радикальної трансформації, коли змінюється людське сприйняття світу, повсякденне соціальне середовище»,– зазначає Д. Свириденко [77, с. 129].

У нових умовах ери інформаційних технологій необхідно, щоб відбувся випереджаючий розвиток випередження свідомістю буття як у контексті індивідуальної діяльності, так і загальнолюдських інститутів. На думку С. Клепка, у подальшому необхідна якісна трансформація інтелектуального потенціалу, щоб реалізувати модернізаційні процеси в освіті, для чого слід визначити «основні поняття та конструктивні ідеї сучасної філософії освіти, представити досвід осмислення та вирішення головних проблем сучасної освіти й освітньої політики в демократичному суспільстві, визнити оптимальний шлях розвитку системи освіти України в європейському контексті» [41, с. 3].

В основі епістемологічних вимірів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти - світоглядне уявлення про людину, представлене *6 типами світогляду*:

1) народним світоглядом (традиції);

2) міфологією (символи);

3) релігією (догми);

4) мистецтвом (образи);

5) наукою (пізнання, закони);

6) філософією (концепції, моделі, парадигми).

Задача інформаційно-світоглядного потенціалу гуманітарної освіти - «інтеграція світоглядних портретів – моделей людини в єдину картину-образ, демонструючи розвиток освіти як виклик сучасної епохи», – зауважує О. Кивлюк [40].

Можемо констатувати, що інформаційно-комунікаційний потенціал гуманітарної освіти у відповідності з генетичним принципом включає в себе 8 теоретичних розділів:

1) теорія комунікації;

2) теорія інформаційно-комунікаційного потенціалу людини;

3) теорія соціалізації;

4) теорія діяльності людини;

5) теорія інформаційно-комунікаційних відносин людини;

6) теорія інституціоналізації мережевого суспільства;

7) концепція інформаційної людини;

8) інтернет-технології у глобальному комунікаційному просторі.

Епістемологічні виміри інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти включають концепції комунікації, що виступають одним із засобів впливу на світогляд людини. Таким методом ефективного аналізу гуманітарної освіти виступає «комунікація, що «є однією із сфер виявлення когнітивних процесів наукового пізнання» [16, с. 45].

Конвенційно-знакова система мова, що знаходиться в основі інформаційної «картини світу», є світоглядною, володіє здатністю ситуативно актуалізувати будь-яку складову картини світу. У широкому розумінні під *«картиною світу»* розуміється сукупність уявлень про світ та його концептуальні проекції, які регулюють життєдіяльність індивіда у процесі соціального конструювання реальності. Дослідницька модель каузально-генетичного підходу до аналізу інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в історичному контексті розуміється як предметно-орієнтований зміст дискурсів, в контексті яких аналіз обов'язково підтримується синтезом, а реконструкція різних планів змісту – цілісним втіленням у комунікаційній діяльності.

Відповідно до проблеми нашого дослідження вивчення дискурсів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти з позиції даного напрямку дозволило моделювати той чи інший тип дискурсу і побудувати як прототипічну, так і функціональну «модель гуманітарної освіти, що сприяє породженню нового знання», – відмічає Ю. Караулов [34].

«Породження нового знання» допомагає вирішувати нові проблеми інформаційного суспільства:

1) розвивати дискурсивні практики;

2) впливати на комунікаційні стратегії;

3) розвивати соціальний капітал студентів нового покоління;

4) змінювати сприйняття студентами знання соціально-гуманітарних наук, які впливають на формування інформаційно-комунікаційного потенціалу.

Можемо узагальнити, що знання як основа інформаційно-комунікаційного потенціалу особистості є «цінним не саме по собі, а як засіб, що сприяє розумінню світу, що і є, власне, кінцевою причиною будь-якого пізнання через комунікацію як функцію людини», – відзначає В. Кушерець [53, с. 34]. Сильна сторона даного підходу в тому, що таке розширення епістемології дозволяє збагатити саму мову і проблематику дискусій про саме знання, перейти до аналізу «тієї епістемологічної проблематики» [52, с.7], під якою ми розуміємо парадигму інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти. В основі сучасних епістемологічних вимірів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти - система наукових вимірів пізнання, що орієнтується на адекватне розуміння всіх процесів, що здійснюються на рівні індивіда як окремої екзистенції, держави, суспільства, так і всієї цивілізації, що є інформаційною стратегією розвитку суспільства, та детермінуються інформаційною цивілізацією, яка в своїй основі представляє інформаційне суспільство, як складний соціальний організм, що потребує розробки концептів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти. Епістемологічні виміри інформаційно-комунікаційного потенціалу досліджено в авторській статті [86, с. 216-221], що потребують подальшого пояснення концепту даного дослідження.

1.2. Концепт інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти

Введення терміну *«концепт»* у категоріальний апарат соціально-філософської науки формування нового ідеалу цивілізаційного розвитку, що фіксується завдяки складної ціннісної системи, що розвивається концептами інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної науки, яка повернула статус людини як «міри всіх речей» і поставила його у центр Всесвіту**.** *Концепти* – це ідеальні сутності, які формуються у свідомості людини з безпосереднього чуттєвого досвіду (органи почуттів), безпосередніх операцій людини з предметами (предметна діяльність), із взаємодії за допомогою мисленнєвої діяльності з іншими вже сформованими концептами мовленнєвого спілкування, що «потребують міждисциплінарного дослідження та науково-теоретичних конструктів синергетики», - відмічається в монографії «Синергетична парадигма» [79, с. 9]. Концепт інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти досліджено в авторській статті [88, с. 105-118], в якій доведено, що «введення терміну «концепт» у категоріальний апарат філософської науки зумовлено зміною наукової парадигми гуманітарного знання на антропометричну» [88, с. 105].

У сучасній науковій літературі наявний дефіцит рефлексії концепту інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти як фактору модернізації освіти, методологічних прийомів і технік її дослідження, структурації інституціонального впливу на світоглядний потенціал гуманітарної освіти, можливих варіантів її вирішення «засобами синергетики, що розвивається активно в контексті глобального розвитку» [80, с. 11].

В основі *концепту інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти* − концепт «перетворення» у дискурсі становлення глобалізованого світу, що є «неможливим, - як відмічає Е.Герасимова, - без

урахування особливого соціально-історичного досвіду, економіко-господарської культури, специфічних принципів і засобів життєзабезпечення, що були сформовані кожним суспільством або цивілізацією протягом багатовікового існування [25, с. 5-6]. Останній слід розуміти у наступних смислах:

1) як комплекс всебічно взаємопов'язаних, багатовимірних якісних, позитивних перетворень всіх сфер суспільного життя з метою забезпечення сталого розвитку;

2) як процес відродження української цивілізаційної ідентичності, реалізація ідентифікаційної сутності України, закладених у неї багатовимірних потенціалів життєзабезпечення;

3) як складний комплекс когерентних, взаємозумовлених, всебічно взаємозалежних, багатовимірних позитивних процесів людського розвитку, що включають позитивне відтворення і життєзабезпечення людського потенціалу – психофізіологічного, соціального, трудового, суспільно-політичного, духовно-морального;

4) як категорію, що означає прогресивний, направлений, незворотний процес позитивних якісних змін у людському розвитку, процес вільного, всебічного і гармонійного розвитку людини, розуміння розвитку людини як процесу реалізації її сутнісних сил, закладених багатовимірних потенціалів та розширення поля людської ідентичності та її пасіонарності;

5) як процес солідарної діяльності інститутів державного та муніципального управління, громадянського суспільства, метою яких є соціогуманітарне, антропологічне, духовно-моральне перетворення людей;

6) як багатовимірна категорія «перетворення», що забезпечує збалансований розвиток суспільства і особистості, що формується соціогуманітарними науками, в основі яких гармонізація суспільних відносин, їх модернізація та трансформація;

7) інформаційно-комунікаційний потенціал гуманітарної освіти як фактор соціогуманітарного перетворення сучасної України) розглядається як

духовна стратегія прогресу України і принцип духовного смислу змін, що культивуються у «процесі дискусій щодо глобального розвитку та починаються з питання термінології», що розвивається в монографії «Глобальні трансформації: політика, економіка, культура [24, с.13].

Розглядаючи термінологічний апарат інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти, відмітимо, що, на нашу думку, «потенціал» асоціюється з поняттям «ресурс»:

1) людський ресурс;

2) педагогічний (освітянський) ресурс;

3) гуманітарний ресурс.

Феноменологія поняття «ресурс» є актуальною для розуміння і пошуку можливостей якості саморозвитку людини у столітті «глобальної комунікації», які слід визначити, як «сукупність просторо-часових умов, цілей і технологій формування і розвитку процесів взаємодії суб'єктів», як це свідчить А. Лазаревич у доробку «Становлення інформаційного суспільства» [55, с. 31]. Пошуки ресурсів освіти привів до того, що вони необхідні у процесі світоглядно-комунікаційного самовизначення особистості, її екзистенційного вибору, пошук умов, необхідних для реалізації будь-яких процесів, під якими розуміють будь-які зміни, рух чи розвиток. Як відімчає В. Бех, «практика використання індустрії інформаційно-гуманітарних технологій перетворення людини в усіх її вимірах занурює наш мегасоціум в якісно нову екзистенціально-антропологічну ситуацію [13, с. 4], що потребує вивчення всіх можливих ресурсів.

На нашу думку, поняття «ресурс» частіше за все відображає невикористані можливості, умови, засоби, особистісні якості, все те, «що потенційно може бути задіяне для підвищення ефективності комунікації гуманітарної освіти та формування концепції цілісної особистості» [15, с. 192]. Слід виділити зовнішні ресурси (середовища), які розділяються на економічні, матеріально-технічні, соціальні, і внутрішні (самої особистості), які розділяються на особистісні, психологічні, індивідуально-особистісні. На

думку В. Вашкевича, «Процес розбудови української державності ставить завдання всебічної підготовки та виховання людини і громадянина. Хто ми такі, звідки вийшли і куди прямуємо, де наше коріння? Без відповіді на ці запитання молода людина не може включитись у загальнодемократичний процес в якості його повноправного суб'єкта. Адже бути громадянином – це значить сприймати державу як свою, діяти відповідно до її політики. Це вимагає високого рівня свідомості, складовою якої є свідомість історична» [17, с. 9-10].

Можна відмітити, що система освіти може бути ефективною лише тоді, коли у процесі її функціонування ресурси аналізуються, використовуються і розвиваються. Так, до поняття «ресурс слід віднести соціальний статус, ролі, особистісну позицію, життєвий досвід, стан здоров'я, економічні можливості, захоплення людини, індивідуальні властивості та рівень їх розвитку, у тому числі професійні, мотиваційно-потребнісні, що активно досліджується у доробку М. Вебера «Про деякі категорії розуміючої соціології» [18, с. 495-546].

До ресурсів інформаційно-комунікаційного самовизначення особистості слід віднести: потреба у самовизначенні, розширення смисложиттєвих питань, постановка життєвих цілей, потреба у творчій самореалізації, формування світоглядного знання, екзистенційний досвід філософування, рефлексії, що «формуються у просторі педагогічного досвіду для забезпечення професійної підготовки майбутніх фахівців», - як відмічається у науковій морнографії Р. Вернидуба «Наука і освіта у просторі педагогічного університету» [21, с. 49-55].

Саме завдяки принципу гуманізму держава має держава має сприяти консолідації та розвиткові української нації, її історичної свідомості, традицій, культури, дбати про задоволення національних потреб українців, які проживають за межами нашої країни, гуманітарна політика має будуватись на засадах сприяння розвиткові етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин

України. Суспільство є цивілізованим настільки, наскільки воно є гуманістичним, наскільки цінною в ньому є людина як суб'єкт антропономії, яка сьогодні виокремлюється як інтегральна наука про людину. Саме цю науку як антропономію розвиває А. Зеленов у статті «Методологія дослідження соціуму», який відмічає, що «Антропономний суб'єкт – це люди як суб'єкти суспільного життя зі всіма власивими їм базовими константними якостями: потребами, здібностями, діяльністю, відносинами та інститутами» [31, с. 103].

Як свідчить філософько-освітянський аналіз, концепт інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти зводиться до виявлення інтегративної функції, яку формує інститут освіти, суть якої у виявленні цілісності гуманітарної освіти, яка формує особистість через виховання та освіту. Як відмічає Т. Жижко, «однією із складових трансформацій є створення інноваційного простору на основі освітньої і наукової підтримки, іншими словами «спів–буття» освіти і науки», що формує особистість [30, с. 409].

Соціально-філософський аналіз концепту інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти являє собою гуманістичний, морально-орієнтований, соціокультурний і духовно-моральний розвиток особистості і країни, направлений на збалансований розвиток, що означає гуманістично орієнтовану модернізацію соціуму, «націлених на розкриття багатовимірних духовних та інтелектуальних сил людини у процесі вивчення інформатики, починаючи з молодших класів, виділяючи пріоритетні напрями та педагогічні умови формування комп'ютерної грамотності на початковому етапі освіти», − зазначає О. Кивлюк [36].

Отже, концепт інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти як фактор соціогуманітарного перетворення сучасної України включає: забезпечення розширеного відтворення умов (соціальних, економічних, політичних, духовно-культурних, морально-правових, соціально-гуманітарних) для вільного розвитку людини як найвищої цілі на

Землі; підвищення якостей людського потенціалу та реалізації закладених у людині багатовимірних здібностей і потенцій гармонійно розвиненої особистості та креативного людського потенціалу, що починає виявляти «можливості пропедевтики основ інформатики у початковій школі, необхідних для формування інформаційної особистості», – відмічає дослідниця О. Кивлюк [37, с. 33].

Для створення моделі епістемологічних вимірів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти слід використати такі концептуальні категорії, як мультиплікативність, соціальне середовище, взаємодія масштабів, власне інформаційне поле соціосистеми, рефлексивна взаємодія систем, «мультиплікативність» суспільно-активних значень, що «проявляються внаслідок збільшення кількості інформаційних потоків у процесі трансдисциплінарної стратегії дослідження», – відмічає О.Князєва [42, с. 193].

Аналіз сучасної соціально-філософської літератури свідчить про певну переорієнтацію представників наукової гуманітарної спільноти з досліджень процесу соціалізації особистості на процес її індивідуалізації (дитиноцентризму, студентоцентризму) в контескті вивчення особливостей «Нової української школи».

Основними особливостями процесу індивідуалізації пропонують перш за все:

1) підвищення рівня індивідуального самоконтролю і саморегуляції;

2) розширення соціального простору діяльності особистості та можливостей вибору її життєвих шансів;

3) посилення тенденції до росту міри відповідальності особистості з державних структур та суспільних організацій за всі ситуації, що відбуваються з індивідами у їх життєвому просторі у контексті їх становлення як особистостей, на саму особистість;

4) посилення процесів усвідомлення індивідом «Я-ідентичності» і відповідно послаблення «Ми-ідентичності», - відмічається у авторській статті [88, с.105-106].

В контексті формування концептів «нової української школи» слід виокремити наступні різновиди підвищення індивідуалізації особистості:

1) формування в особистості нових орієнтацій, систем цінностей, життєвих пріоритетів, що формуються в різних сферах життєдіяльності суспільства;

2) вплив на поведінку особистості інновацій, пов'язаних із зникненням класової солідарності, відсутності механізмів, що гарантують справедливий розподіл життєвих шансів, підвищення безробіття;

3) поява протиріч між механізмами, що гарантують певну стабільність у розвитку особистості та суспільства, та ситуаціями, що базауються на розповсюдженні непрогнозованих загроз і блокування розвитку таких ситуацій у новому соціокультурному контексті, що є неефективними, – відмічається в авторській статті [88, с. 111-113].

«Студентоцентроване навчання» потребує розширення прав і можливостей учнівства і студентства, нових підходів до викладання і навчання, ефективних структур підтримки і керівництва, а також навчальних програм, більш чітко сфокусованих на тих, хто навчається на всіх трьох циклах. Ось чому реформування навчальних програм має забезпечити можливість високоякісних, гнучких та індивідуалізованих освітніх траєкторій «розвитку філософської освіти як чинника становлення світоглядної культури», що досліджується у статті визначного українського філософа А. Конверського [44, с. 86-88]. В контексті концепції «Нової української школи» слід зробити кожного учня як майбутню еліту нашої держави конкурентоспроможним у 21 столітті, випустити зі школи всебічно розвинену, здатну до критичного мислення цілісну особистість, патріота з активною позицією, інноватора, здатного змінювати навколишній світ і

вчитися впродовж життя, «здійснюючи конвергенцію наук і технологій як нового виклику науково-технічного розвитку та прогресу» [43, с. 3].

В основі концепту інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти поєднання знання про природу і знання про людину і суспільство на антропологічних засадах, що є результатом єдиного історичного процесу розвитку культури, що формує людиновимірність. На думку української вченої А. Кравченко, «в освітньому процесі предмет вивчення наповнюється соціальними смислами, у ньому втілюються моральні цінності, культура, «душа» особистості» [45, с. 5].

Процес сучасної модернізації в Україні відбувається в умовах кризи, яка поглинула всі сфери життєдіяльності суспільства, що впливає на загальне сприйняття дійсності та потребує використання світоглядного потенціалу, який впливає на зміни, потребує створення умов для вільного розвитку особистості та її гармонійного розвитку. «Сучасність» потрібно розуміти як нелінійний процес, схильний до віртуалізації та позбавлений цілісної, запрограмованої системи соціальних установок. Це складноорганізований, мозаїчний простір, технологічний розвиток якого постійно збільшує кількість інформації, необхідної для засвоєння індивідом, котрий прагне ефективно функціонувати у цих умовах. Саме тому «сучасність» перетворюється у надзвичайно складну взаємодію «порядку» та «хаосу» [46, с. 7].

На нашу думку, використання інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти у процесі модернізації України використовується вперше, тому що домінують економічні, соціальні, політичні та інші типи модернізації, а соціально-гуманітарний потенціал залишається не витребуваним, проте володіє великою рушійною силою соціально-політичних та економічних перетворень. Тому використання інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти у процесі модернізації України в умовах кризи відіграє першочергову роль у житті суспільства, так як соціально-гуманітарні науки розвивають моральні засади

як фундамент існування людини та сприяють виробленню теоретико-праксеологічних засад перехідних перетворень.

Завдяки соціально-гуманітарним наукам відбувається пізнання об'єктивних закономірностей, що мають корені у минулому, традиціях сучасного культурного життя та пробивають собі дорогу у суспільстві діючих людей, наділених волею і свідомістю, формуючи своє майбутнє. Істина в гуманітарній освіті виступає як відображення цих закономірностей, яка включає адекватне розуміння гуманістичних мотивів і цінностей, що потребує введення курсу «Основи сучасного гуманізму», − як вважають дослідники В. Кувакін та В. Жукоцький [47].

Соціально-гуманітарне знання сьогодні характеризується такими вимірами, як : неможливість сприймати теоретичні конструкти за дійсність і жити у відповідності з ними; плюралізм концепцій як спосіб забезпечення різних типів чи аспектів діяльності; відсутність монополії на істину; «відкритість професійного наукового пошуку і конкретність наукових трактувань, що передбачають майбутнє, визначаючи суспільне покликання філософії освіти у сучасних соціокультурних контекстах», - як відмічає М.Култаєва у своєму доробку «Суспільне визначення філософії освіти у сучасних соціокультурних контекстах» [48, с. 186].

Соціогуманітарне перетворення України розуміється як процес, що здійснюється органами публічного управління та адміністрування при конструктивній, солідарній участі населення та інститутів громадянського суспільства, що являє собою синхронний, інтерактивний, суспільно узгоджений процес науково-обґрунтованих інноваційно-креативних інституційних, структурно-функціональних перетворень (змін) у системі управління соціо-гуманітарним розвитком країни, процес створення людино-орієнтованої моделі управління та впровадження технологій ціннісно-орієнтованого виховання свідомих громадян України; дослідження інфосфери як простору сучасної людини та освіти в глобалізаційно-інформаційному континуумі, - що досліджуються в однойменних статтях

відомої української дослідниці С. Куцепал та слугають для даного дослідження методологічним підгрунтям досліджуваної теми [49; 50; 51].

Для цього необхідне створення умов – економічних, політичних, духовно-ідеологічних, ціннісно-духовних, політико-правових та моральних, необхідних для вільного розвитку людини з метою відтворення її фізичних, моральних та інтелектуальних сил та «упровадження у практику суспільного життя креативних, соціогуманітарних, соціокультурних інновацій та технологій віртуального суспільства» [29].

Для соціогуманітарного перетворення необхідно створення держави відповідного типу, а саме гуманістично-орієнтованої, якій має відповідне соціо та антропо-орієнтоване управління, в основі сутності якого визнання людини як вищої цінності на Землі, визнання її прав і свобод найвищою цінністю держави та зростання інформаційно-комунікаційного потенціалу в умовах нестабільності, що є складним кризовим феноменом, що «потребує використання синергетичної методології», – як стверджує І. Р. Пригожин [65; 66; 67].

Реалізацію концепції соціогуманітарного перетворення України забезпечують і концепти соціогуманітарного перетворення, що досліджені в авторській статті [88, с. 105-118], та включають науково-обґрунтовані основи та перелік заходів, які слід здійснити в Україні в сучасних умовах модернізаційних перетворень. Проте утвердженню даної концепції заважає криза раціоналістичного світогляду, що виходить з віри в здатність людського розуму давати нам істину про оточуючий світ, нас самих, з якого витікає світогляд нігілізму, модернізму і постмодернізму з заміною духовності на масове споживання, що в цілому отримало назву «пошуку ідеалів». «Ідеал викликає внутрішній відгук, оскільки він перебуває на межі матеріального і духовного, будучи неосяжним, але одночасно народжуючим невгамовне бажання свого осягнення» [72, с. 7].

Духовний ідеал на протязі розвитку цивілізацій не був врівноваженим процесом, а смисл його змінювався ерзац-цінностями: відмова від

духовності, зневажання нею, підпорядкування матеріальному накопиченню, різка диспропорція між науково-технологічним і духовним прогресом, втрата смислу життя і «поява різноманітних асоціальних явищ, зростання агресії та руйнації, появи віртуальної наркоманії в інформаційному хаосі», – як відмічає В. Слюсарев [62, с. 274-277].

Шлях техногенного розвитку без духовного розвитку особистості вже давно вичерпав себе, так як привів до втрати смислу і викривленню духовних засад суспільства, а релятивізація наукового пізнання має пряме відношення до викривлення та втрати дійсного смислу у сучасному світогляді, так як криза раціоналістичного світогляду відобразилася не тільки на смислі життя більшості, але й на тих сферах, які вважаються раціональним: політика, економіка, соціальна сфера. Оптимальна теорія моралі ставить перед суспільством вирішення багатьох проблем техногенного суспільства. Система освіти відтворює і трансформує культуру як сукупність цінностей, переконань та норм поведінки, що представляють собою ключовий елемент формування людинотворення. Як відмічає Т. Розова, «Ситуація в постіндустріальному суспільстві значною мірою ускладняється, оскільки попередня монолітна соціально-економічна реальність розпадається на три відносно незалежні сфери – економіку, політику й культуру. В минулому всі три сфери були взаємно пов’язані спільною системою цінностей, проте нині вони дедалі більше роз’єднуються й відокремлюються» [71, с. 20]. Проведення кардинальних змін повинно починатися з розробки відповідних комунікаційних програм, тому у першу чергу «інновації проводяться у системах, що формують суспільну свідомість» [73, с. 23]. Ефективна комунікаційна програма оцінюється тим, настільки зміни у поведінці людей відповідають бажаним. Задача засобів масової інформації – створити суспільний клімат, домінуючі цінності, установки і мотивацію, що відповідають новій інноваційній парадигмі.

Досвід свідчить, що у процесі модернізації знижується стійкість будь-якої економічної системи, яка є надзвичайно чуткою до зовнішніх і

внутрішніх впливів. Комунікаційні програми націлені на мінімізацію ризиків, пов'язаних з пониження управлінських важелів економічної системи у процесі її трансформації, а «недооцінка значення комунікаційної програми може привести до нової кризи чи навіть катастрофи у нашому постлюдському майбутньому», – відмічає Ф. Фукуяма [84, с. 47].

Використання світоглядного потенціалу соціально-гуманітарних наук у процесі модернізації України та її соціогуманітарного перетворення націлено на використання знань, інформації, досвіду, кваліфікації і мотивації, організаційних можливостей, каналів і технологій комунікацій, що сприяють здійсненню модернізаційних можливостей у суспільстві та забезпечують їх «конкурентні переваги археології знання», - згідно з М. Фуко [83]. Світоглядний потенціал соціально-гуманітарних наук – це структуровані знання і здібності, що володіють потенціалом розвитку і сприяють створенню додаткової вартості та здатні здійснити перетворення у суспільстві завдяки багатоцілісності соціально-інтелектуальної компоненти, що базується на гуманітарному знанні. Багатоцілісність соціогуманітарного перетворення – це інтегральна єдність природного, соціального і персонального начал як взаємопродукованих і взаємопроникаючих, які в значній мірі залежать від поведінки людини і «можуть викликати флуктації, здатні привести систему до перетворення» [93, с.57].

Світоглядний потенціал соціально-гуманітарних наук складається з декількох шарів світогляду людини, так як Всесвіт і суспільство володіють багатошаровою структурою, то й людина як монада-мікрокосмос згідно з аналогією може мати багатошаровий характер. Відомо, що у відношенні «Я-світ» (мікрокосм-макрокосм) світогляд відіграє вирішальну роль. Людина не може оволодіти мистецтвом життя без того, щоб не відобразити в структурі власної особистості судження, переконання, оцінки того, які навколо неї відбуваються. Світоглядний потенціал соціально-гуманітарних наук є наслідком взаємодії елементів внутрішнього світу людини і намагання пізнати світ як цілісність. Тому концепт світоглядного потенціалу соціально-

гуманітарних наук також є не тільки є неоднорідним, але й багатошаровими, тобто включає багато різних, протилежних переконань, що є предметом аналізу в авторській доповіді Всеукраїнської конференції [89, с.265-267]. Багатовимірний характер світогляду доведений емпірично в дослідженнях психологів, філософів, соціологів, релігійних вчених і представників інших соціогуманітарних дисциплін, що вивчають вплив різних світоглядів на екзистенцію людини та її духовний світ, досліджений К. Яперсом в доробку «Духовна ситуація часу» [92, с. 27].

В експериментальних дослідженнях польських психологів доведено, що реакція людини буде різною на математичні суперечності і релігійні тексти. Виявляється, що у духовній структурі особистості, що розуміється як регулятивно-інтегративна система, можуть існувати два шари світогляду, які не виключають один одного. Когерентне існування двох світоглядів (двошаровий світогляд) можливий у випадку, коли індивід принципово відрізняє проблеми, пов’язані з науковим знанням, і проблеми релігійної віри. Ці шари світогляду доповнюють один одного, так як вони відносяться до різних об’єктів людської діяльності. Але відносини повинні зберігати відносну рівновагу, так як у противному випадку відбудеться розузгодження двошарового світогляду [82, с.87].

В той же час виявлення вказаної специфіки передбачає співставлення людського досвіду: *принципу свободи і принципу детермінізму*. У сучасній соціально-гуманітарній науці крім поняття причини (основи, з якої дещо відбувається, і від якої залежить її буття, стан чи дія) і наслідку для визначення цього типу зв’язку використовують також поняття системи, структури і функції. Незважаючи на істотні відмінності між причинно-наслідковим аналізом, у даному контексті їх можна розглядати у якості таких, що належать до «пакету» понять детерміністського типу дослідження людського досвіду. Незважаючи на те, що смисл поняття «детермінація» у сучасній філософії та філософії освіти потерпів істотні зміни, нелінійний тип детермінації, не пов'язаний більше з пошуком зовнішньої причини змін

системи, що пізнається, ще не дає можливості на її основі ввести в структуру буття (відповідно, в структуру теорії і методології) «свободу у якості буттєвого і пояснюючого принципу» [95, с.76]. А без цього суб'єктивність позбавлена суб'єктності як здатності ініціювати рух елементів системи. Всередині цієї системи немає місця для автономної дії (думки) людини. Суб'єкт Дельоза як ініціативний і самостійний суб'єкт був би розірваним динамізмом системи. Тому детермінізм і свобода як фундаментальні методологічні принципи концепту соціогуманітарного пізнання продовжують зберігати їх принципову гетерономність. Все, що ми можемо віднайти у людському досвіді за допомогою причинно-наслідкового і структурно-функціонального аналізу є відтворенням досвіду індивіда, будучи відтворенням чи причинного ряду, чи системних відносин. І в тому, і в іншому випадку «людина є продуктом, зумовленим факторами і структурами соціально-економічного, соціокультурного, тілесного, мовленнєвого полів і т.п.» [96, с. 87]. Цей тип відносин структурує і скріплює дисциплінарні онтології соціогуманітарних наук та їх концепів. «Предметом аналізу постає співвідношення сенсу і мови, мови і філософії, філософії і світу» [26, с. 6].

І хоча у філософії освіти використовуються і свобода, і детермінізм як методологічні засади концепту побудови її предметності, тільки перший з них відтворює специфічну картину світу. На його основі у структурі концепту світу визначально передбачається можливість автономного індивідуального акту особистості з цієї точки зору формується онтологічна конститутивність свідомості, самосвідомості та індивідуального акту, що повинно відображатися і в концептах соціогуманітарних наук, формування «критичного мислення як умови продуктивної освіти», що успішно досліджують В. Савельєв та В. Ільїн [74, с. 126].

Отже, в основі концептів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти – людиноцентризм, специфічно-гуманне відношення до людини як креатора дійсності, яка всі свої сутнісні сили намагається направити на перетворення світу, що необхідні для перемоги перспектив

креативної індустрії (Євройпейська комісія, 2010), розширення можливостей людського (інтелектуального, соціального) капіталу. Гуманізм як головна тенденція гуманітарної освіти здатна консолідувати всі ресурси, включаючи інформаційно-комунікаційний, щоб подолати гальмівні чинники сучасного суспільства та досягти високі стандарти людської життєдіяльності, виробивши для цього програму модернізації освіти. Освіта як головний концепт гуманітарної політики комунікацій, сприятиме розвитку цифрових технологій в економіці, забезпечення якісними людськими ресурсами всіх секторів економіки. Людські (соціальні, інтелектуальні ресурси) як головний драйвер розкриття гуманітарного потенціалу освіти сприятимуть якнайповнішому використанню інформаційних ресурсів. Як відмічає дослідник Б. Свириденко, «В центрі уваги дослідників…знаходяться проблеми етичного плану, адже міжнародна міграція, в тому числі академічна, включає в свій контекст проблеми «відтоку мізків», поглиблення соціальної нерівності в глобальному соціумі тощо» [76, с. 13].

Тому вітчизняна освіта повинна виробити таку програму дій, щоб високоінтелектуальний потенціал залишався в Україні, щоб реформи працювали на вітчизняного виробника, щоб були створені гідні умови для високого життєвого рівня людини та використання життєвих шансів особистості на благо людини та України.

Інформаційно-комунікаційний потенціал гуманітарної освіти України повинен сприяти життєзабезпеченню української нації, освітянські реформи повинні привести до бажаних наслідків – масової підготовки спеціалістів, здатних працювати в межах отриманої спеціальності і не від’їджати за кордон. Так як сучасне суспільство базується на інформації і знаннях, які переростають в досвід та набуття професійних компетентностей, необхідних для того, щоб сприяти підвищенню ефективності інформаційного суспільства, то й витребуваними будуть викокомпетентні, грамотні, освічені спеціалісти, які будуть гордістю і красою національної еліти та освіти. Тому в основі пріоритетів сучасного розвитку України концепт інформаційно-

комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти, який сприяє формуванню «homo creator» сучасного українського суспільства, «людини розумної», яка кидає виклик вісм формам «варварства», антикультури, антиморалі і є тим аттрактором, що притягує всі прогресивні сили.

Таким чином, інформаційно-комунікаційний потенціал як головний концепт гуманітарної освіти буде сприяти не тільки економічному і технологічному процвітанню держави, але й створювати відповідні умови для розкриття творчо-іманентних сил людини для реалізації її творчого потенціалу та реалізації її як суб'єкта всіх перетворювальних процесів, включаючи і освітянські.

1.3. Методологія аналізу інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти

Звернемося спочатку до поняття «методологія», що складається зі слів «метод» (гр. methodos - спосіб пізнання, дослідження явищ інформаційного суспільства, дослідження явищ суспільного та економічного життя) і «логос» (від logos – поняття, думка, розум). З точки зору креативного відношення до дискурсосмислення інформаційного суспільства методологія може бути визначена як вчення про способи фіксації результатів дослідження моделей інформаційного суспільства, наукових парадигм, до яких тяжіють ті чи інші вчені, логічну організацію, методи і засоби пізнання феноменів інформаційного суспільства, що мають свій понятійно-категорійний апарат, свою будову і структуру, що ґрунтується на постнекласичній науці, в першу чергу, на теорії самоорганізації, теорії дисипативних структур, синергетиці, автопоезисі» [65; 66; 67].

Інколи поняття «методологія» використовується як система принципів діяльності і сукупність методів, що поясняють все, що пов'язане з інформаційним суспільством. Методологія включає в себе способи фіксації

результатів в осягненні такого феномена, як інформаційне суспільство, пізнання його проблем в контексті гностизації світу-соціуму-природи-людини у кореляції з інструментами, за допомогою яких осмислюються феномени-факти-явища конкретної реальної дійсності – інформаційного суспільства [66].

Слід виділити дві основні функції методології: з однієї сторони, це внутрішня організація, з іншої – регулювання процесу пізнання і діяльності людей в адитивності з культурологічними процесами інформаційного суспільства. Методологічний механізм осягнення проблем інформаційного суспільства передбачає, що в історичній свідомості людини створюється ідеальна модель інформаційного процесу, в якому запрограмована мета «формування способу буття людини» [70]. На відміну від Ф. Шлейермахера і В. Дільтея, що розробляли герменевтику як філософську дисципліну і трактували її в аспектах психологізму, змикаючи її з традиційною епістемологією, П. Рікер переносить питання в онтологічну площину: «герменевтика, вважає П. Рікер, є не тільки методом пізнання, але й способом буття» [70, с. 48].

Методологія – термін, що складається з слів: 1) «метод» (гр. Methodos - спосіб пізнання, дослідження явищ); 2) «логос» (від logos – поняття, думка, розум). З точки зору креативного відношення до дискурсосмислення інформаційного суспільства методологія може бути визначена як вчення про способи фіксації результатів дослідження моделей інформаційного суспільства, наукових парадигм, до яких тяжіють ті чи інші вчені, логічну організацію, методи і засоби пізнання проблем інформаційного суспільства. Інколи поняття «методологія» використовується як система принципів діяльності і сукупність методів, що пояснюють все, що пов’язане з інформаційним суспільством.

Слід виділити дві основні функції методології аналізу інформаційно-світоглядного потенціалу гуманітарної освіти:

- з однієї сторони, це внутрішня організація,

- з іншої – регулювання процесу пізнання і діяльності людей в умовах інформаційного суспільства, що еволюціонує в «суспільство знань» як стратегічний ресурс держави у гуманітарно-науковому дискурсі, − відмічає С. Савченко [78].

Методологічний механізм осягнення проблем інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти передбачає, що у свідомості людини виробляються певні моделі мережевого спілкування на основі комунікаційних можливостей Інтернету, в яких люди проявляють певні форми активності, що мають загальні зв'язки, цілі та інтереси. Для членів мережевої спільноти характерним є дух суперництва і конкуренції, в основі якого місце на головній сторінці блогу, відповідні правила і критерії актуальності у для корекції своїх зусиль, залучення уваги до результатів своєї активності. Серед користувачів спільноти вибудовується своя ієрархія, що базується на параметрах:

1) частоти;

2) популярності;

3) тривалості.

Механізми внутрішніх взаємозв'язків мережевої моделі спілкування і комунікації розкриваються через зміст поняття «логос», що корелюється зі словами «думка», «слово», «смисл». Змістовна думка відображає сутність і змісту речей і явищ інформаційного суспільства, якого сутність і зміст яких повинен бути адекватним і співпадати зі смислом речей і явищ, що обговорюються [91].

Термін «логос» відображає думку і смисл буття індивіда, його реальну єдність з інформаційним світом, що проявляється у діяльності людей, а методологія може бути визначена як «логос буття», що сприймається людиною через посередництво розуму, історичної свідомості та соціальної пам'яті.

Реальний зміст «логосу» інформаційно-комунікаційного потенціалу може бути розкрито через характеристику елементів, що його складають:

1) структура інформаційної діяльності;

2) логіка організації і послідовності інформаційної діяльності;

3) методи і засоби інформаційної діяльності [93].

Структура методологічного пошуку методів дослідження інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти – це сформована в мисленні суб'єкта система елементів, що використовуються для пізнання об'єкта і предмета дослідження. Структура як методологічна система репрезентує собою чуттєві, емотивні, мотиваційні, ментальні моделі і механізми осягнення дійсності. Наприклад, формування нового механізму регулювання відносин в інформаційному соціумі у якості елементів цієї діяльності включає визначення принципів і норм діяльності, інструментів впливу на суб'єктів інформаційних відносин, методів реалізації відносин, їх повноважень, способів формування інституційно-правових структур. Логіка організації і послідовності діяльності - це споглядальне формування елементів структури інформаційної діяльності, що визначає характер всіх взаємозв'язків діяльності як єдиного цілого [95].

При цьому логічне обґрунтування дослідження проблем інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти включає в себе онтологічні, гносеологічні і формально-логічні форми пізнання:

1) онтологічний аспект («логіка речей») пізнання свідчить про необхідний взаємозв'язок явищ і предметів інформаційного світу, що передбачає мисленнєве встановлення взаємозв'язку елементів, що включаються в структуру діяльності;

2) гносеологічний аспект («логіка знання») пізнання - встановлення необхідного зв'язку понять, за допомогою яких пізнається сутність, смисл та істина досліджуваних явищ;

3) формально-логічний аспект логіки методології дослідження (логіка доказу і спростування) проблем інформаційного суспільства виявляється в необхідному зв'язку суджень, формах побудови ідеального образу інформаційного суспільства на основі уявлюваного образу його моделі.

Формальна логіка інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти потребує дотримання субординації загального і часткового, не дозволяє підміняти предмет дослідження. Отже, логіка мислення при формуванні ідеальної моделі дій для досягнення поставленої цілі включає:

1) відбір взаємопов'язаних операцій процесу діяльності («логіка речей»);

2) встановлення взаємозв'язків окремих елементів для прогнозування результатів («логіка знання»);

3) дотримання законів формальної логіки («логіка доказу і спростування»), що забезпечує цілеспрямованість мислення, концентрацію його на практиці інформаційного суспільства в контексті всіх інтересів – глобальних, загальнолюдських інтересів, інтересів інших рівнів [96].

Зміст елементів методології пізнання інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти як складного соціального і культурного феномена в його динаміці розвитку формується на основі певних принципів, виходячи з цілей суб'єкта діяльності, тобто зміст визначається методологічною позицією суб'єкта, певною точкою зору та відображенням «інтересів суб'єкта діяльності» [5].

Фактори формування методологічної позиції пізнання інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти:

1) наукова позиція як основа визначення методів і засобів пізнання;

2) інтерес суб'єкта пізнання (економічний, науковий, гуманітарний);

3) цивілізаційна ідентичність суб'єкта пізнання;

4) вроджені якості особистості суб'єкта пізнання;

5) професійні якості і рівень підготовки суб'єкта пізнання та інші. У якості методології наукового дослідження може виступати наукова позиція дослідника, що виявляється у різних наукових підходах до виявлення базових понять, визначення сутності «гуманізації вищої освіти як адекватного засобу її гуманізації», − відмічає Г.Берегова [6, с. 12-14].

Теоретичні положення, будучи основою позиції суб'єктів протилежних напрямків, впливають на методологію дослідницької і практичної діяльності. Методологія формування, розвитку і реалізації інформаційно-комунікаційного потенціалу особистості відображає широкий спектр різнорівневих інтересів їх суб'єктів. Разом з тим, у якості нормативної провідної основи тут виявляються цивілізаційні цінності, морально-духовні якості, образ життя народів, подолання «дезактивації свідомості, зпрограмованої будь-якими автоматизмами», – відмічається Р. Рорті [73].

Розрізняють наступні підходи до визначення предмета інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти:

1) вивчення актуальних проблем інформаційного суспільства;

2) дослідження індивідуального світу як цілісності у єдності всіх форм буття людини інформаційного суспільства;

У рамках першого методологічного підходу до інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти основними напрямками дослідження є:

1) переорієнтація інформаційної економіки на вирішення задач в інтересах всього суспільства;

2) сприяння соціально-економічному розвитку відсталих держав та їх широкосмугового доступу до Інтернет;

3) вирішення проблем інформаційного суспільства як проблем якісно нової складності, в основі яких криза управління;

4) формування людини майбутнього.

Як відмічає О. Базалук, «людина майбутнього – це гармонія розуму, душі і тіла, яка направлена на реалізацію внутрішніх творчих потенціалів в масштабах Землі і Космосу» [61, с. 90].

У рамках другого напрямку дослідження інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти предметне поле є достатньо широким, вивчається світова цивілізація як цілісність, що є інформаційною цивілізацією. У цьому відношенні відсутні єдині методологічні підходи та

шляхи вирішення проблем інформаційного суспільства, використовуються «докази і спростування», розроблені І. Лакатосом в однойменному доробку [56, с. 27-198].

Для методології аналізу інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти важливим є цивілізаційний чи культурологічний підхід, який водиться до того, що процес глобалізації розглядається як можливий чи бажаний результат творчо-комунікаційного діалогу цивілізацій, а глобальність є плюральною, так як кожна цивілізація володіє власною логікою існування на шляху діалогу цивілізацій та має власні траєкторії розвитку інформаційного суспільства. При дослідженні інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти слід використовувати і специфічні методи аналізу: побудови наукових теорій та їх перевірки, обробки емпіричних даних, якісного і кількісного вивчення реальності, детерміністські та ймовірнісні методи.

В той же час слід використовувати і темпоральний підхід у науковому дослідженні, так як суспільна свідомість відстає від буття, що вважається однією з фундаментальних особливостей їх взаємовідношення. У контексті цієї «аксіоми» знання про минуле переповнили весь науково-освітній простір і навіть те, що слід було б назвати «науково-освітнім часом». Осмисленню теперішнього, того, що відбувається зараз, та майбутнього практично не приділяється великої уваги на науково-освітянському терені. У результаті відставання темпорального аналізу вся світова наука і особливо освіта виступають здебільшого у якості консервативних соціальних систем, які не задовольняють потреби сучасного життя і в основному моделюють деформоване минуле нашої цивілізації та науки. Формування свідомості, яка може сприяти переходу до безпечного майбутнього, залишається під загрозою. Свідомість, що відстає від буття, – стосується не тільки окремої людини, але й всієї світової спільноти в моделі нестійкого розвитку. А іншого шляху переходу до майбутнього стійкого розвитку, крім як через «випереджаючу свідомість», не існує.

Необхідно сформувати свідомість, що випереджає буття «критичної маси» населення, що можливо зробити лише за допомогою соціогуманітарної науки та освіти, які перевернуть свідомість не тільки у окремої особистості, але й більшості населення. Майбутнє ще не підтверджено практикою, яка вважається критерієм істини, і не може тому повноправно ввійти в науку. Як свідчить аналіз, якщо у науці, а потім і в освіті акцент робиться на генерацію чи засвоєння істинного знання, то акцент на минулому є природним і логічним. Інформаційне відставання від життя і науки тим самим визначально було закладено в освітній науково-освітній процес. Зміна ситуації «на користь майбутнього» потребує кардинальних трансформацій нашого розуміння науки і освіти. В результаті аналізу методологічних засад, можемо визначити, що предметом дослідження інформаційно-комунікаційного потенціалу особистості є система комунікаційних відносин, сучасні трансформаційні процеси основних сфер діяльності та існування людини, безпека і стратегія розвитку особистості та суспільства, що детермінуються інформаційною парадигмою та представляють інформаційне суспільство, що «перебуває у стані своєї динаміки та розвитку» [14].

У зв’язку з цим виділимо логіку дослідження проблем інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти.

Онтологічна, чи системна, логіка інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти передбачає аналіз комунікаційного виміру в контексті використання принципів соціовзаємодії, соціокомунікації, соціотрансляції мультипроцесів інформатизації у суспільстві, що включає всю сукупність взаємопов’язаних проблем (економіка, освіта, національна інформаційна безпека, інформаційна війна). Вивчення кожної проблеми повинно здійснюватися у єдиному блоці з іншими, взаємопов’язаними проблемами інформації, інформаційного суспільства, інформаційної безпеки, «управління соціальними системами» [14].

Гносеологічний аспект логіки інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти передбачає методологію аналізу

інформаційного суспільства, що виявляється у тому, що в основі накопичених знань у різних сферах (економіці, соціології, політології, теорії управління, психології) та за його допомогою здійснюється науковий аналіз і синтез реальної дійсності, а згідно отриманих знань прогнозуються результати подальших дій щодо теоретичного пізнання суспільства з використанням програмування, антропології, інформаційного управління з врахуванням викликів глобалізації.

Демонстративна, чи формальна, логіка інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти, з однієї сторони, дозволяє позбутися невірних уявлень про предмети і явища, помилкові рішення, а, з іншої, сприяє більш ефективному взаєморозумінню взаємодіючих суб'єктів. Для відомого українського філософа О. Пунченка, «Аналіз підходів у науковій літературі до сутності сучасного етапу цивілізаційного розвитку людства свідчить, що «техно-інформаційну цивілізацію» слід екстраполювати на типові характеристики сучасної соціодинаміки, як «антропогенна цивілізація», «інформаційна цивілізація» [68, с. 26-27].

У рамках визначення інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти будемо керуватися трьома основними принципами:

1) комплексний аналіз глобальних масштабних проблем, у яких знаходить виявлення постійно зростаючої взаємозалежності усіх країн світової системи, що проявляється і на розвиткові інформаційного суспільства;

2) першочергове вирішення довгострокових проблем, рішень і практичних заходів, які не можуть бути розглянутими урядом окремих країн;

3) проникнення у суть всього комплексу сучасних економічних, політичних, культурних та інших проблем, які визначаються як «глобальні» [19].

В основі філософських засад методологічних підходів наступні методологічні принципи [90, с. 48-50]:

«1) принцип, пов'язаний з «межами росту», що відбивається і на споживанні інформаційних благ, так як у всьому світі панує соціальна поляризація суспільства;

2) обмеження принципу детермінізму, так як нові концепції інформаційного суспільства базуються на нелінійності (на зміну одному типу суспільства йде більш прогресивний, а розвиток має амбівалентний характер свого прогресу);

3) біфуркації (розділення, пошуки вибору свого шляху у точках біфуркації чи поліфуркації);

4) дискретності інформаційного буття (у рамках однієї цивілізації можуть бути різні образи життя, відмінності у темпах життя, стиснення нормативного часу);

5) відмова від інструментальної, прагматичної раціональності, яка реалізується на основі базових цивілізаційних процесів, викликаних до життя принципово новою роллю у сучасному світі інформаційних технологій», – відмічається в авторських матеріалах конференції [89, с. 265-267].

В основі філософських засад методологічних підходів до аналізу проблем інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти наступні критерії:

1) інформаційний, так як сучасний стан і тенденції глобального розвитку розглядаються як наслідки «техно-інформаційної революції». Могутність країни визначається об’ємом інформації (інтелекту): ноу-хау, патенти, технології, ліцензії, стан науки, освіти, професійної робочої сили;

2) критерій розвинутості інформаційного ринку в умовах Інтернет-економіки, так як ринок є глобальним фактором ефективного господарювання (наприклад, нерегульований ринок цінних паперів формує віртуальну економіку);

3) критерій демократичності, в контексті якого функціональна соціально-економічна суть демократії проявляється у тому, що вона повинна

реалізуватися на рівні креативного управління суспільством, тому є політичною та ідеологічною категорією;

4) критерій соціальності, в основі якого існує глобальна закономірність: суспільство виступає суб'єктом, а його члени об'єктом розвитку, а звідси держава повинна виконувати функції соціального регулятора.

В умовах формування інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти відбулася еволюція соціальної пам'яті, проблематика якої все більше набуває гострого звучання. Епоха інформатизації не тільки вимагає формування нових механізмів звернення до минулого, але й вибудовує нові стратегії актуалізації цього питання. На цій стадії інформаційно-комунікаційний потенціал зміщується до можливості соціальної пам'яті набувати властивості відносної цілісності за рахунок включення її в різноманітні мережеві структури. Тому головним питанням при цьому виступає характер зв'язків між топосами соціальної пам'яті та їх динамікою, що важливо при формуванні гуманітарної освіти особистості. Мережевий підхід до формування інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти, по суті, нівелює принциповість бінарних опозицій між індивідуальним і колективним, державним і регіональним, постільки кожен з цих підходів є можливою траєкторією відношення до минулого.

В той же час мережевий підхід до аналізу інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної науки дозволяє не тільки по-новому осмислити проблему сполучення особистісного і соціального у процесі звернення до минулого, але й переформатування відношення між локальним і глобальним, регіональним і глобальним. Циркуляція ресурсів в інформаційному просторі та трансляція їх цінностей здійснюється в контексті горизонтальної передачі смислів.

Тому гнучкість, активність і пошук нових зв'язків виступають пріоритетними властивостями мережевого інформаційно-комунікаційного простору та формування ресурсів для передачі смислів гуманітарної

культури, світогляду, свідомості, що в цілому виступає новою соціально-філософською методологією дослідження проблем «суспільства знань» як старетегічного ресурсу держави у гуманітарно-науковому дискурсі, на які акцентує увагу С. Савченко [78, с. 236-241].

Досліджуючи методологію аналізу інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти, слід також відмітити що дана тема дослідження формує «методологічну свідомість», яка допомагає глибоко проникнути в досліджуване явище, використовуючи синергетику для аналізу складних досліджуваних явищ епохи глобалізації [79; 85]. Найбільш характерною рисою методології аналізу досліджуваного явища та процесу є акцентуація на багаточисленних економічних, політичних, екологічних, соціальних, інноваційних, науково-технічних, освітянських та інших ризиків, загроз, помилок, викликів, криз, дисбалансів, невдач, структурних диспропорцій, дисфункцій, в основі яких граничні проблеми буття та свідомості.

Саме такі проблеми, що пов’язані з подоланням меж пізнання слід віднести до числа соціально-філософських та освітянських, постільки обґрунтування будь-якого фрагменту знання, вивчення його структури і функцій передбачає вихід за межі цього фрагменту, вважається філософською проблемою та потребує глибокої методологічної свідомості.

Вже сам зміст «граничні проблеми», що пов’язані з виходом за межі відповідних дисциплін чи людського пізнання взагалі, свідчать про те, що суспільні науки повинні сприяти просуванню вперед свого переднього краю чи «фронтиру», що повинно сприяти більш глибокому розвитку «методологічної свідомості» [97, с. 4].

Саме у якості методологічного базису для розгляду граничних проблем у рамках різних наукових дисциплін сьогодні використовуються наступні системи філософських знань, як синергетика, системологія, феноменологія, філософія життя та інші.

Методологічна свідомість, на нашу думку, направлена на осмислення логіко-філософських проблем граничних проблем гуманітарної освіти, на виявлення основних шляхів і методів подолання проблем та подальшого розвитку гуманітарно-освітянського процесу, на зв'язок між ними та іншими науками [98, с.287].

В методологічній свідомості філософів виокремлюються три рівня:

1) філософські концепції науки;

2) конкретно-наукова методологія;

3) уявлення вчених про розвиток наукового філософського знання.

Рефлексія даної проблеми направлена на систематизацію методів роботи та історію історико-філософського знання з даної проблеми дослідження.

Рефлексія філософів допомагає осмисленню регулятивів, що визначають систему переваг, якими філософи керуються під час створення та оцінки власного продукту. Науковий реалізм сполучається з дослідницькою установкою вченого на об’єктивність, конкретність, науковість, впевненість у тому, що спостереження та експеримент відіграють вирішальну роль у визнанні наукових положень [99, с. 274].

Методологічна свідомість вченого формується під впливом реальних наукових завдань пошуку способів їх вирішення. Також важливим є вплив на вченого стилю наукового мислення, доктрин, ідеалів і норм наукової діяльності, що прийняті у науковій спільноті «суспільства знань» [100, с. 12].

Наслідки досліджуваної наукової діяльності включають уявлення про істинність, новизну, цінність наукового знання предмета дослідження - інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти та допустимі способи отримання істинного знання з метою, щоб методологічна свідомість вченого допомогла отримати інноваційні стандарти методологічної інтерпретації досліджуваної теми в умовах глобалізації [103, с. 17-18]. Для більш глибокого методологічного аналізу інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти слід використовувати і комплементарну

логіку дослідження. В основі даної логіки лежить, з однієї сторони, ідея доповнюваності - contraria sunt complementa, а з іншої – фундаментальна онтологія. На цій основі відбувається синтез екстенціонального та інтенціонального аспектів сучасної методології, націленої на використання інформаційно-комунікаційних технологій. У цьому зв'язку одним із найважливіших напрямків для вітчизняної філософії є розробка технологій захисту і розвитку громадянської і культурної ідентичності, збереження культурних традицій, формування субкультур, дискурсу та ідентичності. Необхідне поглиблене вичення Інтернет-мемів як явища, що отримало розповсюдження в сучасній інформаційній культурі, побудованої навколо мережевих методів комунікації, націлених на формування позитивної інформаційної хвилі.

Висновки до першого розділу

У першому розділі наукового дослідження нами було досліджено теоретико-методологічні виміри інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти. Дослідження цього підрозділу відбувалося згідно поставлених задач. Пропонуємо детальніше ознайомитись з результатами їх виконання.

1. Здійснено аналіз епістемологічних вимірів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти, що представляють наукові положення, які, будучи основою позиції суб'єктів протилежних напрямків, впливають на методологію дослідницької і практичної діяльності та пізнання. Для повноцінного пізнання інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної науки ми розуміємо пізнання як цілісно спрямований процес, що в найбільшій мірі реалізується в контексті виокремлення рівнів - раціонального, нераціонального та ірраціонального. Всі вони тісно взаємопов'язані між собою один з одним і необхідні для отримання істинного

знання. Епістемологічні виміри інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти свідчать, що структура потенціалу гуманітарної освіти сприяла раціоналізації факторів культури, науки, знання.

Епістемологічні виміри інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти включали нові горизонти у пізнанні предмета інформаційного суспільства:

1) дослідження інформаційних процесів сучасного інформаційного суспільства;

2) дослідження інформаційного світу як комплексу референцій (свідчень), які транслюються через посередництво кодів-сигналів, що включають весь арсенал мультизнакових засобів-модусів пізнання світу, його геоцінностей і геокультури;

3) дослідження напрямів формування інформаційної людини.

2. Проаналізовано концепт інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти, що означає складний комплекс когерентних, взаємозумовлених, всебічно взаємозалежних, багатовимірних гуманітарних процесів людського розвитку, що включають позитивне відтворення і життєзабезпечення людського потенціалу – психофізіологічного, соціального, трудового, суспільно-політичного, духовно-морального; категорія, що означає прогресивний, направлений, незворотний процес позитивних якісних змін у розвитку інформаційного суспільства; процес вільного, всебічного і гармонійного розвитку людини, націленого на реалізацію сутнісних сил людини, закладених багатовимірним потенціалом гуманітарної освіти та розширенням поля людської ідентичності та її пасіонарності. Інформаційна сфера (суспільство) вже давно стала самодостатнім і самоорганізуючим соціальним простором зі своєю логікою – мережевою, потоковою, ризомною.

Головна мета концепту інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти – це гармонійний розвиток людини, зростання її комунікаційних якостей, зростання людського (вітального, духовного,

інтелектуального, соціального, морального) капіталу; незворотний процес позитивних якісних змін у людському розвитку, процес вільного, всебічного і гармонійного розвитку людини, розуміння розвитку людини як процесу реалізації її сутнісних сил та виявлення її цілісності і багатоаспектності. Відбувається певний процес «самоналаштування» відтворення інфосфери, яка тільки починає проявляти свої можливості, створювати умови, при яких кожний організатор свого вузла може відкривати свої напрями комунікації, бути «організатором власних смислів», міні–комп'юніті (блогу).

Одним із напрямків формування концепту гуманітарної науки є виникнення феномена «великої кількості правд», що традиційно вкладається у логіку функціонування гуманітарної науки інформаційної культури. В той же час в умовах глобалізації відбуваються зміни у лінгвістиці: у самій мові, швидкості асиміляції, спрощення мовленнєвої структури, адаптації мови під структурні параметри інфопростру.

3. Визначено методологію аналізу інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти, яка може бути надзвичайно корисною, так як вона повинна удосконалювати інтелектуально-інформаційні інструменти, які необхідні для вирішення складних проблем інформаційного суспільства. Методологія аналізу інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти глибоко впливає на те, як ми розуміємо світ, у якому живемо, як ми діємо в інформаційному світі, як ми відносимся до себе та інших, як формується смисл буття та надії на краще майбутнє.

На основі методів та підходів: системно-цілісного, комплексного, «взаємодоповнюваності» (герменевтичного, соціоаксіологічного), інформаціологічного, синергетичного сформовано концепцію інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації. Методологічні засади останньої включають:

а) онтологічний аспект («логіка речей») пізнання свідчить про необхідний взаємозв'язок явищ і предметів об'єктивного світу, що

передбачає мисленнєве встановлення взаємозв'язку елементів, що включаються в структуру людської діяльності;

б) гносеологічний аспект («логіка знання») пізнання, тобто встановлення необхідного зв'язку понять, за допомогою яких пізнається сутність, смисл та істина досліджуваних явищ з метою передбачення наслідків людської діяльності;

в) формально-логічний аспект логіки методології дослідження (логіка доказу і спростування) проблем формування потенціалу інформаційно-комунікаційного потецніалу суспільства, що виявляється у формах побудови ідеального образу комунікативної діяльності, що сприяє формуванню інформаційної особистості.

Викладання гуманітарних наук є одним із теоретико-методологічних інструментів, які ми маємо у розпорядженні, щоб розширяти можливості людей діяти у цьому нестабільному і складному глобалізованому світі. Таким чином, методологія включає способи фіксації результатів інформатизації в осягненні феномена інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти, пізнання її проблем в контексті гностизації світу-соціуму-природи-людини, що розповсюджуються в інфосоціумі, у кореляції з інструментами, за допомогою яких осмислюються феномени інформаційного суспільства Тому методологія повинна удосконалювати інтелектуально-інформаційні інструменти, які необхідні для вирішення складних проблем перебування індивіда в інформаційному соціумі.

Список використаних джерел до першого розділу

1. Андрущенко В. П. Організоване суспільство: проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть : досвід соціально-філософського аналізу. Київ: ТОВ «Атлант ЮЕмСІ», 2005. 498 с.

2. Андрущенко Т. І. Проблеми естетичної освіти та її оцінювання у навчальному процесі // Нова парадигма. Філософія. Політологія. Соціологія : [журнал наук. праць] / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Творче об-ня "Нова парадигма". К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. Вип. 95. С. 29-35.

3. Андрущенко Т. І. Постмодернізм як протиставлення // Мультиверсум : філософський альманах : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. Київ, 2008. Вип. 67. С. 168-174.

4. Амен Д. Измени свой мозг – изменится и тело! М. : Эксмо, 2011. 345 с.

5. Бахтин М. Автор и герой. К философским основам гуманитарных наук. СПб.: Азбука, 2000. 336 с.

6. Берегова Г.Д. Гуманітаризація вищої освіти як адекватний засіб її гуманізації // Матеріали Міжнародної наукової конференції «Дні науки філософського факультету – 2013» 16-17 квітня 2013 р. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2013. С. 12-14.

7. Бойко А. І. Освіта в інформаційному суспільстві: очікування і виклики // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2015. Вип. 63. С. 164-173.

8. Бойченко І. В., Бойченко М. І., Бойченко О. І. Духовність як феномен локальної цивілізації // Вісник Київського інституту бізнесу та технологій. Київ, 2007. Вип. 1 (6). С. 3-13.

9. Белл Д. Социальные рамки информационного общества // Новая технократическая волна на Западе / отв. ред. П. С. Гуревич ; пер. Ю. В. Никуличева. Москва, 1986. С. 330-342.

10. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество: опыт социального прогнозирования : пер. с англ. Изд. 2-ое, испр. и доп. Москва : Academia, 2004. 788 с.

11. Белл Д., Иноземцев В. Эпоха разобщенности: размышления о мире XIX века. Москва : Центр исслед. постиндустриал. о-ва, 2007. 303 с.

12. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности: Трактат по социологии знания [пер. с англ. Е.Руткевич]. Москва: Медиум, 1995. 322 с.

13. Бех В. П. Саморегуляція соціального орагнізму країни: монографія / за наук. ред. В. П. Беха; В. П. Бех (голова), Н. В. Крохмаль, Г. О. Нестеренко; Мін-во освіти і науки, Нац. пед ун-т імені М. П .Драгоманова. - К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. 652 с.

14. Бех Ю. В. Філософія управління соціальними системами: монографія / Ю. В. Бех; Мін-во освіти і науки, молоді і спорту України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. 623 с.

15. Білогур В. Є. Формування концепції цілісної особистості: теоретико-методологічні виміри // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2014. Вип. 59. С.192-203.

16. Вандишев В.М. Методологнічні аспекти концептології // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2012. Вип. 50. С. 45-50.

17. Вашкевич В. М. Історична свідомість студентської молоді: ціннісносвітоглядні орієнтири. Навчальний посібник для вищ. навч. закл. К.: Світогляд, 2010. 274 с.

18. Вебер М. О некоторых категориях понимающей социологии // Избр. произв. : [пер. с нем.]. М.: Прогресс, 1990. С.495 – 546.

19. Воронкова В. Г. Формирование нового мировоззрениия, нового человека, нового общества будущего // Антропологічні виміри філософських досліджень: Дніпропетровськ, 2013. № 3. С. 79–80.

20. Воронкова В. Г. Формування постнекласичної парадигми сучасного менеджменту в умовах глобалізації // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2009. Вип. 38. С. 13-29.

21. Вернидуб Р. М. Наука і освіта у просторі педагогічного університету : монографія. Київ ; Херсон : Гринь Д. С., 2014. 415 с.

22. Вернидуб Р. Науково-дослідницька діяльність у структурі забезпечення професійної підготовки вчителя // Вища освіта України. 2012. № 1. С. 49-55.

23. Гегель Г. В. Ф. Энциклопедия философских наук: в 2-х т. [отв. ред.. и вступ. статьи Е. П. Ситковский]; АН СССР. Ин–т философии. Москва.: Мысль, 1974-1975. (Филос. Наследие). Т.1. Наука логики. 1974. 452 с.

24. Гелд Д., МакГрю Е., Голдблатт Д., Перратон Дж. Глобальні трасформації: політика, економіка, культура; Пер. з англ.. В.Курганського та В. Сікори. Київ: Фенікс. 2003. 580 с.

25. Герасимова Е. М. Економічне знання у дискурсі становлення глобалізованого світу: соціально-філософський аналіз : монографія. Чернігів : ЧДІЕУ, 2008. 336 с.

26. Делёз Ж. Логика смысла: пер. с фр. М. Фуко. // Theatrum philosophicum. Москва: Раритет ; Екатеринбург : Деловая книга, 1998. 480 с.

27. Дридзе Т. Организация и методы лингвопсихосоциологического исследования массовой коммуникации: учеб. пособие-практик. по спецкурсу «Введение в лингвосоциопсихологию». М.:Изд-во МГУ, 1979. 281 с.

28. Древнегреческая философия: От Платона до Аристотеля ; Пер. с древнегреч. Харьков: Фолио, М. : ООО «Фирма «Издательсво «АСТ», 1999. 832 с.

29. Елхова О. И. Онтология виртуальной реальности [Электронный ресурс]: монография; Башкирский государственный университет. Уфа: РИЦ БашГУ, 2011. Электрон. версия печ. публикации. URL:https://elib.bashedu.ru/dl/read/ElhovaOntologiyaVirtRealnosti.pdf>.

30. Жижко Т. А. Університетська освіта в контексті Болонських домовленостей / Т. А. Жижко // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ / [гол. ред. В. М. Вашкевич]. К., 2010. Випуск 37. С. 409-417.

31. Зеленов Л. А. Методология исследования социума // Философия и методология науки // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. 2012. №1 (3) С. 101-109.

32. Зиммель Г. Избранное. Том 1. Философия культуры. Москва: Юрист, 1996. 671 с.

33. Кант И. Критика чистого разума. Соч. в 6-и томах, Т.3. Москва: Мысль, 1964. 799 с.

34. Караулов Ю. Н., Петров В.В. От грамматики текста к когнитивной теории дискурса // Язык. Понимание. Коммуникация: пер. с англ.; под ред. В. И. Герасимова. Москва: Прогресс, 1989. С. 5-11.

35. Кастельс М. Інтернет і Галактика – Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства. Пер. з англ. Київ : Видавництво «Ваклер» у формі ТОВ, 2007. 304 с.

36. Кивлюк О. П. Деякі психолого-педагогічні питання вивчення інформатики в молодших класах // Комп'ютер у школі та сім'ї. Київ : Інститут педагогіки НАПН України. 2000. №2. С. 38–41.

37. Кивлюк О. П. Можливості пропедевтики основ інформатики в початковій школі // Комп'ютер у школі та сім'ї. Київ : Інститут педагогіки НАПН України. 2001. №5. С. 33–34.

38. Кивлюк О. П. Аналіз наукових досліджень з проблематики пропедевтики інформатики в початковій школі // Інформатика та інформаційні технології. Київ: Вид-во «Освіта України». 2006. № 6. С. 69–72.

39. Кивлюк О. П. Освітня культура інформаційного суспільства в контексті глобалізаційної реальності // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. Запоріжжя, 2016. Вип. 67. С. 225-232.

40. Kyvlyuk O.P. Development of education and tne challenges of modern era // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2011. Вип. 52: Спецвипуск. С. 389-394.

41. Клепко С. Ф. Модернізаційні процеси в сучасній освіті. Київ : Шкільний світ, 2008. 120 с.

42. Князева Е. Н. Трансдисциплинарные стратегии исследований // Вестник ТГПУ. Междисциплинарные исследования в гуманитарных науках. 2011. №10. С. 193-201.

43. Ковальчук М. В., Нарайкин О. С., Яцишина Е. Б. Конвергенция наук и технологий – новый этап научно-технического развития // Вопросы философии. Москва, 2013. №13. С. 3–103.

44. Конверський А. Є., Чернорог Р. А. Філософська освіта як чинник становлення світоглядної культури // Вісник Київського національного університету ім. Шевченка. Серія: Філософія. Політологія / М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т імені Т. Г. Шевченка. Київ, 2006. № 81/83. С. 86-88.

45. Кравченко А. А. Архетип учителя: ідея, образ, відповідальність : монографія. Львів : Ліга-Прес, 2013. 421 с.

46. Кремень В. Г. Синергетика і освіта : монографія / За ред. В. Г. Кременя. К. : Інститут обдарованої дитини, 2014. 348 с.

47. Кувакин В. А., Жукоцкий В. Д. Почему необходим учебный курс «Основы современного гуманизма»? // Здравый смысл. 2005. №4 (37). – С. 8.

48. Култаєва М. Д. Суспільне покликання філософії освіти у сучасних соціокультурних контекстах // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Філософія. Харків, 2014. Вип. 42. С. 186-194.

49. Куцепал С. В. Інфосфера як простір буття сучасної людини // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія : зб. наук. пр. до 75-річчя Національного авіаційного університету. Київ, 2008. № 1 (7). С. 25-29.

50. Куцепал С. В. Освіта в глобалізаційно-інформаційному континуумі: необхідність трансформації // Філософські обрії. Вип.15. Київ; Полтава, 2006. С.27-40.

51. Куцепал С.В. Ідентичність модерна і постмодерна // Філософські обрії. Науково-теоретичний журнал Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України та Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Вип. 17. Київ–Полтава, 2007. С. 3–15.

52. Кун Т. Структура научных революций [пер. с англ. Налетова И.З.]. М.: АСТ, 2002. 608 с.

53. Кушерець В. І. Знання як стратегічний ресурс суспільних трансформацій. Київ, 2002. 248 с.

54. Лазаревич А. А. Глобальное коммуникационное общество. Минск: Белорус. наука, 2008. 350 с.

55. Лазаревич А. А. Становление информационного общества: коммуникационно-эпистемологические и культурно-цивилизационные основания; науч. ред. И. Я. Левяш. Минск : Беларуская навука, 2015. 537 с.

56. Лакатос И. Доказательства и опровержения (как долказываются теории) // Избранные произведения по филсофоии и методологии науки. М.: Академический проект: Трикста, 2008. С. 27-198.

57. Луман Н. Истина, знание, наука как система / Вступительная статья и перевод А. Ю. Антоновского. М.: Логос, 2016. 410 с.

58. Маклюэн М. Понимание медиа: внешние расширения человека. М.: Кучково поле, 2007. 464 с.

59. Нікітенко В. О. Геокультурні цінності в умовах сучасного світового розвитку : соціально-філософський вимір // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2013. Вип. 54. С. 266-280.

60. Новейший философский словарь: 3-е изд., исправл. Минск: Книжный дом, 2003. 1280 с.

61. Образ человека будущего: Кого и как воспитывать в подрастающих поколениях: коллективная монография / под ред. О. А. Базалука. Киев : Кондор, 2011. Т. 1. 328 с.

62. Слюсарев В. В. Виртуальная наркомания в информационном хаосе // Философия науки и техники в России: вызовы информационных технологий : сб. науч.тр. Вологда: ВоГУ, 2017. С. 274– 277.

63. Платон. Федон // Платон. Сочинения в 3-х т. Т 2. Москва: Мысль, 1970. С. 11– 94;

64. Платон. Государство // Платон. Избранные диалоги. М.: Худ. лит-ра, 1965. С. 185 – 256.

65. Пригожин И. Р. Конец определенности. Ижевск : РХД, 2001. 216 с.

66. Пригожин И. Р., Стенгерс И. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой. Москва : Прогресс, 1986. 432 с.

67. Пригожин И. Р. Философия нестабильности // Вопросы философии. 1991. № 6. С. 46-52.

68. Пунченко О. П. Фреймы для репрезентации современного этапа цивилизационного развития // Философия и социальные науки: Научный журнал. Минск: Белорусский государственный университет. 2014. №2. С. 26-30.

69. Раджу П. Т. Понятие человека // Позиция современной философии. Вып.1. Новые образы философии XX века. Спб: Алатейя, 1999. С. 77– 89.

70. Рикер П. Конфликт интерпретаций . Очерки о герменевтике / Пер. с фр. И. С. Вдовиной. М.: Академически й Проект , 2008. 695 с.

71. Розова Т. В. Гідність як екзистенційна риса людини-громадянина // Вісник інституту розвитку дитини. Серія: Філософія. Педагогіка. Психологія : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2009. Вип. 2. С. 20-26.

72. Розова Т. В., Чорна Л.В. Людина. Культура.Філософія (проблема людини в європейській філософії). Книга 1: Підручник. Київ-Одеса: «Освіта України», 2015. 328 с.

73.Рорти Р. Философия и будущее // Вопросы философии. Москва, 1994. № 6. С. 23-29.

74. Савельєв В. Л., Ільїн В. В. Критичне мислення як умова продуктивної освіти // Європейські педагогічні студії / М-во освіти і науки України ; Асоціація ректорів педагогічних університетів Європи. Київ, 2015. Вип. 5/6. С. 126-135

75. Савчук В. В. Медиафилософия: приступ реальности СПб: Издательство РХГФ, 2014. 350 с.

76. Свириденко Д. Б. Академічна мобільність: відповідь на виклики глобалізації: монографія. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. 279 с.

77. Свириденко Д. Б. Трансформація природи людини під впливом віртуальної реальності у сучасних філософських концепціях // Мультиверсум. Філософський альманах : зб. наук. праць. Київ: Український Центр духовної культури, 2008. Вип.67. С.129–139.

78. Савченко С. В. Концепції «суспільства знань» як стратегічного ресурсу держави у гуманітарно-науковому дискурсі // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Національний педагогічний ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2015. Вип. 91. С. 236-241.

79. Синергетическая парадигма. Когнитивно-коммуникационные стратегии современного научного познания.М. : Прогресс-Традиция, 2004. Вып. 4. 560 с.

80. Соснін О. В., Воронкова В. Г., Постол О. Є. Сучасні міжнародні системи та глобальний розвиток (соціально-політичні, соціально- економічні та соціально-антропологічні виміри): навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2015. 556 с.

81. Тоффлер Э. Третья волна. М.: АСТ, 2010. 784 с.

82. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук; пер. с франц. Москва : Прогресс, 1977. 488 с.

83. Фуко М. Археология знания. Киев: Ника-Центр, 1996. 207 с.

84. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее: последствия биотехнологической революции. Москва : АСТ, 2004. 349 с.

85. Хакен Г. Синергетика. Москва : Мир, 1980. 405 с.

86. Черниш Т. М. Епістемологічні виміри методологічних підходів до аналізу проблем інформаційного суспільства: теоретико-концептуальний контекст // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник: зб.наук.пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П.Драгоманова. Київ, 2016. Вип. 110 (7). С. 216-221.

87. Черниш Т. М. Методологія дослідження інформаційно-комунікативного потенціалу гуманітарного світогляду особистості в умовах глобалізації // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2016. Вип. 66. С. 64-77.

88. Черниш Т. М. Концептосфера світоглядного потенціалу гуманітарної освіти як фактор модернізації сучасної України в умовах кризи // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя,2016. Вип.67. С. 105-118

89. Черниш Т. М. Філософські засади методологічних підходів до аналізу проблем інформаційного суспільства // Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики: за матеріалами всеукр. наук.конф., м.Дніпро, 29-30 червня 2016 р. / Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара. Дніпро, 2016. С. 265-267.

90. Черниш Т. М. Концептосфера світоглядного потенціалу гуманітарної освіти як фактор соціогуманітарного перетворення сучасної України // Філософія, теорія та практика випереджаючої освіти для сталого розвитку: за матеріалами ІІ Всеукр..наук.-практ. конф., м. Дніпро, 17 листопада 2016 р. / Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара. Дніпро, 2016. Частина ІІ. С.48-50.

91. Ярошовець В. І. Гуманістичний зміст методології пізнання: дис... д-ра філос. наук. Київ, 1996. 365 с.

92. Ясперс К. Духовная ситуация времени. Москва: АСТ, 2013. 285 с.

93. Bittlingmeyer U.H. Wissensgesellschaft als Wille uynd Vorsttellung. Konstanz: UVK, 2005. P.57.

94. Beniger J. The Control Revolution: Technological and Economic Origins of the Information Society. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1986. 493 p.

95. Wittel A. Toward a Network Sociality // Theory, Culture & Society. 2001 № 6 (18). P. 51–76.

96. Giddens A. Tne Consequences of Modernity. Stanford : Stanford University Press, 1991. 188 p.

97. Castells M. The Information Age: Economy, Society and Culture. Vol. I. // The Rise of the Network Society. Blackwell Publishers. Maiden, Oxford, 1996. 625 p.

98. Frank D., Meyer J. University expansion and the knowledge society // Theoriy & society.Dordrecht 2007. Vol. 36, N4.- P. 287-311.

99. Gerybadze A., Reger G. Globalization of R&D: recent changes in the management of innovation in transnational corporations // Research policy. Amsterdam, 1999. Vol. 28, № 2 - 3. P.251 -274.

100. Knorr-Cetina K. Wissenskulturen Ein Vergleich naturwissenschaftlicher Wissensformen Frankfurt na. M. : Suhrkamp, 2002. 384 p.

101. Masuda Y. The Information Society as Postindustrial Society. Wash.: World Future Soc., 1983. 419 p.

102. Rheingold H. The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier. Reading, MA : AddisonWesley, 1993. 447 p.

103. Robertson R. Mapping the global condition: glodalization as the central concept / Theory, Culture Society 1990. Vol.7. Issue 2/3 P.17-18.

РОЗДІЛ 2

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У другому розділі поставлено завдання: дослідити місце і роль культурних маркерів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації; розкрити сутність віртуалізації як нової форми світоглядної культури та взаємодії у мережевому просторі; сформувати концепцію впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах глобалізації.

2.1. Місце і роль культурних маркерів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації

Місце і роль культурних маркерів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації стимулює й формує соціальну і культурну рефлексію світового масштабу, відроджуючи ідею єдності й взаємозалежності людства, детермінованою інформаційним суспільством та модернізацією засад вищої освіти, що постають як парадигмальні аспекти гуманітарного дискурсу. Вони не тільки протистоять відчуженим формам віртуального соціуму, але й виконують важливу консолідуючу роль організатора діалогу між різними культурами. В. Андрущенко відмічає: «Освітня політика залучає всі ресурси, щоб сприяти вихованню особистості» [1, с. 6]. Ця якість гуманітарної культури повинна бути представлена не тільки в ідеології і культурі в цілому, але й в освіті, яка потребує активізації виховних форм, направлених на становлення цілісної особистості.

Наукову рефлексію культурних маркерів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти слід розвивати в контексті культурно-мистецько-естетично-мовленнєвих практик, що культивуються гуманітарними науками. Адже гуманітарна освіта формується не тільки через символи, міфи, а й поєднання різних стилів культурно-мистецьких практик, розширення мистецько- культурної освіти як трансцендентальної передумови соціальних наук, а сьогодні й через різні форми віртуальної культури. К. Апель зауважує: «Комунікативна спільнота виробляє свій дискурс спілкування, що винкиає як поєднання різних стилів спілкування» [5, с. 171-172].

У своїй статті [77, с. 153-163] ми підкреслювали, що культурні маркери світоглядного потенціалу гуманітарної освіти – це сукупність теоретико-концептуальних засад у вигляді ідеологічних, світоглядних культурологічних інтерпретацій духовного становлення особистості в узгодженості образів культурних, естетичних, мистецтвознавчих, поєднання логічного та емпіричного у світосприйнятті світу. Інформаційне становлення соціуму вимагає формування такого цілісного світогляду особистості, яке дає можливість суб'єкту рефлексивно осмислити соціум, екзистенцію, Всесвіт, Космос, его, своє місце в цьому світі, феномени цивілізації, висуваючи «розум як рушійну силу» [17].

Ми маємо розуміти, що інформаційне суспільство, що еволюційно переходить у модель «суспільства знань», засвідчує, що вузька спеціалізація не може інтегруватись у глобальну проблематику, маркерами якої є глобалізація, інформатизація, інтеграція, яка заважає бачити глобальне, сутнісне, так як воно є вузько спеціалізованим і заважає адекватно інтерпретувати навіть прикладні проблеми. С. Савченко відмічає: «Глобалізація є найбільш фундаментальним викликом, з яким зіткнулася культура і освіта на протязі своєї довгої історії. Вищі навчальні заклади починають пристосовуватися до впливу глобалізації освіти у її ліберальному варіанті» [64, с. 117-126]. Глобалізація стала дедалі впливовішою

парадигмою в науках не тільки про економіку, але й про людину, від початку 1990-х рр., «виступаючи спадкоємцем дебатів про модерність і постмодерність як спроб розуміти соціокультурну зміну» [25, с. 17].

У межах цієї теми слід акцентувати увагу й на тому, що всі впливові філософські, релігійні вчення, художні течії продовжують існувати в наш час, зберігаючи певний вплив на світогляд людини, об'єднуючись в межах проблематики глобалізації. Культурні маркери світоглядного потенціалу освіти постають як докорінні перетворення у напрямі комунікації, про яку ще говори в Аристотель у своїх творах [6; 7; 8]. З огляду на це нові види комунікацій є основоположними в гуманітарному дискурсі, націленому на те, щоб об'єднати всі гуманітарні науки в одне духовне русло, що сформувалося на протязі тисячоліть, розпочинаючи ще з часів Платона та Аристотеля [6; 7; 8; 29].

Отож, культурні маркери гуманітарних наук є тими орієнтирами, що включають антропологічні, культурологічні, митстецтвознавчі дисципліни, які націлені на виявлення проблематики свідомості і самосвідомості, що культивують рефлесію і саморефлексію, націлених на самоудосконалення особистості. У подальшому дана проблематика була розвинута в інформаційному суспільстві, що сформувала «віртуальну людину» та «віртуальну реальність», що породила феномен інших культурних маркерів інформаційного суспільства, що були досліджені О. Тоффлером [99; 100]. Масштаби та плюралізація реакцій на модерність дає підстави говорити «про глобальні модерності» [25, с. 19], а саме: європеїзацію, американізацію, японізацію тощо.

Місце і роль культурних маркерів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації викликане активізацією суспільних змін унаслідок глобальних процесів сучасності, що з необхідністю спонукало до пошуку нових світоглядних орієнтирів особистості та закладає підвалини достатньо складній і важливій для гуманітарного дискурсу темі.

Комунікаційний соціальний простір включав «код культури» інформаційного суспільства, що «розвивася на трьох рівнях:

1) оновлення культури, її базових засад, що приховані за вербальною, символічною оболонкою;

2) оновлення культури, інститутів, інноваційні впливи на «код» культури;

3) трансляція культури – опредмечений світ культури як світ соціалізації індивідуума, який відображається у диференційних матрицях культурних маркерів інформаційного суспільства» [85, с.7].

Ту ж саму думку підтверджує і відомий український філософ О. Пунченко у своїй роботі «Цивілізаційні виміри історії людства», який виокремлює культурні маркери гуманітарної освіти, що розвиваються як «формоутворення (наука, техніка, мистецтво, релігія, філософія, політика, економіка), і дозволяють виявити структуру, образ діяльності, цілісність культури, що не може зводитися тільки до досягнень культури і передбачає концептуальне вирішення відтворення цілісності» [61, с. 54].

Культурні маркери світоглядного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації свідчать про те, що освіта набуває нових суспільних функцій в умовах інформаційного суспільства. Для умов глобалізації характерними є процеси міграції людей, культур, що приводить до руйнації культурних зразків своєї культури, так як втрачається традиційна ідентичність народу, зростає напруга між етнічними групами. Силою, яка здатна подолати напругу між етнічними групами, привести людей до взаєморозуміння, подолання культурних відмінностей, може стати освіта взагалі і гуманітарна освіта, зокрема. Задача гуманітарної освіти виступає механізмом забезпечення історичної спадковості, формування, трансляції і дослідження «соціального і культурного генофонду», через який транслюються найбільш ефективні модуси зразків поведінки, історично вироблених певними спільнотами [65, с. 11].

Дискурси про присутність глобальних артефактів у національних контекстах сприяють активізації соціальних змін і спонукають до пошуку нових засад розвитку суспільства, породжуючи нові форми взаємодії – політичні, економічні, культурні, що сприяють єдності людства. Єдність, про яку йдеться мова, формується завядки цілісному комплексу чинників, включаючи світоглядно-ідеологічні, що формуються мережею комунікаційних і телекомунікаційних технологій, мережею фінансових, політичних і культурних інституцій, що «породжують нові форми взаємодії в сучасному інформаційно-комунікаційному соціумі» [9, с. 533]. Тому глобалізація нами визначається як головна тенденція сучасного світу, в яку втягнуті всі світоглядні дисципліни, що з необхідністю розглядається від тенденцій економічних до політичних і культурологічних. Все це свідчить, що гуманітарний дискурс та його культурологічні маркери вміщують одночасно як розвиток, так і руйнацію, тому що особістість діє не у вакуумному просторі, а у просторі глобальному, що змінює звички, образ життя, сферу комунікації, несе хворобливі наслідки для деяких соціальних груп.

Культурні маркери інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти постають як докорінні перетворення у напрямі інформатизації та трансформації освіти, що сприяють створенню якісно нової культури глобалізації та її впливу на формування єдиного інформаційного простору, що разом із багатьма плюсами несе не тільки позитивні, але й негативні процеси. Глобалізація сприяє використанню спільних комп’ютерних програм та технологій навчання, об’єднує країни в одне єдине ціле, що приводить до виникнення явища «ресурсу інформаційно-комунікаційного простору» [77, с. 153].

У цьому сенсі зміни сучасного світу й способи його опису та пояснення змушують філософів до пошуку відповідей на запитання, як глобалізація впливає на переосмислення положень, на яких базується сама гуманітарна наука. Ми погоджуємося з тими вченими, які вбачають в культурі основний

чинник, який детермінує глобалізацію [25, с. 13]. Це свідчить, що більшість сучасних процесів інформаційного світу проходить під впливом культурних чинників, що є акутальним для виявлення культурних маркерів гуманітарної освіти.

Культурні маркери гуманітарної освіти включають сукупність:

- наукових,
- технологічних,
- освітянських,
- організаційних,
- культурологічних понять та дискурсів, які приводять до культурного успіху та зростання особистості.

Ми намагаємося довести, що у цьому процесі велику роль відіграють інформаційно-комунікаційні технології, які «допомагають усвідомленню людством артефактів у локальному контексті» [33, с. 222].

Трансляція культурного досвіду та перехід до цифрової економіки є тенденцією сучасного світу, що формує нову модель культурних маркерів інформаційно-комунікаційного виявлення змісту гуманітарної освіти, що характеризується наступними особливостями:

1) в соціокультурному просторі розвиваються нові типи трансляторів культури (Інтернет, ЗМІ, субкультури);

2) розширяється соціокультурний простір за рахунок появи нових суб'єктів культурно-освітньої діяльності, що конкурує з традиційними освітніми інститутами;

3) виникає необхідність активного використання культурних маркерів та посилення їх ролі у формуванні нових відносини взаєморозуміння і відкритості між людьми, а також на рівні соціальних інститутів, таких як сім'я, установи освіти, громадянські організації.

Така інтерпретація культурних маркерів гуманітарної освіти сприяє усвідомленню людством власної долі та належності до єдиного, спільного світу» [33, с. 222].

Отже, слід зауважити, що культурні маркери гуманітартної освіти представляють собою синергію науки і культури, з одінєї сторони, а з іншої, держави, освіти і підприємництва, що формує креативну особистість, що формується на основі поліфонії культурних цінностей Заходу і Сходу як фактору їх діалогу, дифузії голосів та ідентичностей. Саме глобалізація сприяла об'єднанню людства, передбачаючи діалог держави і громадянського суспільства, представників різних релігій та культур. У цьому плані інститути громадянського суспільства у сучасних умовах виконують функцію збереження національної ідентичності, тим самим «сприяючи забезпеченню міжнаціональної безпеки в глобальному вимірі» [47, с.78].

У широкому сенсі інтерес до процесів культурних маркерів гуманітарної культури сучасного інформаційного суспільства та глобалізації потребують не тільки вирішення теоретико-гносеологічних проблем, але й здатності гуманітарної освіти дати відповіді на виклики сучасності, «розвитку Інтернет, глобалізації як стану різнобіжної модернізації» [25, с. 21].

Технологічна революція, в умовах якої ми живемо, визначається розвитком таких галузей, як інформаційні та біотехнології. Інформаційні технології задовольняють потребу людини в інформації через посередництво персонального комп'ютера, а біотехнології розвиваються завдяки піклуванню про людину та її здоров'я, «породжуючи симфонію людської культури» [42]. Принципово нові відносини виникають завдяки тій революції, яку здійснюють у промисловості та суспільстві інформаційні технології, «сприяючи формуванню нових культурних маркерів інформаційних цінностей ноосферного розвитку» [76, с. 87].

В контексті глобальних практик виокремлюються специфічні культурні маркери у формуванні дискурсивних практик масової культури, що формується в інформаційному просторі глобального розвитку світу:

1) коммодифікація культури (від англ. слова «commodity» - товар, що означає, що людина і культура розглядаються як товари на ринку. В товар перетворюються знання, вміння, талант. В системі освіти формується модель «академічного капіталізму» як пріоритетний напрямок розвитку вищих закладів освіти;

2) термін «гламурізація» культури (термін С. Крилової [57]), що з'явився завдяки роботам Д. Іванова [31], який ввів у науковий обіг поняття «глем-капіталізму», що розглядає його як спосіб структуризації та раціоналізації світу постмодерністського хаосу. Упорядкування світу особистості у відповідності з цінностями «глем-капіталізму» впливає і на процес освіти, до якої пред'являються вимоги бути гламурним продуктом (престижним, витребуваним);

3) інфантилізація культури втілюється у домінуванні інфантильних життєвих стратегій людини свідчить про кризу новоєвропейської антропологічної картини культури. Критеріями такої культури виступали раціоналістичне мислення, накопичення знань, грамотність, соціальна активність і дисципліна. Масова культура породила інфантилізм, який слід розглядати як відповідь людини на виклик «плинної сучасності» (термін З. Баумана [10]);

4) дискурсивний досвід є маркером соціокультурної діяльності, зумовленої культурними традиціями, історією, знаннєвими здобутками, психологічними характеристиками, метастреотипами. Сукупність даних факторів редукує зміст повідомлень на рецептивному та когнітивному рівнях. Цю редукцію, по суті, здійснюють закріплені у свідомості ментальні моделі культури. Вони ж визначають певні фрейми і, таким чином, визначають комунікативні моделі поведінки. Медіатрансляція зорієнтована на максимально ефективний спосіб досягнення цілі, що також сприяє розповсюдженню мережевої агресії, а також ознак соціально-політичної та лінгвокультурної інтолерантності;

5) характер дискурсивних практик є фактором міжособистісного, міжгрупового і міжпоколінського діалогу, який здійснює серйозний вплив на світогляд наступних лінгковокультурних поколінь;

6) медіатрансляція зорієнтована на максимально ефективний спосіб досягнення цілі, що сприяє розповсюдженню мережевої агресії, а також ознак соціально-політичної та лінгвокультурної інтолерантності. Найбільш типовою формою реалізації сучасного дискурсу є мережева агресія, яка отримує яскраве вираження через пранкество, троллінг, буллінг, астротурфінг, флеймінг тощо.

7) розповсюдження спекулятивних акцій «інфекційних агетів», наприклад у вигляді фейкових публікацій сприяє зміні характеру соціокультурного та іншого виду дискурсу. Схожі властивості легітимізують у суспільній свідомості хеппіслепінг у відношенні опонентів як в прямому, так і опосередкованому відношеннях.

Отже, в результаті проведеного аналізу досліджено нову роль культурних маркерів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації, що вкорінена в контекст інформатизації та появи нових форм ідентичності. Зокрема, доведено, що в сучасних умовах відбувається трансформація соціокогнітивної парадигми розвитку науки в соціокомунікаційну, в основі якої заміна наукової раціональності культурно-комунікаційною [55, с. 255].

Інформаційно-комунікаційний потенціал гуманітарної освіти в умовах глобалізації здійснює вплив на філософські, соціологічні, політологічні, релігійні вчення, художні течії, які продовжують трансформуватися під впливом глобалізації. Культурні маркери інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти як родова ознака філософії та філософствування заявляють про себе зі всією виразністю. Як система філософського знання, так і система освіти потребують актуалізації культурних маркерів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти, так як потребують консолідації соціально-гуманітарного знання, і в

рівній мірі в межах освітянського процесу. Все це не виключає можливість і навіть необхідність діалогу між різними видами гуманізму. На кожному із етапів реалізації глобалізаційного проекту нашої ери як проекту гуманізації людини і суспільства необхідно культивувати «діалог між різними видами гуманізму – релігійним, ліберальними соціальним як нового явища культури інформаційно-комунікаційного простору» [46, с.78].

Таким чином, зробимо висновок.

Нова роль культурних маркерів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти, в основі якої дві абсолютних гуманістичних цінностей – людського блага і розвитку особистості, що пов'язана з новим розумінням:

1) культури як виробництва нових культурних смислів (культурна динаміка, культурна процесуальність), що стимулюються багаточисленними гуманітарними практиками;

2) соціокультурного проектування чи конструювання можливих культурних моделей, зразків дії, що відбуваються під впливом глобалізації;

3) нового розуміння комунікативності, що розуміється у самому широкому смислі слова в контексті перфоматівності, контекстуальності, можливих гібридизацій та креолізацій;

4) символізації в культурі, що визначається картографуванням, що визначає і закріплює процеси формування смислових опцій гуманітарної складності, що розгортається в епоху інформаційно-комунікаційних технологій;

5) формуванням нової епісистеми гуманітарного розвитку , що включає нові концепти та універсалії культури епохи інформаційної революції (термін М.Фуко [102]);

6) вироблення нових духовно-моральних параметрів людини і суспільства – від догматичної релігійності до вільної релігійності і від релігії до світської культури – філософії, науки, мистецтва, світської моралі і вільної (невідчуженої) громадськості;

7) нового понятійно-категоріального ряду гуманітарної складності (complexity), що розвивається в контексті застосування синергетичної методології до аналізу культури як складної соціальної і культурної системи, а саме відкритість, нелінійність, емерджентність, інноватівність, фрактальність, спонтанність.

Гуманітарні науки впливають на світогляд людини, її світосприйняття, що вимагає пристосування людини до глобалізації, інформаційно-комунікаційного простору [34; 35].

Нову роль культурних маркерів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації слід уявити як нерівновагому систему, для функціонування якої характерним є перехід від її стійких станів до нестійких і навпаки. В дисипативній системі, до яких відносяться і культурні маркери інформаційної доби, розвиток йде нелінійно. Рух здійснюється в контексті великої кількості шляхів їх розвитку.

В культурі один і той же артефакт може привести як до позитивних, так і негативних наслідків. Завдяки процесам кореляції культур їх взаємозалежність і взаємозв'язок зберігаються, навіть якщо вся система змінюється і відбувається реорганізація її висхідних елементів, що вступають у взаємодію. Конфліктуючі структури створюють можливості для подальшого розвитку співпраці у сфері міжкультурної взаємодії.

Вироблення нових цінностей і норм необхідні для гармонізації міжкультурних відносин, стимулюють соціальні зміни, постільки модифікація соціальних норм забезпечує їх існування у нових умовах. Ч. Лендрі [45], відомий англійський урбаніст як один із ідеологів розвитку соціальних і культурних ринків як засобу творчого самовираження та істинного процвітання територій, відмічає, що «культурні ресурси – це матеріал, що використовується для створення базових цінностей міста, сировина, яка приходить сьогодні на зміну вуглю, сталі і золота». Культурний капітал включає переваги, які передаються елітами своїм дітям, і

які розширюють можливості їх соціальної мобільності, формують «етику людяного» [53; 54].

Трансформація гуманітарної освіти останніх десятиліть в умовах глобалізації висуває нові вимоги до гуманітарного пізнання: ініціації нових наукових парадигм, розширення та експлікації дефініцій інформаційного суспільства, конкретизації нової ролі культурних маркерів. Крім аксіологічного підходу до аналізу культурних маркерів, зараз витребуваним є прикладний аспект культурних маркерів з метою виявлення їх глибинного потенціалу і ролі у розвитку суспільства, визначенні стратегічних напрямків розвитку культури, виявленні тактики реалізації соціально-культурних практик за часів «глобальної модерності» [25].

Культурні маркери інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації сьогодні виступають альтернативою промисловому виробництву і зорієнтовані на нові види ресурсів – творчі замість обмежених матеріальних, природних, фінансових. Культура та культурний капітал, виражений у культурних маркерах інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти, виступає стратегічним ресурсом розвитку країни, важливим пріоритетом соціально-гуманітарної науки та соціально-філософських досліджень, які виступають фактором, що сприяє динаміці модернізаційних процесів, в основі яких цілеспрямовані соціальні і культурні зміни.

Попри кінець даного аналізу, визначимо, що з позиції складності, культурні маркери інформаційно-комунікаційного потенціалу є тим комунікаційним простором, що формується, з стійкими утвореннями і «сірими зонами», гібридними формами, тринітарними, нестійкими структурами, в яких культурні межі починають втрачати жорсткі окреслення і виступають культурним інтерфейсом. Чим більш гнучким, рухомим, плинним є простір гуманітарної культури, тим більше відчувається необхідність виявляти місце і роль культурних маркерів, необхідних для формування особистості.

2.2. Сутність віртуалізації як нової форми впливу на гуманітарну освіту та взаємодії у мережевому просторі

Віртуалізація сприяє становленню принципово нової форми світоглядної культури та нового типу взаємодії у мережевому просторі.

Першопочатково термін «віртуальний» тлумачився як «можливий», «потенційний», а пізніше набув смисли «штучно сконструйований», «той, що створює ілюзію реальної присутності», а сьогодні зводиться до таких значень, як «нереальний», «ілюзорний», - відмічається в авторській статті [78, с. 212-216].

Віртуальна реальність – це інтерактивна технологія, що дозволяє створювати абсолютно (чи майже абсолютно) переконливу ілюзію, що людина знаходиться і діє всередині реального світу, хоча цей світ існує всередині комп'ютера. Традиційне сприйняття об'єктивного світу за допомогою органів природних почуттів змінюється штучно створеною комп'ютерною інформацією через посердництво спеціального інтерфейсу, комп'ютерної графіки та звуку. Віртуальна реальність – це специфічна форма людського буття і особлива культурна форма духовного спілкування людей.

Для вивчення сучасної культурної ситуації уявляється можливим використати концепт «віртуальності», під яким розуміється особливий лімінальний стан (об'єкта, суб'єкта, явища), відмінного і від актуального (дійсного, теперішнього, адекватного), і від ідеального (бажаного, досконалого). Такий стан – це свого роду проміжний стан, сума випадкових ефектів, що заміняють дійсну сутність.

Категоріальний аналіз терміну «віртуальний» показав, що акцент у розумінні даного терміну, має багату історію і філософські традиції інтерпретації, змістився з античного варіанту тлумачення як «можливий», «потенційний», до сучасного широкого вжитку у значенні «недійсний», «ілюзорний» [96, с. 178], що підтверджується тими новими тенденціями, що сколихнули сучасний світ.

По-перше, швидко плинний реальний світ сьогодні здатний трансформуватися у свідомості у світ віртуальний, в осягненні якого з'являються «незвичні форми рефлексії в умовах радикальних трансформацій» [10, с. 12]. Це відбувається як під впливом об'єктивної трансформації реальності та її зовнішніх динамічних подій, так і під впливом внутрішніх психофізіологічних особливостей людини, залежних від досягнень технологічного прогресу та його соціального контексту. У соціокультурній динаміці сучасності виявляється достатньо помітна тенденція символізації простору, тобто швидкого зростання різних знакових референтів, що заміняють безпосередні, «живі» зв'язки, відносини, відчуття, сприйняття тощо [63].

По-друге, центральним концептом [68] дослідження виступає поняття «віртуалізації», на основі якого формується пояснювальна модель змін сучасної культури, що вкладається у рамках дихотомії – «дійсного-віртуального». Віртуалізація життєвого простору відбувається як метапроцес, що зачіпає «три рівня буття – соціальну реальність, рівень соціальних спільнот людей та безпосередньо антропологічну площину життєвого світу людини» [9, с. 533].

По-третє, процес віртуалізації соціальної реальності виражається у зміні цілей, змісту, принципів функціонування соціальних інститутів під впливом інформаційних технологій. На міжособистісному рівні формується нова модель організації спільнот, якій властивий електронний характер, мережева структура, непрямі способи взаємовпливу людей. Віртуалізація людини ставить питання про комплекс змін особистісних якостей (інтелектуальних, емоційних, психологічних), зачіпає проблему конституювання нового суб'єкта культури – «дематеріалізованого і версатільного, що живе принципово іншим віртуальним життям» [11, с. 17].

По-четверте, постіндустріальна парадигма сформувала уявлення про віртуальну реальність як можливість ігнорування матеріальних основ інформаційного обміну і виникнення культури візуальних взаємодій.

Інформаційно-комп’ютерна революція корінним чином змінила уявлення про віртуальну реальність, спровокувавши появу специфічної субкультури інтерактивного кіберпростору як аналогу реального соціуму [13, с. 39-65].

Для дослідження питань впливу віртуального (створеного технічними засобами) і реального світів один на одного, а також визначення способів функціонування людини в нових умовах, стала очевидною необхідність «співпраці технічного і гуманітарного знання» [16].

По-п’яте, глобалізація розглядає віртуалізацію суспільства як новий тип взаємодій у глобальному масштабі через посередництво Інтернет. Віртуальна реальність покриває всю планету як щільна мережа колективної інфраструктури, забезпечуючи індивіду свободу пересування, «не виходячи з дому». Цьому сприяє поява більш гнучких і мобільних способів співпраці у глокальних культурних утвореннях, що існують поза часовими і географічними межами.

По-шосте, в епоху візуально-орієнтованої екранної геокультури і масштабного розвитку інфокомунікативних технологій, феномен віртуальності набув панкультурного характеру, став універсальною рисою сучасного світу.

Не останню роль при цьому відіграє комп’ютерна соціальна мережа, під якою слід розуміти інтерактивний веб-сайт, шо представляє можливість ідентифікації, імітації соціальних зав’язків, відслідковування дій спільноти. Основними морфологічними і функціональними особливостями комп’ютерної соціальної мережі, що визначають специфіку міжсуб’єктної взаємодії, є гіпертекстуальність, нелокалізованість у часі і просторі, горизонтально-мережева структура, мультицентричність, взаємозамінюваність. Комп’ютерні соціальні мережі займають центральне місце у процесі віртуалізації життєвого простору людини, масштаб і форми виявлення якого свідчать «про універсальність та стійкість даної тенденції у сучасному житті» [23].

У соціально-філософській думці початку XXI століття прослідковується тенденція підвищеного інтересу до проблеми віртуалізації як становлення принципово нової форми світоглядної культури та нового типу взаємодії у мережевому просторі, «пов'язаною з імітацією і фальсифікацією соціокультурної реальності» [19, с. 17-28].

Представники гуманітарного знання все частіше говорять про віртуалізацію культури і буття людини, про симуляцію дійсності, про дереалізацію і розмивання реальності, розуміючи під цим зникнення дійсного життя, його маскування образами і витіснення у простір комп'ютерних мереж. Більшість дослідників критикують сучасну культуру як таку, що пронизана симулякрами, обманом, маніпуляцією, і лише деякі сприймають симуляцію як невід'ємний і необхідний механізм культури. Симулятивні практики розглядаються як специфічний механізм культури, головна задача яких у тому, щоб створити ілюзію чи видимість суміщення реального та ідеального, хоча при цьому ми усвідомлюємо неможливість цього суміщення. Крім нейтралізації розриву між реальними та ідеальними уявленнями, діями, об'єктами, «симуляція є реакцією на страх перед змінами» [26, с. 155-161].

Так, теоретики Франкфуртської школи і феноменологічної парадигми соціальних досліджень здійснили спробу показати можливість формування багаторівневого соціального простору через посередництво копій та образів реальних об'єктів, що опосередковані соціальними взаємодіями. Процесу тиражування образів і смислів відводиться вирішальна роль у конструюванні нової сфери соціальних взаємодій. Цьому сприяють цілі галузі промисловості, що задовольняють нашу уяву, перетворюючи сформовані соціальні стереотипи. Запропоновані методологічні схеми дослідження сучасного суспільства, що трансформується, виступили основою для появи «нових концептуальних схем віртуалізації суспільства» [24]. Уявлення постструктуралістів про соціальну реальність як «текст» формують новий

рівень «розуміння віртуалізації як процес заміщення реальних об’єктів їх смисловими симуляціями» [25, с. 17].

При цьому віртуальна реальність уявляється як специфічне мовленнєве середовище, у якому розчиняється «текст». «Текстова» соціальна реальність виступає новим предметом дослідження. Постмодернізм в основу свого дослідження поставив стимуляційну віртуальну реальність, яка стала претендувати на статус методу її осягнення.

Постіндустріальна парадигма сформувала уявлення про віртуальну реальність як можливість ігнорування матеріальних основ інформаційного обміну і «виникнення культури візуальних взаємодій» [26, с. 155]. Інформаційно-комп’ютерна революція корінним чином змінила уявлення про віртуальну реальність, спровокувавши появу специфічної субкультури інтерактивного кіберпростору «як аналогу реального соціуму, що потребує формування інформаційної культури особистості» [27].

Проблемною ситуацією віртуалізації як становлення нової форми світоглядної культури та нового типу взаємодії у мережевому просторі, на нашу думку, є те, що представлений у дослідженні підхід до концепту віртуалізації не обмежується Інтернетом, мас-медіа, комп’ютерними іграми, інформатизацією суспільства, що традиційно розглядається у якості основного каналу руйнації об’єктивної реальності і трансформації традиційного укладу життя людини, а передбачає аналіз даного феномену у більш широкому контексті.

Під віртуалізацією як становлення нової форми світоглядної культури та нового типу взаємодії у мережевому просторі ми розуміємо процес субституції речей, дій, явищ, включаючи людину, їх умовною тотожністю, викривленими копіями, який часто супроводжується дематеріалізацією та розречевленням. У результаті суб’єкт має справу не з точною копією, а гомоморфним аналогом, який створює фікцію невідповідності оригінальному зразку. Як свідчить аналіз, ідея віртуальності має глибокі корені та багату

історію філософського осмислення, «активізація якої відбувалася в епоху Інтернет як глобальної тенденції інформаційного суспільства» [9, с. 533-535].

Як свідчить аналіз, процес віртуалізації у мережевому просторі в умовах глобалізації розгортається:

1) у вигляді масових продуктів інформаційно-комунікативних технологій (електронні гроші, Інтернет, кінематограф, технології віртуальної реальності, наглядним прикладом чого є телевізійні образи, електронні варіанти повсякденних практик), оптична подібність реальних об'єктів, альтернативні життєві простори, що вибудовуються в комп'ютерних іграх;

2) і як соціальна симуляція, коли ціннісне наповнення змісту предметно-смислової діяльності змінюється символічними практиками, формальними процедурами, позбавленими своєї внутрішньої основи, смислу і призначення;

3) віртуалізації навчання, так як науково-освітня сфера соціальної реальності у рівній мірі віртуальна і в смислі «активного використання Інтернету при дистанційному навчанні, і в смислі втрати університетом своїх звичних функцій і ролей» [30, с. 196-200].

Тому ми пропонуємо визначати віртуальність як таку, що сформулюється в органічному сполученні двох парадигм – технологічної і постмодерністської, в контексті яких смисли віртуальності як інформатизація/комп'ютеризація і симуляція доповнюють один одного [70].

Як свідчить аналіз, крім науково-освітянської сфери, деякі сфери соціальної реальності – економіка, політика, мистецтво існують у відриві від першопочаткових ідей та цілей. Суб'єкти цих сфер не займаються серйозними речами, не вирішують насущних проблем, проте стимулюють образ ефективної, працездатної системи. «Ідея «третього простору» передбачає зустріч двох різних та нерівних соціальних груп, в контексті якої формується шлях гібридної ідентичності, пов'язаної з загальним простором і загальним діалогом» [85, с. 7].

Структура, зміст, функції, смисл діяльності соціальних інститутів в умовах глобалізації радикально змінилися, дані інституції масово культивують образи, символічні знаки і цінності, а не конкретні дії, направлені на досягнення цілей, при яких матеріальна основа соціальної реальності все частіше уступає місце електронним практикам. Тому слід говорити про втрату соціальними інститутами своєї онтологічної релевантності, раціональності і творчого начала. Такі симулятивні практики виступають у якості «специфічного механізму культури, що дозволяє створити ілюзію суміщення ідеального і реального» [35, с. 25-30].

Структура і параметри комп'ютерної соціальної мережі зумовлюють формування віртуального типу спілкування, якому властива лінгвістична організація, що відміняє ту чи іншу усталену норму, активне використання мультимедійних засобів, різноманітних режимів комунікації, що сприяє в цілому «інформатизації як фактору оптимізації ідеології інформаційного суспільства», – зазначає М. Кириченко [36, с. 46-50].

В контексті віртуалізації під впливом інформаційно-комунікативних технологій первинна картина світу руйнується, життя індивіда, орієнтованого на екран, розширяється штучними моделями, пустими яскравими образами сугестивними смислами. У цьому випадку масове залучення користувачів у простір соціальної мережі є результатом репресивної взаємодії технології на людину, коли масштабні зміни змушують людину адаптуватися до нових реалій шляхом «активного освоєння інновацій та формування ідеалу освіченості людини у XXI столітті» [38, с. 131-147].

Інформатизація і автоматизація зачіпають всі сфери людської діяльності, визначають форми життя і пізнання, цінності і цілі розвитку, змінюють дотехнологічні сфери досвіду, а комп'ютерна соціальна мережа розцінюється як істотний фактор віртуалізації життєвого простору людини. Мова йде про зміни фундаментальних засад самого життя, конституювання нового суб'єкта культури, формування віртуального модусу соціально-психологічного буття. Дана технологія дезактивує і формалізує природні

міжсуб'єктні зв'язки, витісняючи і заміщаючи їх електронною спільнотою (товариством), «актором якої є довільно модельований віртуальний образ» [71].

Під впливом сайтів соціальних мереж матеріальна основа життєвого простору сучасної людини уступає місце електронним практикам, опосередкованих екраном і багаточисленними образами, фізична реальність доповнюється «віртуальною реальністю», яку людина може довільно вибудовувати і змінювати і яка не підпорядковується природним законам. В результаті такої трансформації соціальні мережі відіграють центральну роль у становленні віртуальної парадигми існування людини, що виражається у відчуженні буття людини у сферу віртуального, «втрати тілесності, заміщення речей і дій образами, заміни фізичного середовища екраном» [41, с. 4-48].

Витребуваність аналогічних сайтів пояснюється устремлінням людини заховатися у даному просторі від ризиків сучасного світу, набути ілюзії свободи, простоти і гармонії. Віртуальна спільнота формується на інших принципах, ніж соціальна система, що діє у реальному світі, тому що суб'єктом відносин чи вузлом мережі виступає дігітальна копія людини, взаємодії у віртуальному соціумі мають дистанційний і безособовий характер, коло спілкування формується користувачем самостійно і довільно, електронну модель суспільства відрізняє «лабільність, егалітарність, горизонтальна структура, що є досить популярною» [73].

Комп'ютерна соціальна мережа не локалізована у часі і просторі, має горизонтально-мережеву структуру, володіє властивостями нелінійності, мультицентричності, взаємозамінюваності, що відповідає сучасному мисленню суб'єкта культури. Важливими характеристикам цього інтернет-ресурсу, є всезагальна доступність, зручність, простота, анонімність, а незавершеність і відкритість комп'ютерної соціальної мережі, що виражає такі якості сучасної культурної ситуації, як відсутність меж знання, видів діяльності, способів пізнання, мобільність форм та елементів культури.

Структура і параметри комп'ютерної соціальної мережі зумовлюють формування віртуальної спільноти на інших принципах, ніж соціальна реальність, що діє у реальному світі, і мережевого типу спілкування, якому властивий дистанційний характер, нова лінгвістична організація, активне використання мультимедіа засобів та різноманітність режимів комунікації [92]. Комп'ютерна соціальна мережа відчужує людину у сферу віртуального, скорочує матеріальну основу його життєвого простору на користь електронного середовища, заміняє прямі міжсуб'єктивні зв'язки і відносини інтернет-спільнотою, руйнує культурні універсалії, що в цілому характерні для компліментарного формування віртуальної культури, яка досліджується в контексті інформаціоналізму [37, с. 105-111].

Для дігітального суб'єкта культури (у науковій літературі його називають інтерактивний суб'єкт, homo informaticus, homo cyberius, homo virtualis), сфери діяльності і відпочинку якого знаходяться переважно у середовищі Інтернету, характерним є особливий тип мислення, поведінки, спілкування, світогляду, реально іншого способу соціалізації та інкультурації. Сьогодні відбувається становлення принципово нової форми буття культури, вираженням якої є феномен аватарізації людини, що представляє собою заміщення дійсної сутності її штучним образом, що функціонує в комп'ютерному соціальному середовищі, «в якому мова, пам'ять, ім'я, тіло технічно опосередковані» [66].

Про це переконливо показав Ж. Бодрійяр [101], що сучасність вступила в еру тотальної симуляції всього, коли речі, знаки, дії вивільняються від своїх ідей і концепцій, від сутності і цінності, від походження і призначення і вступають на шлях безкінечного самовідтворення. Все суще продовжує функціонувати тоді, коли смисл існування давно зник і функціонування від цього не страждає, а стає все більш досконалим. Такий тип віртуальності виражається як заміщення дійсних речей і дій симуляціями, що підтримують усталені образи і схеми. На наш погляд, і технологічно опосередкована віртуалізація, і соціальна симуляція – це два види здійснення віртуалізації

культури, що часто перехрещуються, «тому встановити причинно-наслідковий зв'язок між ними не представляється можливим» [67].

Так, недоліком технологічного підходу є вузький технократизм, абсолютизація ролі науково-технічної революції у побудові інформаційного суспільства, аналіз техніки і технологій як вирішальних факторів віртуалізації. Недоліком постмодерністського підходу є радикальна симуляція життя, що виявляється в ідеалізації, переоцінці символічного фактору, абстрактному теоретизуванні.

На нашу думку, слід зняти односторонність обох парадигм. Такі смисли віртуальності як інформатизація/комп'ютеризація і симуляція не протилежні одна одному, «постільки технологічний і соціальний аспекти існують не ізольовано, а знаходяться у тісних взаємозв'язках життєвого простору індивіда» [62].

Отже, віртуалізація як становлення принципово нової форми світоглядної культури та нового типу взаємодії у мережевому просторі направлена на виключення матеріальної присутності світу, що передбачає даність предмету у часі і просторі, а також «втрату тілесного досвіду під впливом комунікаційних технологій, втрату реальності» [91].

З іншої сторони, процес віртуалізації проявляється у вигляді формування у життєвому просторі людини такої світоглядної культури, як імітація діяльності і формалізація відносин у вигляді втрати першопочаткового смислу і цілі функціонування соціальних інститутів, що проявляється у формі симуляції ефективної роботи, «коли образи, створювані людьми, часто суперечать реальній дійсності соціальних інституцій» [82].

Імітація в соціокультурному просторі розглядається як новий тип взаємодії у мережевому просторі, що проявляється у викривленні соціальної визначеності, в основі якого процеси соціальної дії, пов'язані з підміною предметно-смислової реальності шляхом конструювання символічної соціальної реальності та створення видимості. У результаті такий порядок повсякденності, насичений пустими смислами, які не мають своєї субстанції

та стійкого світоглядного ядра. Звідси електронна віртуальна реальність заміщує реальну, в яку занурюється індивід і формує «свій віртуальний світ, образ життя та світоглядну культуру» [81, с. 52-60].

У результаті в процесі культури трансформуються не тільки процеси комунікації, але й сам образ життя, спосіб його існування, формується нове розуміння і навіть сприйняття людиною свого місця у цьому світі.

Сутність і призначення світоглядної культури у інформаційно-мережевому суспільстві слід наповнити онтологічною релевантністю, яка була б співзвучна соціальній реальності, представленій у «доповідах про соціальний розвиток» [28].

Глобалізація соціальної реальності проявляється, як трансформація змісту діяльності і структури соціальних інститутів, зміна вертикальної ієрархії горизонтальною організацією, зростання значення неформальних відносин, розповсюдження електронної форми інституційних взаємодій, «нестабільний характер функціонування елементів світоглядної культури, комп'ютеризація суспільства» [22].

В умовах глобалізації відбувається становлення культури як фундаментальної засади існування людства, що репрезентує собою поліонтологічну реальність, тобто цілісну сукупність етнокультурних полів. В термінах віртуалістики її можна уявити як багастоскладну систему різноманітних віртуальних реальностей (ВР) і віртуальних світів (ВС). Незалежно від їх природи – власне культурної, а також технічної, психологічної, художньої та іншої, - всі ці віртуальні реальності та віртуальні світи взаємодіють у рамках єдиного культурного поля [80, с.5-7].

З позицій складності культура представляє собою комунікативний простір з стійкими утвореннями і «сірими зонами», гібридними формами, трінітарними, нестійкими структурами, в яких культурні межі втрачають жорсткі контури і стають культурним інтерфейсом. Чим більш гнучким, рухомим і плинним є простір культури, тим більше з'являється необхідність

розмислювати над культурними межами як темпоральності культурних просторів.

Таким чином, зробимо висновок. Розкриваючи сутність віртуалізації у мережевому просторі, відмітимо, що характерною рисою глобалізації є віртуалізація соціальної реальності, перетворення її на нестабільну, стохастичну ефемерну реальність, наповнену уявними взаємодіями, неправдивими образами, багатоманітними симуляціями, що позначає собою світоглядна віртуальна культура, що розвивається в інформаційно-мережевому суспільстві.

Під віртуалізацією розуміється процес субституції об'єктів, речей, практик, подій, включаючи і саму людину, що підміняється викривленими копіями, пустими знаками, які часто супроводжуються дематеріалізацією чи розречевленням першопочаткових форм і втратою своєї дійсної сутності у результаті таких метаморфоз.

Віртуальна реальність уявляється як єдність об'єктивного, суб'єктивного і трансцендентного, що знаходиться у кореляції зі сферою людської суб'єктивності і не існує без людини, яка відіграє ключову роль в онтології віртуального.

Віртуальна реальність є складовою породження суб'єктивних і об'єктивних складових і формується як процесуальна взаємодія між людиною і деяким штучно створеним середовищем.

2.3. Концепція впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах глобалізації

Концепція впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах глобалізації відбувається з тих пір, коли поширення друкованої продукції на Заході створило те, що МакЛюен

назвав «Галактикою Гутенберга» [101], та сприяло породженню нового світу комунікації, яка створила Галактику Інтернету» [92].

Сучасне інформаційне суспільство вимагало забезпечення адекватності освіти динамічним змінам, які відбуваються у природі і суспільстві, зростаючому об'єму інформації, стрімкому розвитку інформаційних технологій. Новий тип соціальних мережевих відносин змінює моделі поведінки людей, трансформує цінності, генерує нові культурні переваги і звички. Тому формування гуманітарного капіталу особистості відіграє сьогодні значну роль, тому що він представляє собою сукупність цінностей суспільних наук, які відіграють значну роль у формуванні цього виду капіталу. Цей процес носить ідеальний характер і його метою є процес вироблення гуманістичного знання і способів культуротворчості, направлених на формування особистості [38; 39; 40].

Сучасні філософи, що вивчають гуманітарну освіту та її інформаційно-комунікаційний потенціал, вивчають багатоманітні сторони виявлення соціального життя людей, виокремлюючи дві великі, відносно самостійні групи концепцій:

1) структурні, чи макросоціологічні, в центрі яких суспільство, умови його організації та структурної цілісності;

2) інтерпретуючі, чи мікросоціологічні, які вивчають людину, її поведінку та дії.

Особливість цього напрямку в націленості на розуміння умов успішної взаємодії людей, як всередині певної групи чи спільноти, так і на рівні міжкультурної взаємодії. Передбачається, що соціальна комунікація – раціональна, якщо вона здійснюється за раціональними правилами. Це означає, що, з однієї сторони, раціональну поведінку людей визначають норми, що приймаються певним культурним середовищем і традиціями, а з іншої – вони регламентуються ідеалами загальнолюдського, гуманістичного характеру. Так узгодження знань, норм та ідеалів є можливою і навіть визначальною умовою успішної комунікації. Крім того, основою успішної

комунікації є внутрішнє прийняття людиною того факту, що кожний учасник інтеракції усвідомлює епістемологічні межі, в яких комунікація стає можливою.

Поряд з даною площиною вивчення, інший напрямок соціальної комунікації пов'язаний з проблемою формування смислів і значень, які супроводжують комунікативний акт, що передбачає інтеракцію як інтелектуальну діяльність, що базується на знанні ситуації і розумінні смислу того контексту, який обговорюють сторони. При цьому учасники інтеракції інтерпретують, узгоджують позиції і точки зору, досягаючи взаєморозуміння.

До числа теорій і концепцій інтерпретаційого напрямку у вивченні різних аспектів соціальної комунікації слід віднести: концепцію соціальної дії, символічний інтеракціонізм, етнометодологію, феноменологію, герменевтику. Крім того, соціальна комунікація покликана показати, як людина (за допомогою комунікаційних прийомів і методів) відтворює соціальний світ, демонструючи розуміння значення тих чи інших напрямків соціального життя Ще далі йде Н. Луман [46], який зближає поняття «комунікативність» і «соціальність» і в той же час розводить їх. У нього, будь-які соціальні дії є комунікація, а комунікація як процес атрибуції, приписування, конструювання дії, самими діями не являється.

Центральною проблемою для сучасної філософії освіти є управління соціальною комунікацією в освіті з метою, щоб соціальний (інтелектуальний, комунікаційно-інформаційний) капітал, що формується всіма соцільно-гуманістично налаштованими науками, направити на розвиток креативно-діяльнісного начала та культивацію творчості. соціально-гуманітарних наук в умовах глобалізації є формування концепції гуманітарного капіталу особистості, в основі якого «виявлення, збереження та ефективне використання гуманітарних знань як сукупності гуманістичних цінностей, які в сукупності складає гуманітарний капітал, необхідний для формування всебічної та інтелектуально-креативної особистості» [43].

Концепція впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах глобалізації включає сутність, задачі та основні напрями гуманітарного розвитку з метою формування всебічно розвинутої та креативної особистості, яка радикально змінює наші уявлення про світ, людину та її можливості, так як креатвнність та творчість - це основа саморозвитку і самоздійснення. Концепція гуманітарного капіталу особистості включає «концептуалізацію гуманітарного капіталу як сукупності гуманітарних цінностей, які упроваджуються у практику вищої школи» [38, с. 131-147].

В основі концепції впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах глобалізації - системна, структурна, синергетична, інформаціональна, конструктивна методологія, націлених на культуротворчість, що творить особистість синергетично-інформаціональним інструментарієм. Саме тому й управління освітою повинно бути направлене у першу чергу на розвиток гуманітарних наук, які повинні розквітати в суспільстві кризи, «щоб долати кризову свідомість кризової особистості» [49, с.49-67].

Сутність концепції впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти як умови самовиявлення і саморозвитку особистості в тому, що гуманітарні науки представляють собою всю сукупність культурно-гуманітарних цінностей, в основі яких конститутивні смисли, націлені на формування особистості, «її субстанції, екзистенції, буття в нових соціоісторично-онтологічних процесах» [50].

Гуманітарний капітал, що формується всіма гуманітарними дисциплінами як фактор розвитку особистості, представляє більш сильне враження на становлення її психіки, свідомості, і самосвідомості, чим інші негуманітарні науки. В їх основі сукупність культурних цінностей матеріально-духовно-інтелігібельної культури, а саме орієнтації на гуманістичну картину світу, етику відповідальності особистості, формування

цінностей, в основі яких «пріоритет гуманного начала, сприяючи культивуванню духу», – про який говорив ще Г.В.Ф. Гегель [20].

Духовний капітал гуманітарних наук настільки є великим, тому що в його основі цінності людського життя у взаємодії з першою природою, суспільством, Космосом, буттям, природою. Саме гуманітарний капітал особистості включає в себе прогресивні і стабілізуючі алгоритми дії, які забезпечують культурний розвиток особистості, сприяють розвитку прогресивних тенденцій, стилю і якості життя, «зрізу» того соціального і культурного простору, «який створює поле спілкування та принципи світовлаштування» [44, с. 195-201].

Концепція впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах глобалізації формується гуманітарними науками, в основі яких загальноісторчині та загальноцивілізаційні універсалії [3; 4]. До гуманістичних культурних універсалій, які складають суть і сутність гуманітарного капіталу, слід віднести загальнолюдські форми суспільного життя: суспільне виробництво, праця, форми дозвілля і спілкування, суспільний порядок і управління, виховання і освіту, духовне і культурно-інформаційне буття в інформаціологічому соціумі [18; 19].

Тому концептуалізація гуманітарного капіталу в епоху глобалізації иступає фактором інформаційного розвитку гуманітарної культури та гуманітарних наук, концептуалізацією становлення інформаційної стадії гуманітарного розвитку як фактору самовиявлення особистості, під якими слід розуміти систему інформаційних ідей, понять, цінностей, «що входять до гуманітарної сфери, мистецтва, релігії, соціальної інформатики, суспільного покликання філософії освіти у сучасних соціокультурних контекстах», – зазначає М. Култаєва [43, с. 186-194].

Формування концепції інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах глобалізації включає поняття «гуманітарний капітал».

Під гуманітарним капіталом ми розуміємо вже сформовані цінності, що укорінилися у традиціях свого народу, пов'язані з творчістю, діяльністю, креативністю, самовдосконаленням особистості. Саморозвиток особистості базується на універсаліях та архетипах, універсальних прообразах, проформах поведінки і мислення, які характеризують розвиток культурних явищ особистості і є регулятором суспільного та індивідуального життя [51].

Формування концепції гуманітарного капіталу особистості в умовах глобалізації включає наступні підходи дослідження:

1) онтологічний підхід («логіка речей») пізнання розкриває необхідний взаємозв'язок явищ і предметів, які включаються у структуру діяльності;

2) гносеологічний підхід («логіка знання») пізнання, тобто встановлення необхідного зв'язку понять, як це мова йшла у розділі про методологію дослідження, за допомогою якої пізнається сутність, смисл та істина понять гуманітарного капіталу, досліджуються явища, що пов'язані з формуванням даного поняття;

3) формально-логічний підхід (логіка доказу та спростування) проблем, що піддаються сумніву.

Структура концепції гуманітарного капіталу як фактору саморозвитку особистості у контексті управління освітою в умовах інформаційного суспільства та глобалізації може бути охарактеризована її предметом.

Розрізняють наступні підходи до визначення концепції інформаційно-світоглядно-комунікативного розвитку гуманітарної культури в умовах глобалізації:

1) вивчення актуальних проблем гуманітарної культури інформаційного суспільства;

2) вивчення світу як цілісності всіх форм буття людини;

3) «вивчення соціальних явищ глобалізації» [86].

Для дослідження концепції впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах глобалізації важливим є цивілізаційний чи культурологічний підхід, в основі якого гуманітарний

капітал суспільних наук як умова самовиявлення і саморозвитку особистості в контексті управління освітою та освітніми процесами [87]. Концепція дослідження універсалій гуманітарної культури як фактору стійкого розвитку інформаційного суспільства зводиться до комплексного аналізу глобальних проблем.

Нові концепції інформаційного суспільства і розвиток гуманітарних універсалій культури розвиваються в умовах нелінійності, біфуркаційності, відмови від інструментальної, прагматичної раціональності, кризовості, асиметрії інформації, «які вирішуються за рахунок використання синергетичної методології», − відмічається в авторській статті [79, с. 143-148].

В основі концепції впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах глобалізації – творчість та естетичне насолодження, що виявляються фундаментальними рисами людського життя. Відновлення пріоритету загальнолюдських цінностей концепції гуманітарної культури, яка формує гуманітарний капітал, свідчить про духовну, моральну, світоглядну революцію, повернення людини до світу культури, без якої людство і наше суспільство не зможуть вижити. Саме гуманітарний капітал вбирає в себе у якості джерела появу нових духовних, естетичних, філософських, соціальних, політичних, творчих мотивів поведінки, відновлення дійсного гуманізму. У новому типі суспільства XXI століття - постділовому, інтелектуальному, інформаційному, «суспільстві знань» на перший план «висуваються духовні, розумні, моральні, гуманні, інтелектуальні цінності з метою конструювання людини» [84, с.261-281].

Відмітимо, що формування гуманітарного капіталу як умова самоактуалізації і саморозвитку особистості в контексті управління освітою – у формуванні механізмів смислової сфери гуманітарної освіти – смислопородження, смислоусвідомлення і смислопобудови гуманітарних цінностей, що приводить до диференціації горизонтальних структур

особистості і спеціалізації функціональних механізмів, направлених на формування цієї смислоформи [87; 94; 95].

Зміст концепції впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах глобалізації саморозгортається як інтелектуально-мовленнєва діяльність мислення, яке, набуваючи структурної завершеності у вигляді механізму збудження сприяє формуванню чи виробництву специфічного гуманітарного продукту, - світогляду як цінності. Кінцевим продуктом універсалій гуманітарної культури виступає формування світоглядної культури в цілому, яка виступає як механізм формування сукупності поглядів, в основі яких самовизначення особистості, що виникає завдяки гуманітарним смислопородженням гуманітарних форм культури, необхідних «для формування нового учителя для об'єднаної Європи» [2]. Гуманітарні форми культури впливають на форми самовизначення особистості і залежать від умов, у яких формується зміст явища, а саме суб'єктивована в структурі суб'єкта сутність потенційного світу, що формується світовідчуттям, світосприйняттям, світоуявленням особистості [93].

В умовах інформаційного суспільства поняттям, що відображає світовідчуття, світоуявлення і світорозуміння, є глобалізація, у яку занурена людина для свого виживання та подальшого саморозвитку - культурна, когнітивно-ментальна, освітня, мовленнєва глобалізація. Сучасне світорозуміння пов'язане з поняттям «інформація» та «мова», які визначаються як сукупність результатів семантичної (мовленнєвої) діяльності людини, що забезпечує її продуктивну діяльність [94].

Формування гуманітарного капіталу як умова саморозвитку особистості в умовах глобалізації культивує людиновимірність, в основі якої гуманізм мови і мовлення, тому мова виступає простором формування особистості завдяки мові з високим рівнем свідомості і самосвідомості, рефлексії і саморефлексії, творчості і смислотворчості. Саме людиновимірність означає включення людини в усі процеси мовленнєвої

діяльності, що пронизує буття людини, як індивідуальне, так і суспільне [90; 91].

В основі впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти – формування інформаційного капіталу як головної цінності глобалізації, що формуються на стику всіх наук, як природних, так і соціальних, як фундаментальних, так і прикладних, направлених на формування інформаційної культури, інформаційної свідомості, інформаційних цінностей. Вони представляють собою сукупність форм і видів духовно-гуманітарного відродження культурно перетворюючої діяльності людини і суспільства. В інформаційно-комунікаційному капіталі як виду духовної діяльності розкривається зміст інформаційного капіталу гуманітарної культури, яка виступає однією з смислоутврюючих констант, що слугує ціннісним інструментом (і інструментарієм) формування особистості. Особлива смислова направленість глобалізації робить її детермінуючим атрибутом і фактором освіти XXI століття [97; 98].

В той же час ми виокремлюємо ще такий напрямок глобалізації, як мовленнєва.

Мовленнєва глобалізація – це вже не просто модус освітнього процесу інформаційного суспільства, а ядро, поза яким освіта вже не може функціонувати. Мовленнєва глобалізація часто експлікується у різноманітних іпостасях, джерелом яких виступає розум і мислення. Мозок людини – центральний відділ нервової системи, який здійснює внутрішню регуляцію, забезпечує адаптацію людини, дозволяє індивіду пізнавати оточуючий світ і здійснювати у ньому життєдіяльність. Можливість адаптації організму до конкретних життєвих умов залежить від складності і здатності мозку, а також від тих вимог, які висуває оточуюче середовище, що і впливає на мовленнєве середовище індивіда [88].

Синергетична методологія дослідження концепції впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах глобалізації дозволяє глибоко проникнути у механізм формування

гуманітарного капіталу як умови саморозвитку людини в умовах мовленнєвої глобалізації. Синергетика культивує передбачуване розуміння світу, яке розгортається в умовах нелінійності і включає процеси становлення і саморозвитку гуманітарної культури, її відкритості і устремління до співпраці і співтворчості. Компоненти універсалій гуманітарної культури, самоорганізуючись, направляються до саморегуляції і самостабілізації. Компоненти універсалій гуманітарної культури, що знаходяться у точках біфуркації, «тобто роздвоєння, сприяють породженню граничних смислів в контексті траєкторії руху у певному фазовому просторі» [89].

Число вибору траєкторії руху є тим більшим, чим більш розхитанішою (розбалансованішою) є система, яка у кожній з точок біфуркації вибирає свій шлях у відкритих системах, до яких належать і універсалії гуманітарної культури. Цей шлях може втрачати свою стійкість і переходити в неоднорідний стан у результаті свого обміну з оточуючим середовищем – матерією, енергією, інформацією.

Такі явища отримали назву дисипативних (розсіюючих) структур, які породжують макрофлуктуації (коливання), проходячи через які психіка, свідомість, мислення людини формуються стійкими або нестійкими. Тому універсалії гуманітарної культури, які формують гуманітарний капітал, повинні протистояти ентропії, яка породжує хаос і руйнацію психіки, а тому спирається на «розум», - про який ще говорив Ф.Бекон [12, с. 5-222].

Ентропія сприяє породженню різного роду перетворенням енергії, її розсіювання і породженню все більшої невизначеності стану системи, яка знаходиться в умовах нелінійності. Аттрактор – це кінцевий стан системи, під яким розуміється стійкий стан системи, який притягує до себе велику кількість траєкторій руху, зумовлених різними обставинами збирання сил, тобто притяжіння. Тому універсалії гуманітарної культури, що формують гуманітарний капітал, можуть виступати точкою приятжіння (атрактором), який, розвиваючись у стані нелінійності, може виступати як

«багатоваріантність розвитку, який у результаті певного переструктурування компонентів може привести до стану стійкості» [83].

Компоненти концепції гуманітарної освіти знаходяться постійно у стані невизначеності, нерівновагомості, відкритості, породжуючи зміни макроскопічного характеру, які приводять до зміни стану компонентів гуманітарної культури, її структури та поведінки людини. Саме нерівновагомий стан параметрів гуманітарної культури постійно стимулює підтримку процесів обміну матерією, енергією, інформацією, кожний параметр якої впливає «на досягнення стійкості гуманітарної культури як системи та потребує визначення мовного фактору» [78, с. 212-216].

Критичні точки чи точки біфуркації при формуванні концепції інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти – це ті сфери роздвоєння, розузгодження, у точках яких кожний компонент гуманітарної культури зустрічається з великою багатоманітністю подальших шляхів розвитку, які, знаходячись у стані нерівновагомості, нестійкості, вибирають поступовий рух до свого аттрактора як точок притяжіння і породження тієї стійкості, до якої прямує особистість зі всіма своїми сумнівами відносно шляху свого розвитку. Флуктуації (відхилення) системи визначають можливість переходу системи в іншу якість, яка, флуктуючи, переходить до іншого шляху розвитку від тих відхилень системи, компоненти якої, структуруючись в єдине ціле, сприяють формуванню цілісної гуманітарної культури особистості, її універсалій та модусів, «сприяючи підвищенню самосвідомості культури особистості та культивуючи духовні засади суспільства» [74].

Проте є такі флуктуації, тобто відхилення, які не в змозі сприяти цілісному розвитку особистості, які породжують хаос і руйнації, в результаті чого психіка людини стає нестійкою, а культура розсіючою (наприклад, поява деструктивних явищ). Все це свідчить про те, що гуманітарна культура як особливий стан системи є далекою від рівноваги, а флуктуативність, що

збільшується, підсилює руйнівні тенденції і приводить до руйнації особистості, еволюціонує до стану спонтанної самоорганізації.

Отже, саморозвиток гуманітарної культури – це процес її самоорганізації і самодетермінації, який відбувається у результаті порушень упорядкованого стану компонентів системи, що направляється до упорядкованого стану у точках біфуркації та виходу на нову траєкторію свого розвитку. Аутопоетична система, що представляє єдність, складається з компонентів, які, взаємодіючи та змінюючись, регенерують мережу відносин, конституюють її як систему, що представляє єдність у просторі, передвизначаючи топологічну сферу своїх інтересів.

Суттєвий інтерес для нас представляє аутопоетична система як самовиробництво самої себе, системи компонентів, що реалізує її організацію чи процесуальну конфігурацію в умовах соціально-культурної кризи. Соціально-культурна криза – це трансформаційно-метаболічні процеси у соціокультурній сфері, які привели до кризи культури, у контексті якої самі культурні феномени знецінюються та деградують, а форми соціуму переживають деструкцію у рамках кризи парадигми соціогуманітарної культури [15].

Тому формування гуманітарного капіталу як умова саморозвитку особистості в умовах глобалізації у контексті синергетичної методології – це самоорганізація гуманітарної компоненти з метою, щоб подолати соціогуманітарну кризу та сформувати світобачення нових компонентів універсалій гуманітарної культури, «що з необхідністю вимагає формування критичного мислення» [75].

Отже, гуманітарний капітал як основа гуманітарної культури - це принципово нове бачення світу і нове розуміння процесів розвитку, в основі яких лежать принципи системності, чи цілісності світу та відображення його наукового знання, спільності закономірностей розвитку всіх ступенів матеріальної і духовної організації, нелінійності або багатоварантності і незворотності, глибинного взаємозв’язку хаосу і порядку, кооперативної

взаємодії окремих частин будь-якої неупорядкованої системи (принцип синергізму).

Гуманітарний капітал особистості володіє значним евристичним потенціалом, так як його ідеї дозволяють виокремити дещо загальне, взаємоподібне у процесах розвитку соціальних систем. Це дає змогу прорахувати оптимальні для цивілізаційного шляху розгортання подій, і, отже, «отримати важелі управління розвитком та необхідністю формування нових освітніх ландшафтів», – зазначає С. Терепищий [69; 70].

Усвідомлення такого роду можливостей сприяє виживанню людини у цій непростій ситуації XXI століття з загрозою катастроф, починаючи від екзистенційної (особистісної) і закінчуючи ядерною чи екологічною. Саме синергетика як основа формування гуманітарного капіталу дає надію на вирішення загроз, «що виникають у зв'язку з цим, та виживання світової цивілізації» [60].

Ефективність синергетичних засад гуманітарної культури пояснюється тим, що вона у різних по своїй природі процесах виділяє загальні механізми самоорганізації. Саме ці механізми дозволяють управляти цими процесами, де вже не діє лапласівський класичний детермінізм у якості методологічної основи. У даному випадку адекватним є управління, що орієнтується на уявлення про складний характер природної, технічної, суспільної, освітянської системи, цілісність якої зумовлена когерентною взаємодією частин системи між собою [56].

Ці складні системи відрізняються від традиційних кібернетичних систем малодієвим причинно-наслідковим зв'язком у вигляді однозначного реагування на стимули зовнішнього середовища. Але поведінка системи не може бути запрограмованим єдиним, однозначним способом, так як суспільний розвиток по своїй суті є поліваріантним і залежить від власної внутрішньої когерентності елементів. Формування гуманітарного капіталу направлене на осягнення високої міри багатовимірності і невизначеності інформації в сучасному суспільстві [59, с. 4-13]

Пошук виживання цивілізації вимагає врахування основних тенденцій сучасних складних суспільств, що утворюють взаємодіючий світ сучасності в економічній, політичній, соціальній та культурній сферах. Нині у сучасному світі відбувається дійсний підйом людських відносин, викликаних рядом причин:

1) прискорення інформаційно-технічного розвитку і все більш швидке використання його результатів в нових технологіях;

2) непередбачуваний рух особистостей і груп до свободи, що зумовлене розвитком самого суспільства та цивілізації;

3) значний розвиток комунікацій, що викликало «революцію в спілкуванні»;

4) перехід від інформаційного суспільства до «суспільства знань».

Синергетика як методологічна основа самоорганізаційних процесів в соціумі-природі-світі, а предметом її дослідження є механізм формування іманентно-спонтанних образів складних систем-моделей «інформаційного менеджменту, здатного упровадити все це у життя вищої школи» [48, с. 122-134].

Конструктивізм хаосу в контексті синергетики свідчить про те, що хаос є конструктивним механізмом самоорганізації складних систем, до яких відноситься і гуманітарна культура, тому що народження нового пов’язано з порушенням звичайної системи упорядкованості, з переструктуруванням компонентів за рахунок середовища і виходом за межі її висхідної системи.

Формування гуманітарного капіталу як умова саморозвитку особистості в умовах глобалізації представляє собою сукупність інститутів, відносин і норм, які формують якісно нову соціальну взаємодію, яка базується на гуманітарних цінностях, що впливають на процес розвитку продуктивності і добробуту суспільства.

Отже, зробимо висновок. Концепція впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах глобалізації існує у формі цінностей, які впливають на розвиток особистості,

суспільства, економіки в цілому і сприяють обміну інформацією, що підсилює їх значущість. Гуманітарний капітал проявляється у вигляді таких цінностей, які впливають на співпрацю, взаємодію, довіру і взаємодопомогу, тому потребують інвестицій в гуманітарний капітал, тобто особистість.

На, нашу думку, гуманітарний розвиток особистості відбувається у відповідності із законами, які виростають із сфери взаємодії сутнісних (іманентних) сил людини. Ми солідарні з думкою відомої української вченої Г. Берегової, яка відмічає, що «сама смислова матриця філософського знання розширює місткість свідомості окремої людини та підвищує рівень її духовності, а, отже, і всього людства» [14, с. 7]. Головною смисловою матрицею концепції існує її інформаційний потенціал, закріплений категоріями інформації.

Феномен інформації (поряд з феноменом знання) представляє собою основу інформаційно-комунікаційного потенціалу та його впливу на розвиток гуманітарної культури. Концепція інформаційно-комунікаційного потенціалу виступає могутнім ресурсом і конституючою особливістю нового типу соціуму – інформаційного. Саме інформація в концепції впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах глобалізації виступає як фундаментальна сутність оточуючого нас світу, що намагається перетворити дійсність.

Інформація в даній концепції виконує онтологічне навантаження, що лежить в основі всіх явищ оточуючого нас світу, а знання є шляхом і засобом осягнення інформації як сутності оточуючої нас реальності. Феномен інформації включає як трансцендентний (зверхприродний), матеріальний, так і суб'єктивний смисл, є не просто конвенційним поняттям, а зумовлений розвитком сучасної науки, що сприяє формуванню нових уявлень про сучасний нам світ.

Концепція, що аналізується, сприяє розвитку комунікаційної парадигми гуманітарного знання, в основі якої комунікаційні особливості різних сфер людської діяльності, у тому числі і гуманітарної науки, що

доповнюється новими сучасними тенденціями взаємодоповнення соціокогнітивітики соціокомунікативістикою, що приводять до нового тлумачення гуманітарної освіти в умовах глобалізації.

Активність процесів глобалізації на початку XXI століття є настільки великою, що виникає необхідність адаптації всієї системи інформаційної культури до нового комунікаційого простору, що виникає у результаті розвитку інформаційно-комп'ютерних технологій, що сприяють розвитку інформаційно-комунікаційного потенціалу та простору, виникає необхідність у філософському обгрунтуванні правил і способів комунікації, нових способів дискурсу, пошуку нових форм раціональності.

Освіта інформаційного суспільства є відображенням сучасного стану і динаміки розвитку цивілізації. Об'єктивно глобальні процеси направлені на формування єдиної планетарної соціо(техно)природної та інформаційної системи, хоча як людство, так і освіта є не готовими до динамічного розвитку у глобальному світі. Поряд з динамічним розвитком інформаційної системи, спостерігається відставання освітянської підсистеми. Саме нерівномірність розвитку підсистем лежить в основі глобальних проблем, що загрожують існуванню людської цивілізації. У зв'язку з цим у якості першочергових задач стійкого (збалансованого) розвитку слід назвати випереджаючий розвиток і обновлення глобальних науки та освіти, що потребують подальшого удосконалення концепції впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток всієї гуманітарної науки і освіти.

Висновки до другого розділу

У другому розділі наукового дослідження нами були поставлені такі завдання: дослідити місце і роль культурних маркерів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації; розкрити сутність віртуалізації як нової форми впливу на гуманітарну освіту

та взаємодії у мережевому просторі; сформувати концепцію впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах глобалізації.

Згідно з виконанням поставлених завдань ми прийшли до наступних висновків, які намагаємося оприлюднити:

1. Досліджено місце і роль культурних маркерів у формуванні інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації. Доведено, що вони націлюють на зміцнення ціннісних орієнтацій людства і духовний вимір XXI століття визначається як імператив часу й умова виживання людства. Однією з найважливіших характеристик культурних маркерів світоглядного потенціалу гуманітарної науки виявляється цілісність сучасного світу, етика перетворюється на пріоритет соціальних, гуманітарних, навіть економічних наук. Каналами потужного зв'язку людини, її душі з трансцендентним, духовним началом репродукується релігія та її сутнісний складник культури – мистецтво, які дають відчуття онтологічних законів, своєї причетності до цілісної системи Буття. Загальна гуманітарна наука духовного світогляду - вирішення завдання демеркантилізації, олюднення сучасного суспільства.

2. Розкрито сутність віртуалізації як нової форми впливу на гуманітарну освіту та взаємодії у мережевому просторі. Доведено, що віртуалізація як новий тип взаємодії сприяє конституюванню нового суб'єкта культури, сфери діяльності і відпочинку якого знаходяться переважно у глобальному просторі соціальної мережі, що перетворюється у самодостатній світ повсякденної реальності, а особистість формується штучним порядком. Для особистості, що активно здійснює віртуальне буття, характерним є особливий тип мислення, поведінки, спілкування, ідентичності, соціалізації та інкультурації, самовизначення по відношенню до власної тілесності. В результаті руйнується звичний погляд на уявлення про людину в умовах підвищеної симуляції і потужного розвитку технологій інформаційно-комунікаційного суспільства.

Проникнення віртуального «третього простору» часто здійснюється як масові атаки на реальність. Свідчення цього – хвиля агресії, яку часто провокує інтернет-комунікація. Людство ще не навчилося існувати в умовах повної відкритості інформаційного простору. Мережева спільнота надає нам інформацію, проте далеко не достовірну і неповну. І при цьому намагається її інтерпретувати та коментувати. Проте недостовірна інформація передається з метою впливу на адресата, а не взаємодії з ним. Тому слід відокремлювати процес передачі інформації від процесу її інтерпретації, а можливість коментування надавати спеціалістам. Інтернет-простір не має кордонів, але, на жаль, не має і норм, яких слід дотримуватися. Тому взаємодія віртуального простору з дійсністю буде обмеженою і соціально-зумовленою, коли світова спільнота виробить і санкціонує загальні норми, дотримання яких дозволить ефективно розвиватися цивілізації в нових умовах глобалізації.

В процесі проведеного аналізу, ми дійшли висновку, що віртуальну реальність слід визначити як простір соціального життя у самих різноманітних проявах. Віртуальна реальність як простір соціальної комунікації – це сконструйована символічна реальність, що продукує новий простір для самовизначення людини.

Віртуальна реальність існує як процесуальна взаємодія між матеріально-технічними, інформаційними процесами і психікою людини. Це специфічна форма інтерактивної комунікаційної реальності зі специфічними властивостями, що представляють собою альтернативу матеріальному світу. При цьому віртуальну комунікацію можна розглядати як різновид соціальної комунікації, змістом якої є обмін образами, інформаційними по природі і як такими, що розрізняються за способами і сприйняттям.

3. Сформовано концепцію впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах глобалізації. Доведено, що даний вид потенціалу детермінується всіма соціальними, гуманітарними, етичними та естетичними, релігієзнавчими та мистецтвознавськими,

мовленнєвими та медійно-комунікаційними, антропологічними та соціально-інформаційними дисциплінами, що представляють собою сукупність теоретичних, концептуально-світоглядних, ідеологічних, антропологічних поглядів, модифікованих матрицями культури, що дають можливість осмислити індивіду цей світ, соціум, людей, своє Его, Космос, екзистенцію, феномени культури і цивілізації. В основі гуманітарної культури глобалізації людина як суб'єкт культури, носій та організатор відносин в суспільстві. Гуманітарна культура як спосіб існування людини і суспільства є «архітектурою» формування соціальної дійсності та особистості.

Загальноприйняті визначення сучасного суспільства – інформаційного, «суспільства мережевих структур», «суспільства знань» вказують на зростання ролі інформаційної компетентності як однієї з ключових компетенцій, що виробляються гуманітарними науками і забезпечують соціальну мобільність. Під інформаційною компетентністю розуміється здатність людини, її вміння знаходити, зберігати, перетворювати різноманітну інформацію і застосовувати її для прийняття рішень. Освітянська система потребує високомпетентних спеціалістів, постільки їх відсутність приводить до стагнації системи.

Список використаних джерел до другого розділу

1. Андрущенко В. П. Освітня політика (огляд порядку денного) / В. П. Андрущенко, В. Л. Савельєв. Київ : МП «Леся», 2010. 368 с.

2. Андрущенко В. П. Світанок Європи : Проблема формування нового учителя для об'єднаної Європи XXI століття. Київ : Знання України, 2012. 1099 с.

3. Антология мировой философии в 4 т. Т.1. Москва : Мысль, 1969. 936 с.

4. Антология мировой философии: В 4 т. Москва: Мысль, 1969. Т.1: Философия древности и средневековья / Ред. – сост. В.В.Соколов. Ч.1 и 2. Москва: «Мысль», 1969. 936 с.

5. Апель К.–О. Коммуникативное сообщество или трансцендентальная предпосылка социальных наук. Программные тезисы // Трансформация философии. Москва : Логос, 2001. С.171-193.

6. Аристотель. Метафизика // Аристотель. Сочинения: В 4-х т. Т.1. Москва : Мысль, 1975. С.63–367.

7. Аристотель. Никомахова этика // Аристотель. Сочинения : В 4-х т. Т.1. Москва : Мысль, 1983. С.53-293

8. Аристотель. Политика: соч. в 4-х т. Т.4 // Аристотель. Москва: Мысль, 1999. 320 с.

9. Бабайцев А. Ю., Лакатос И. История философии. Энциклопедия / А.Ю.Бабайцев, И.Лакатос. Москва: Интерпрессервис; Книжный дом, 2010. С. 533-535.

10. Бауман З. Текучая современность / пер. с англ. под. ред. Ю. В. Асочакова. Санкт-Петербург : Питер, 2008. 240 с.

11. Бек У. Космополитическое мировозрение. Москва: Центр исследований постиндустриального общества, 2008. С.17.

12. Бэкон Ф. Новый органон / Ф. Бэкон. Сочинения в 2-х т. Москва : Мысль, 1972. С.5– 222.

13. Бехманн Г. Общество знания – трансформация современных обществ // Концепция «общества знания» в современной социальной теории: сб. науч. тр. Москва, 2010. С.39–65.

14. Берегова Г.Д. Пошуки нових філософсько-освітніх парадигм у контексті освітньої кризи / Г.Д.Берегова // Науковий журнал «Вісник ДАКККіМ». – № 4. – К.: Міленіум, 2013. – С. 3-8.

15. Берегова Г.Д. Етичні проблеми постмодернізму в Україні / Г.Д.Берегова // Філософський альманах «Університетська кафедра». – №2. – К.: КНЕУ ім. Вадима Гетьмана. – 2013. – С.176-184.

16. Вернидуб Р. М. Наука і освіта у просторі педагогічного університету : монографія. Київ ; Херсон : Гринь Д. С., 2014. 415 с.

17. Вольтер. Философские сочинения: пер. с франц. / Вольтер. – М. Наука, 1989. – 752 с.

18. Воронкова В. Становлення інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми розвитку сучасної України за доби глобалізації: теоретико-методологічні та праксеологічні виміри : [Монографія]. Запоріжжя: РВВ ЗДІА, 2017.270 с.

19. Воронкова В. Г. Формирование синергетически-рефлексивной модели самоуправленческого общества: цивилизационный контекст // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2012. Вип. 49. С.17-28.

20. Гегель Г.В.Ф. Феноменология духа. Соч. Т.1V. Москва: ИФ ФН СССР, 1959. 347 с.

22. Гелд Д., Мак-Грю Е. Глобалізація / антиглобалізація; пер. з англ. Київ: К.І.С., 2004.180 с.

23. Герасимова Е. М. Економічні знання у дискурсі становлення глобалізованого світу: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. ... д-ра філософ. наук. Київ, 2009. 36 с.

24. Гіденс Е. Нестримний світ: як глобалізація перетворює наше життя; пер з англ. Н.Поліщук. Київ: Альтерпрес, 2004.100 с.

25. Глобальні модерності / За редакції М. Фозерстоуна, С. Леша, Р. Робертсона; Переклад з англійської Т. Цимбала. Київ: Ніка-Центр, 2013. 400 с.

26. Горина Е. В. Манипулятивный потенциал конституирующих признаков Интернета // Журналистика и массовые коммуникации. 2014. №3. С.155–161.

27. Джеймісон Ф. Постмодернізм і суспільство споживання // Незалежний культурологічний часопис «Ї». Львів, 2000. № 19. С. 132-152.

28. Доклад о человеческом развитии 2015. Труд во имя человеческого рзвития. ПРООН, 2015. 48 с.

29. Древняя Греция: История, быт, культура: Из книг современных ученых / Сост. Л. С. Ильинская. Москва: Московский лицей, 1997. 378 с.

30. Жижко Т. А. Трансформація університету: від витоків до сьогодення// Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник: зб.наук.пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2014. Вип. 83. С. 196-200.

31. Иванов Д. В. Глем -капитализм / СПб : Перербургское Востоковедение , 2008. 176 с.

32. Кант И. Сочинения в шести томах. Т. 4, Ч.1. Москва: Изд-во "Мысль", 1965. 544 с.

33. Кивлюк О. П. Моделювання інформаційних процесів в контексті інформатизації суспільства // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Національний педагогічний ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2014. Вип. 80. С. 222-226.

34. Кивлюк О. П. Глобалізація та інформатизація освіти в предметному полі філософії освіти / Гуманітарний вісник Запорізької державної

інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2014. Вип. 57. С. 192-200.

35. Кивлюк О. Віртуалізація освітнього простору як прагматичний складник розвитку інформаційної педагогіки // Вища освіта України. 2012. № 1. С. 25-30.

36. Кириченко М. О. Інформатизація як фактор оптимізації ідеології інформаційного суспільства та забезпечення його сталого розвитку // Scientific Journal «ScienceRise : Pedagogical Education». Харків, 2017. № 1 (9) С.46–50.

37. Кириченко М. О. Інформаціоналізм як складова формування ідеології інформаційного суспільства // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2017. Вип. 69. С. 105-111.

38. Клепко С. Ф. Идеал образованности человека в XXI веке: метаобразование/ Future Human Image. Киев, 2014. №3. С.131-147.

39. Конверський А. Є., Чернорог Р. А. Філософська освіта як чинник становлення світоглядної культури // Вісник Київського національного університету ім. Шевченка. Серія: Філософія. Політологія / М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т імені Т. Г. Шевченка. Київ, 2006. № 81/83. С. 86-88.

40. Кравченко А. А. Архетип учителя: ідея, образ відповідальність: монографія // Нац. пед. ун-т імені М.П.Драгоманова, Мін-во освіти і науки України. Львів : Вид-во «Ліга-прес», 2013. 421 с.

41. Кравченко А. А. Освіта як вітальний процес «навчання мислити» // Нова парадигма. Філософія. Політологія. Соціологія : журн. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2012. Вип. 107. С. 4- 48.

42. Кравченко В. В. Симфония человеческой культуры. М. : Аграф, 2017. С. 190–293.

43. Култаєва М. Д. Суспільне покликання філософії освіти у сучасних соціокультурних контекстах // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Філософія. Харків, 2014. Вип. 42. С. 186-194.

44. Куцепал С. В. Homo virtualis як продукт культури інформаційного суспільства // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2009. Вип. 25. С. 195-201.

45. Лэндри Ч. Креативный город. М.: Издательский дом «Классика – XXI», 2006. 399 с.

46. Луман Н. Истина, знание, наука как система / Вступительная статья и перевод А. Ю. Антоновского. М.: Логос, 2016. 410 с.

47. Максименюк М. Ю. Концептуалізація розвитку інформаційного суспільства в контексті глобалізації: методологія постмодерністського дискурсу // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2017. Вип. 68. С. 78-88.

48. Мельник В. В. Формування концепції інформаційного менеджменту: сутність, задачі, основні напрями розвитку // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2012. Вип. 49. С. 122-134.

49. Микешина Л. А. Трансцендентальные измерения гуманитарного знания // Вопросы философии. Москва, 2006. №1. С.49– 67.

50. Морен Э. Метод. Природа. Природы / Э. Морен. – М., 2013. – 464 с.

51. Найссер У. Познание и реальность. Москва: Прогрсес, 1981.- 232 с.

52. Маклюэн Г. М. Галактика Гутенберга. Сотворение человека печатной культуры. Перевод с английского и примечания: А. Юдин. М., 2003. 236 с.

53. Немчинов І. Г. “Эстетика человечного”: Генрих Белль и русская литература XX века (некоторые параллели) // Наукові записки НПУ ім. М.П. Драгоманова. К.:Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. Вип.7: Релігієзнавство. Культурологія. Філософія 2001. С.83- 88.

54. Немчинов І. Г. Російська ідентифікація: між традиціоналізмом та Просвітництвом (М.Щербатов та О. Радіщев) // Sententiae: наук. пр. Спілки дослідників модерної філософії (Паскалівського товариства). Вінниця, 2001. Вип.2 (IV). С.98-106.

55. Nikitenko Vitalina. Conceptualization of geo-cultural values in the process of teaching of foreign language / Nikitenko Vitalina // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2016. Вип. 64. С. 255-259.

56. Образ человека будущего: Кого и Как воспитывать в подрапстающих поеколениях?: коллективная монография / Под ред. О. А. Базалука. Киев: Издательский дом «Скиф», 2012.Т.2. 408 с.

57. Крилова С.А. Гламурність як порушення цілісності людини та суспільства / С.А. Крилова // Totallogy–XXI. Постнекласичні дослідження / [гол. ред. В.В. Кізіма]. К.: ЦГО НАН України, 2010. Випуск 24. С. 227– 236.

58. Олексенко Р. И. Философия рыночных отношений. Становление и развитие в Украине в период глобализации и информационной революции: социально-философский анализ. Киев: Знание Украины, 2013. 367 с.

59. Пожуєв В. І. Осмислення місця і ролі інформації в сучасному суспільстві // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2010. Вип. 42. С. 4-13.

60. Пригожин И. Р., Стингерс Изабель. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой. Изд.5-е. Москва : КомКнига, 2005. 422 с.

61. Пунченко О. П. Цивилизационное измерение истории человечества: монография. Одесса-Астропринт, 2013. 448 с.

62. Розова Т. В. Соціальна сфера та соціальні відносини як джерело людино творення // Збірник наукових праць науково-дослідного інституту українознавства / М-во освіти і науки України, Наук.-дослід. ін-т українознавства. Київ, 2008. Т. 22. С. 96-107.

63. Савельєв В. Л., Ільїн В. В. Критичне мислення як умова продуктивної освіти // Європейські педагогічні студії / М-во освіти і науки України ; Асоціація ректорів педагогічних університетів Європи. Київ, 2015. Вип. 5/6. С. 126-135.

64. Савченко С. В. Взаємодія культури і освіти в умовах інформаційного суспільства та культурної глобалізації: соціально - філософський вимір / С. В. Савченко // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2014. Вип. 59. С. 117-126.

65. Стігліц Д. Глобалізація та її тягар; пер. з англ.. А.Іщенка. Київ: КМ Академія, 2003.252 с.

66. Суббето А. И. Ноосферно-научные и духовно-нравственные основания выживания человечества в XXI веке. Научный доклад на У Всемирном научном конгрессе. СПБ : Астерион, 2013. – 20 с.

67. Султанова Л. Б. Роль неявных элементов знания в развитии науки // Гуманитарные проблемы современности: человек и общество: монография. Новосибирск: Издательство ЦРНС, 2015. С.141-159.

68. Сурина В. Н. Понятие концепта и концептосферы // Молодой ученый. 2010. №5. Т.2. С. 43– 46.

69. Терепищий С. А. Філософська парадигма сучасних освітніх ландшафтів: автореф. дис. … д-ра філос. наук. Київ, 2016. 379 с.

70. Терепищий С. О. Сучасні освітні ландшафти: монографія. Київ: «Фенікс», 2016. 309 с.

71. Урсул А. В. Информация. Методологические аспекты. Москва: Наука, 1971. 295 с.

72. Фейербах Л. Избранные философские произведения. В 2-х т. Т.1. Москва: Политиздат, 1955. С.275 – 441.

73.Філософський енциклопедичний словник; гол. ред. В. І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 742 с.

74. Франк С. Л. Духовные основы общества. М.: Республика, 1992. 510 с.

75. Халперн Д. Психология критического мышления. СПб: 2000. 512 с.

76. Человек и общество: ноосферное развитие: монография; под ред. В.Н.Василенко и др. / Москва : Белгор. обл. типогр., 2011. 485 с.

77.Черниш Т. М. Культурні маркери світоглядного потенціалу гуманітарної освіти в умовах мовленнєвої глобалізації XXI століття // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2016. Вип. 65. С. 153 – 163.

78. Черниш Т. М. Віртуалізація як становлення принципово нової форми світоглядної культури та нового типу взаємодії у мережевому просторі // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник: зб.наук.пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П.Драгоманова. Київ, 2016. Вип. 116 (1). С. 212-216.

79. Chernysh Tatiana. Formation of humanitarian capital as the condition of self-individual identity in the information society: synergetic methodology // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2017. Вип. 71. С. 143-148.

80. Черниш Т. М. Культурні маркери світоглядного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації // Культурні маркери української ідентичності (присвяченої дню Європи в Україні) : за матеріалами VIII

студентської міждисцип. наук.-практ. конф., м.Херсон, 19 травня 2016 року / Херсонський державний аграрний університет. Херсон, 2016. С. 5 – 7.

81. Черныш Татьяна. Формирование гуманитарного капитала как условие саморазвития личности в условиях информационного общества: синергетическая методология // MOKSLAS IR PRAKTIKA: aktualijos ir perspektyvos. Mokslinių straipsnių rinkinys (elektroninis leidinys). Kaunas, 2017. P. 52-60.

82. Шварментель Д. Идеология и политика. Харьков: Изд–во Гуманитарный центр, 2009. 321 с.

83. Шпенгелер О.Закат Европы.Новосибирск: ВО «Наука», Сибирская издательская фирма, 1993. 592 с.

84. Юдин Б. Г. От утопии к науке: конструирование человека // Вызов познанию: Стратегии развития науки в современном мире. М.: Наука, 2004. С.261-281.

85. Communicating in the Third Space: Ed by K. Ikas and G. Wagner. London & New York : Routledge, 2008. 203 p. (P.7.)

86. Changeux J.P., Ricoeur P. Ce qui nous penser. Paris: O.Jacob, 1998. 350 p.

87. Daum J.H. Intangible Assets. Bonn Galileo Press GmbH, 2002. P.152-154.

88. Degele N. Informiertes Wissen: Eine Wissenssoziologie der computerisierten Gesellschaft.- Frankfurt na. M; N.Y. Campus 2000. 336 p.

89. Drucker P.F. Post-capitalist society.N.Y.Harper.1993. P.45.

90. Hassan I. From Postmodernism to Postmodernity: the Local /Global Context. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.ihabhassan.com/postmodernism_to_postmodernity.htm.

91. Hassan I. Paracriticisms: Seven Speculations of the Times, Urbana, University of Illinois Press, 1975Hassan I. POSTmodernISM: a Paracritical Bibliography // New Literary History, Autumn 1971, P. 5-30.

92. Masuda Y. Managing in the Information Society : Releasing Synergy Japanese Style. Oxford. 1990. 168 p.

93. Polanyi M. Personal knowledge: Towards a post-critical philosophy. Chicago : Univ. of Chicao press, 1958. 503 p.

94. Porat V. The information economy: Definition and measurement / US dept. of commerce.Wash. : US GPO, 1977. 128 p.

95. Poster M. The Mode of Information: Poststructuralism and Social Context. Cambridge : Polity Press, 1990 188 p.

96. Reich R. B. The work of nations: Preparing ourselves for 21 century capitalism.N.Y. : Simon & Schuster, 1991. P.178.

97. Reich R. B. The work of nation : Preparing ourselves for 21 st century capitalism.N.Y. : Borzoi books, 1991. 331 p.

98. Rule J. B., Besen Y. Tne once and future information society. – Theory & society. Dordrecht, 2008. Vol. 37, N 4. P. 317 - 342.

99. Toffler A. Powershift. Bantam Books, 1991. 585 p.

100. Toffler A. The Third Wave. L., 1981. 560 p.

101. Baudrillard J. The Consumer Society: Myths and Structures. London: Sage,1998. 208 p.

102. Foucault M. Madness and Civilization. Vintage Books, 2006. 299 p.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ГУМААНІТАРНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У третьому розділі поставлено завдання: виокремити англійську мову як форму впливу на самовизначення особистості в умовах глобалізації; обґрунтувати багатовимірну сутність універсалій інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в контексті освітнього дискурсу; спрогнозувати напрями вдосконалення впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах інформцаійного суспільства та глобалізації.

3.1. Англійська мова як форма впливу на самовизначення особистості в умовах глобалізації

Одним з чинників самовизначення та самоактуалізації особистості виступає знання англійської мови, так як мова апробується в комунікаційно-екзистенційних цілях і використовується як інформаційно-комунікаційний канал впливу на особистість. Французький дослідник П.Рікер вважає, що мова дає можливість людству зрозуміти досвід інших культур. Міжкультурна герменевтика ставить питання про розуміння Іншого в іншому масштабі, - розуміння текстів, творів, але знаходиться на рівні інтерпретації та їх практик. Мова впливає на розвиток культури, перекладу текстів, розуміння і формування словника та культурної ідентичності П. Рікер говорить про «лінгвістичну доброзичливість», про акт входження в Іншого і запрошення Іншого до спілкування з собою, що потребує приймати Іншого як Іншого та аналізувати буття за допомогою мови і в мові [61].

Логіко-когнітивні дослідження мови як форми присутності свідомості у культурі розроблені у контексті конструктивізму. Згідно конструктивістській логіці, не існує загальнозначимих підходів до розуміння дійсності. З однієї сторони, людина розуміє світ через посередництво особистісних конструктів, а з іншої, - мова звеличується над людською умовністю у формі культури, завдяки чому слова та імена є соціальними імперативами.

Мова як «неповна присутність» дозволяє відтворювати ті змістовні аспекти дійсності, які не породжені власним буттям чи досвідом. Логіко-когнітивний аналіз мови включає у якості ортогональних факторів формальні зв’язки всередині мови (наприклад, каузальні чи родовидові) і змістовні зв’язки мови з реальністю.

Мова дозволяє критично оцінювати межі правильності/істинності досліджуваного явища в мові і урізноманітнювати світ завдяки мові. « У контексті цієї різноманітності відносин і «формується момент цілісного ставлення людини до світу, до суспільного буття, а ця цілісність є нерозривною і робить нерозривним зв'язок всіх складових елементів» – відмічає В. Воронкова [18, с. 75]. Для будь-якої культури це означає рефлексію латентних структур мови як неповної присутності, що генерує, наприклад, патологічні форми життєвої активності як неповноту буття. Логіко-когнітивний аналіз мови означає виявлення формальних і змістовних (епістемологічних) констант присутності свідомості в культурі, але й когнітивних змінних.

За допомогою мови можна осмислювати світ-соціуму-природу-людину, ментальних конструктів можна пізнавати світ, невідомий людині, за допомогою лінгвомоделей експілкувати наявну дійсність. Здатність особистості до міжкультурного спілкування у сучасному інформаційному суспільстві потребує знання англійської мови, яка набуває дедалі більшої значущості у XXI суспільстві. Не випадково 2016 рік якого був визнаний роком англійської мови.

Вивчення англійської мови як форми присутності свідомості в культурі та чинник самовизначення особистості в умовах глобалізації включає комплекс основних елементів знань про мову та культуру і детермінується компонентом отримання інформації та знання:

1) виступає методом інтерпретації дискурсу отримання знання;

2) необхідністю пізнання світу;

3) необхідністю отримання інформації культурного характеру;

4) отримання відомостей про культурне життя країни, яку пізнаєш;

5) отримання змістовно-предметного знання завдяки мові і через мову;

6) пізнання різних сфер діяльності - економіки, політики, релігії, права з метою знайти підтвердження термінології цих сфер;

7) визначення методики аналізу подій у рамках прикладного інформаційного аналізу та динаміки ситуацій та подій, що «розвивається в контексті нелінійної методології, що включає: поліваріантність, зворотність, кризовість, закономірність хаотичних етапів, неоднозначність прогресивного і регресивного, невизначеність майбутнього» [47, с. 79].

Вивчення англійської мови як форма присутності свідомості в культурі та фактор професійного самовизначення і становлення особистості з необхідінстю вимагає:

1) виявлення категоризації інформації про події, що відбуваються з застосуванням мовних засобів;

2) використання мови для інформативно-комунікаційного спілкування та отримання відповідної інформації;

3) виявити проблемні сфери діяльності та найти шляхи порозуміння на основі діалогу та толерантності;

4) знайти об’єктивацію мовного та мовленнєвого змісту на рівні культурної традиції іншої культури;

5) забезпечити інтерсуб’єктивність мови для процесуального розгортання подій;

6) вміння культивувати сприятливий стиль та манеру спілкування, використовуючи для цього всі функції мови - експресивну, сігніфікативну, когнітивну, інформаційно-трансляційну, комунікаційну.

Саме тому для вживання англійської мови як на рівні індивідуального, так і професійного її використання свідчить, що слід постійно розвивати лінгвосферу, яка є невід'ємною частиною інформаційно-комунікаційного простору. Мова є обов'язковою умовою входження особистості в суспільство (соціалізація) як у рідному соціумі (інкультурація), так і в іншомовному середовищі (акультурація). Мова як знакова властивість універсальності та вираження процесуальності людської свідомості сприяє виробленню «філософії діалогу» в умовах глобальної комунікації, щоб по-новому усвідомити події, що з'єднують людство в єдиний соціальний і культурний організм та виступають інструментом людського спілкування.

Одна з тенденцій - інтернаціоналізація, що сьогодні відбувається в умовах глобалізації, потребує розвитку лінгвосфери англійської мови на всіх рівнях – від державних і суспільних рівнів до індивідуальних і професійних; друга тенденція – «самоідентифікація мов і культур» та «формування етики людяного», яку досліджує І. Немчинов [52; 53; 54].

Англійська мова для нас є транслятором всього, що відбувається навколо індивіда і необхідна для вжитку в усіх сферах людського буття, в якій акумулюються можливості і міри представництва буття у мові. Це виходить на проблему онтологічного статусу мовних значень та співвіднесення «Я» і мислення, функціонування мови у соціокультурному житті індивіда. Завдяки мові як транслятору дійсності, остання проникає в усі віддалені куточки планети і єднає людей і людство в одне єдине ціле, породжує різноманітні стандарти вживання мови від британського, американського та до інших загальноприйнятих стандартів.

В результаті цих глобальних процесів, що відбуваються у світі, виникає нове явище – піджинізації англійської мови, що свідчить про втрату чистоти британського стандарту мови і породженню різноманітних континентальних

стандартів англійської мови. Класичний, некласичний і сучасний періоди у розвитку мови включають як предмет свого дослідження семантику, мовленнєву синтактику і мовленнєву прагматику, необхідних для успішної соціалізації індивіда в іншомовному просторі, а також від трансляції того досвіду, тому що «здатність особистості до міжкультурного спілкування відіграє вирішальну роль у сучасному інформаційному суспільстві, так як англійська мова набуває дедалі більшої значущості у XXI суспільстві»,- відмічається в авторській статті [77, с. 156].

Не випадково умови глобалізації породжують необхідність появи людей – білінгвів та трилінгвів, що володіють одночасно двома і трьома мовами і перебувають у декількох шарах лінгвосфери, що допомагає індивіду жити в плюральних світах та збагачувати своє «Я» завдяки мові і через мову та досягати значних успіхів у своїй професійній та інших видах діяльності. У контексті прикладного інформаційного аналізу англійської мови як форми впливу на самовизначення особистості в умовах глобалізації означимо осмислення взаємовідносин на основі наступного:

1) визначення проблематики подій, що відбуваються. Під «інформацією про події» в рамках вже означеного інвент-аналізу розуміються свідчення про вербальні чи фізичні (прямі і непрямі) дії, що адресовані суб'єкту англійської мови про «внутрішнє» і «зовнішнє» середовище в країні, де перебуває індивід.

2) у рамках проблематики виміру в аналізі подій виділяються два підходи: а) застосування класифікаційної схеми; б) надання певних шкальних визначень про події в контексті одного або декількох вимірів. Слід вважати відносну важливість та інтенсивність подій, пропонуючи агрегувати інформацію, відбираючи події згідно частоти їх появи. Шкалування подій вимагає «зважування» подій на основі певної шкали чи їх сукупності.

3) в рамках врахування конкретних характеристик інформації про події, що відбуваються, слід визначати події з точки зору їх достатності та співвіднесення з оточенням;

Слід також враховувати контекстні характеристики інформаційно-комунікаційного потенціалу англійської (чи будь-якої іншої) мови:

1) прийняття рішень і в іншомовному середовищі;

2) першопочаткове розуміння свідчень про події (роль чи статус людини, використання інформації ЗМІ, безпосередня аудиторія);

3) характер поточних відносин між учасниками взаємодії (союзницький, нейтральний, непримиримий) та отримання відповідної інформації з англомовних текстів для посилення впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу через мову;

4) проблемні сфери та типи ресурсів, що використовуються індивідом.

Як свідчить соціально-філософський аналіз, вивчення мови вимагає толерантного ставлення до іншої культури, подолання конфліктів різних соціальних і культурних ідентичностей. Спілкування на платформі загальнолюдських цінностей – це не тільки «універсальний», але й специфічний дискурс модерну, який включає категорійну і ціннісну базу дискусії, пошуку неупередженого ставлення до інформації. Вирішенню конфліктів сучасного світу сприяє не тільки мораль як категорія взагалі, а «специфічно організований мовленнєвий дискурс, що проясняє когнітивні і комунікативні характеристики завдяки мові» [78, с. 212].

В комунікаційному аспекті мова допомагає залучити моральний дискурс, що визначається якісними характеристиками суб’єктів, їх способом вираження моральних концепцій, значимими ситуаціями спілкування і базовими дискурсивними практиками з необхідністю готовності критичного перегляду власного ставлення до феноменів дійсності. Моральний дискурс мовного вираження проблеми здатен виконати свою функцію урегулювання конфліктів у тому випадку, якщо учасники комунікації орієнтовані на досягнення саме моральних, а будь-яких прагматичних результатів, на платформі застосування культурного релятивізму, що характеризує комунікативні особливості людського спілкування взагалі. Важливим засобом пом’ягчення конфліктних ситуацій виступає «переведення проблеми

з глобального рівня у практику повсякденного спілкування», – як зауважує В. Мельник [49, с. 123].

Викладання англійської мови як форми впливу на самовизначення особистості в умовах глобалізації зводиться до формування світогляду. Дане дослідження англійської мови та її впливу на формування особистості свідчить про загальнофілософське значення загальної теорії світогляду, та її коментаторської соціальної ролі, «що є рушієм інформаційно-комунікативного потенціалу в умовах глобалізації» [16, с. 166].

Світогляд ми розглядаємо як результат духовного освоєння людиною відносин у системі «універсум-людина», як єдність пізнавального та оціночного відношення, що досліджуються гносеологією (теорією пізнання) та аксіологією (теорією цінностей). Онтологічним результатом духовного освоєння світу, що осягається завдяки мові, є модель світу, що формується людиною. На основі духовного освоєння-відображення відносин системи «унівесум-людина» формується практичне освоєння світу, що пізнається та оцінюється. Проте в той же час на арену виступає і «гомо віртуаліс» як продукт інформаційної культури», що володіє своєю мовою, яку слід також досліджувати, - вважає відома українська дослідниця постмодерну С.Куцепал [44, с. 195-201].

Середовище, в якому перебуває людина, є онтологічним результатом практичного освоєння дійсності, і потребує знання мов (мов). Дослідження практичного освоєння дійсності в іншомовному середовищі є результатом освоєння-перетворення системи «універсум-людина», що й складає зміст методології та праксеології. Поняття «світоосвоєння» є дійсно багатим, чим «світогляд», так як воно охоплює як духовне освоєння, так і практичне, виявляючись єдністю гносеологічного, аксіологічного та методологічного і праксеологічного відношень людини, що в цілому формують онтологічну модель універсаму як світу і середовища, яке осягається людиною завдяки мові. Поєднання гносеології, аксіології, методології, онтології та праксеології

в осягненні світу свідчать про світоглядний характер філософії як «любові до мудрості», «любові до інформації» і «любові до мови».

У зв'язку з вивченням проблеми англійської мови як форми впливу на самовизначення особистості в умовах глобалізації виникає питання, на якій мові говорить філософія. На нашу думку, філософія включає в себе свою власну мову, яку використовує людина для осягнення філософських істин та для свого самовизначення. Філософія породжує свою мову, яка народжується разом із мовою (новими словами, мовленнєвими конструкціями, понятєво-категорійним апаратом). «Філософія користується своєю природною мовою, використовуючи її для міжкультурного спілкування» [46, с. 8].

Мова виступає як технічний засіб, знаряддя мислення, призначене для передачі інформації, спілкування, і в той же час мова формує середовище, яке потребує такої мови для прояснення її смислів, соціального досвіду, мовленнєвих знаків, за допомогою яких можливе спілкування. Мова є способом існування розумної істоти, як люди вміють говорити і використовувати мову для активного взаємопроникнення мов і світів, тому говоріння виступає невід'ємною формою їх існування і життєдіяльності. Для мови як буттєвого початку (спочатку було слово) у першу чергу важливим є не абстрактний смисл, що є в словах та реченнях, не сама інформація, а те, як людина говорить, для кого вона вимовляє ті чи інші слова і в якому контексті подій це відбувається. Мова, на нашу думку, – це суб'єктивований і акцентований особистісно спосіб буття людини у цьому світі, донесення інформації один до одного та культивування «тих комунікаційно-інформаційних потенціалів мови і мовлення, що необхідні для виживання людини» [50, с. 50]. Мова є природним актором у якості базового людського існування та виживання людини у цьому кризовому соціумі. Без мови немає людини, мова об'єднує людей і необхідна для буттєвого існування людини, що й включає її онтологічний статус та функції реалізації в цьому світі.

Інформаційно-комунікаційний потенціал гуманітарної науки визначається тим, настільки людина знає мову чи мови, необхідні для

включення індивіда в усі процеси життєдіяльності індивіда. Так, вчені свідчать, що існують мови, найбільш благоприємні філософії – грецька і німецька. Майже дві тисячі років назад філософія говорила однією мовою, першопочатково – грецькою, потім – латинською У на Наш час спостерігається тенденція перекласти її на англійську мову та відбувається її розповсюдження на інші континенти, що привело до повсюдного впливу англійської мови у всьому світі. Стаючи національною, філософія бере на себе відповідність за долю розвитку філософії в своїй країні, санкціонує її розвиток. Не випадково про розповсюдження англійської мови свідчить багато сучасних явищ – «американський бізнес, що розповсюджується по всьому світі, Макдональдс, Інтернет; інформаційно-комунікаційні технології, американські технології та інше» [11, с. 7].

Стаючи національною, філософія в тій чи іншій мірі бере на себе відповідальність за інтелектуальний, моральний, духовний розвиток своєї країни, санкціонуючи її розвиток. Не випадково народи (англічани, італійці, німці, французи), які внесли найбільший вклад у розвиток філософії Нового часу, виявилися історично успішними в цю та інші епохи, що свідчить про те, що «філософія впливає на соціально-економічний, політичний і духовний розвиток своїх народів» [9, с. 533]. Отже, питання про національну долю філософії прямо залежить від філософської долі нації.

В своєму аналіз ми вокремлюємо термін «ідіома», зумовлений як особливим, специфічно організованим цілим у вигляді етносу, нації, культурного співтовариства, так і специфічним контекстом, у який включені дані цілісності (мова, література, пластика, ритм), в результаті чого виникає унікальний ідіоматичний текст, що відображає неповторність та унікальність того простору, що описується. Філософська ідіома представляє можливість розглядати національно зумовлене філософствування у просторі формування ментальних установок і принципів.

Філософська ідіома – це певний і конститутивний принцип цілісного освоєння дійсності за допомогою мови, у якому знаходить своє відображення

своєрідність багатоманітності гуманітарної культури як національного світобачення і світосприйняття, це система філософем, через процес еманації яких відображається процес національної ідентифікації суб'єкта. Атрибутами філософської ідіоми слід вважати соборний характер відображення цілісної природи багатовимірної сутності гуманітарної культури. «Відслідковуючи зміни у мові та риторичних конструкціях освітніх політик, ми отримуємо можливість побачити історію їх формування та визначити шляхи їх прояву у різних сферах»,- відмічають В.Андрущенко та В.Савельєв [1, с. 10].

Знання англійської мови повинно бути зорієнтовано на гармонізацію потреб людини і суспільства з урахуванням її індивідуальних можливостей. Центральне місце при викладанні англійської мови належить формуванню світогляду. Стан глобальної трансформації людства, розвиток інформаційного суспільства та євроінтеграційні процеси вимагають від особистості глибокого знання англійської мови, яка є рушієм у міжнаціональному спілкуванні. Головне завдання у виробленні комунікаційних компетентностей, що є «важливою проблемою формування нового учителя для об'єднаної Європи»,- як відмічає В.Андрущенко [2, с. 5].

Трактування мови як виявлення активності людської сутнісної екзистенції та ідея наповнення мовленнєвих їх структур буттям конституює сучасну сутність філософії, та принципове бачення мови та мовник проблем. Проблема мови в контексті нової філософської парадигми детермінує принципово нове бачення мовної реальності. Мова як можливість, з однієї сторони, і мовний перфоманс (з англ. performance – виконання), тобто застосування мовної конкретної ситуації в національних масштабах, робить актуальною мову як ніколи та виявлення її комунікативних практик та мовних ігор. На думку З. Баумана, «Саме мовна гра є сферою дійсної реалізації не тільки сутності мови, але й людської сутності взагалі» [10, с. 6].

Філософія мови сьогодні збагачується «новими характеристиками» [11; 12; 13] за рахунок вивчення англійської мови як форми впливу на самовизначення особистості в умовах глобалізації, вміння читати англомовні

тексти та збагачувати своє пізнання культурними здобутками інших культур. Філософія мови збагачується сьогодні новим інформаційно-комунікаційним потенціалом і розширяє горизонти свого впливу на особистість, проникаючи у концепцію буття, концепцію свідомості і самосвідомості, збагачуючи особистість у сфері взаєморозуміння одного- з –іншим, формуючи згоду. Саме тому сьогодні філософія мови і навіть мовознавство є передісторією людського духу, тому що в «мові ми завжди є як дома, як у світі» (Гадамер [20]), тому що саме наше буття артикульовано як «розмовне буття» (Левінас [45]), вишукуючи смисл буття та існування. У цілому описані вектори аналізу мовної реальності, конституйовані у сучасній філософській культурі, фактично означають «трансформацію prima philosophia у філософію мови»,- відмічає у своїх роботах відома українська дослідниця Г.Берегова [12; 13].

Англійська мова як чинник самовизначення та самоактуалізації особистості виходить з того аксіоматичного положення, що предметна форма мови як результат творчої діяльності суб'єкта неминуче передбачає «приховану присутність» поки недостатньо верифікованих універсалій мови. Вони означають наступне:

1) субстратна вираженість продукту творчої діяльності завдяки мові. Вона підтримується якісною визначеністю, співвіднесеністю результату зі світом культури у певному аналітичному контескті, понятійно-категоріальному змісті, фізичних і логічних межах;

2) семіотичні – зовнішні і внутрішні – контексти продукту творчої діяльності субєкта. Вони передбачають здатність суб'єктів – як «виробників», так і «споживачів» – до семіотичного прочитання потенційної предметної форми культури з застосуванням семіологічних категорій, що відбувається завдяки мові;

3) рефлексивні і нерефлексивні форми трансляції культурно-цивілізаційного досвіду, що відубвається завдяки мові, сфокусованих у предметно виражених результатах творчої діяльності суб'єктів. Ідентифікція

вказаних вимірів результатів творчої діяльності субєкта дозволяє визначити його належність до світу культури, що відбувається завляки мові і мовленню.

Англійська мова як чинник самовизначення та самоактуалізації особистості сприяє формуванню логічної культури як якість мислення і його зовнішнє вираження, яке володіє ясністю і виразністю, раціональністю, рефлексивністю і відповідає зовнішнім чинникам спілкування зі світом. В той же час мовний вплив в текстах fecebook'а виступає різновидом соціальних ризиків у комунікаційному просторі Інтернету. Тексти, що розміщені на fecebook'е, «дають можливість вивчати мовні практики учасників і, отже, важливі для них цінності» [25, с. 17].

Частина цієї мережі – місце неформального спілкування людей. Тексти, опубліковані в соціальній мережі, характеризуються неофіційністю, безпосередністю, опорою на знайомі комунікантам ситуації, проте автори усвідомлюють (Дж.Лайноз) неканонічність мовної ситуації – комуніканти не знаходяться в одному місці, автори знають не всіх, хто з ними знаходиться у ситуації спілкування. Кожна людина повинна відшукувати смисл в повідомленнях і попереджати суспільство про загрозливі ситуції.

Англійська мова – це частина особистісної культури, яка має і зовнішій вимір, вона формується і проявляє себе у спілкуванні, в інтелектуальному середовищі, серед тих «значимих інших», з ким важливо знайти розуміння.

Тому англійська мова завжди контекстуальна, занурена у хронотоп, життєвий світ людини, що виражається:

1) в елегантному стилі ведення дискусій;

2) виробленні певного стилю мислення, використанні інтуїції, розширенні уявлень про раціональність у пізнанні, збереженні при цьому значущості логіки;

3) «досвід перекладу філософських текстів як досвід розуміння і критичного мислення, досвід перекладу текстів як евристичний вектор пізнання [81, с. 52-60];

4) розуміння причинності пов’язується з сучасною логіко-епістемологічною проблемою контрфактуального мислення;

5) «мова виступає як комплексна система зі стратегією розгортання філософської системи, гносеологічних, онтологічних і навіть ціннісних аспектів» [80, с. 5-7].

Англійська мова як форма присутності свідомості в культурі та чинник самовизначення особистості в умовах глобалізації допомагає виявити сучасні методологічні, епістемологічні та освітянські задачі, що вирушуються за допомогою мови та мовної культури як частини інтелектуальної національної традиції з зануренням у логіко-методологічний досвід особистсоті та відображення її свідомості у культурі.

Мова слугує основним засобом формування і впливу на гуманітарну культуру, є однією з сфер виявлення когнітивних процесів. Як конвенціонально-знакова система, англійська мова володіє здатністю ситуативно актуалізувати будь-яку складову світу. Ці складові есплікуються через ті чи інші смисли і представляють собою відображення в свідомості людини певної картини світу «завдяки мові і мовленню»,- що відмічається в авторській статті [79, с. 143-148].

У широкому смислі мова формує «картину світу», під якою розуміється сукупність уявлень про світ і місце в ньому людини, які регулюють життєдіяльність індивіда певним для даної культури чином.

Під дискурс-картиною світу розуміється предмет-орієнтоване (референтне) знання, що включає певний зміст, репрезентований в мові.

Дискурс-картина світу виступає свого роду як метафоричний термін, який демонструє багатоманітність мовної культури, що представляє певний спосіб концептуалізації дійсності, характерний для певного комунікаційного простору, що відображається у дискурсі його суб’єктів.

В контексті дискурс-лінгвістичних досліджень реконструкція різних «мовних практик підтримується синтезом як цілісним втіленням у комунікаційній діяльності» [19, с.17-28].

Таким чином, зробимо висновок. Ввивчення проблем англійської мови як форми впливу на самовизначення особистості в умовах глобалізації засвідчило, що:

1) саме у мові криється можливість здійснення людиною свого найвищого призначення, що вимагає необхідність артикулювати у мовних структурах свій голос, використовувати мову для презентації свого буття, що є «домівкою», у якій проявляється сутність людини як сутність самої мови;

2) проблема мови та мовної реальності у контексті філософської парадигми є настільки актуальною, що сьогодні кожна країна захищає свою мову як «домівку свого буття», буття свого народу та включає мову у культурний контекст;

3) розуміння смислу буття виявляється тотожним мовному конструюванню, так як, в контексті горизонту герменевтичної онтології, розуміння буття є розуміння мови і навпаки, а осягнення категорій буття є тотожним конструюванню самого буття в мові і через мову.

Інформаційно-комунікаційний потенціал англійської мови може бути визначеним в контексті дослідження англійської мови як системи творчого (креативного) начала, що впливає на духовний розвиток особистості та духовне оформлення людства.

Англійська мова розвивається і збагачується в діалозі з іншими культурами, шукає способи освоєння дійсності, сприяє осмисленню культури «зсередини». Духовна глибина англійської мови у поєднанні індивідуального, національного і всезагальнолюдського, що дає уявлення про англійську мову як втілення духовної сутності того чи іншого народу, тому що «духовній зміст англійської мови як фактор удосконалення особистості у пошуках досконалих форм її вираження».

3.2. Багатовимірна сутність універсалій інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в контексті освітнього дискурсу

Багатовимірна сутність універсалій інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в контексті освітнього дискурсу усвідомлюється як культурна парадигма, що розвивається як складна системна цілісність. Стандартний цивілізаційній підхід у даному випадку не спрацьовує і є недостатнім. Техногенний тип розвитку дав людству багато досягнень, але він породив і глобальні планетарні кризи: екологічну та антропологічну, що створили загрозу самому існуванню людства. Різке загострення цих криз на сучасному етапі ставить питання про пошук кардинально нових стратегій розвитку. Є всі підстави вважати, що такого роду стратегії можуть означати перехід до нового цивілізаційного розвитку, третьому по відношенню до традиціоналістського і техногенного. А це в свою чергу передбачає формування нової матриці цінностей, що відповідає ідеалу збереження біосфери і людства. «Її початком можуть стати точки росту нових цінностей, що виникають у новій техногенній культурі» [91].

Багатовимірна сутність універсалій інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в контексті освітнього дискурсу свідчить, що філософія освіти відіграє значну роль у формуванні нових ціннісних орієнтирів цивілізаційного розвитку. Виступаючи самосвідомістю культури, вона здійснює рефлексію над фундаментальними світоглядними універсаліями і конструює їх нові смисли, адресовані до інформаційного суспільства та його інформаційно-комунікаційного потенціалу. В епоху пошуку нових стратегій цивілізаційного розвитку прогностична функція «філософії освіти набуває очевидної практичної значущості в умовах інформаційної цивілізації» [88, с. 32].

В умовах різноманітних ризиків інформаційної цивілізації зростає велика строкатість соціокультурного поля дискурсивного поля

інформаційного процесу, що вимагає знайти свій сегмент аудиторії у глобальному інформаційному суспільстві. Головним виміром дискурсу є особливе мовленнєве середовище, у якому створюються мовленнєві конструкції.

Тому сам термін «освітній дискурс» потребує відповідного визначення – «політичний», «науковий», «філософський», «культурний», що проявляються у певних комунікаційних актах, мові та текстах. Одним з проявів гуманітарної складності є зсув від дослідницької уваги від тексту до дискурсу, що розуміється як складне відкрите політекстове утворення, що безперервно змінюється під впливом сукупності комунікуючих між собою субєктів, що формують цей дискурс.

Адекватного звучання термін «освітній дискурс» здобув завдяки роботам Соссюра [105] і Фуко [90]. В контексті Ф. де Соссюра (1857-1913), дискурс − це індивідуальний акт мови і мовлення про подію, яка немов би «сама себе промовляє», вона представляє не тільки усну мову, але й широке текстуальне поняття. Найбільш повно теоретичне обгрунтування структурно-семіотичного розуміння концепції освітнього дискурсу розкрито А.-Ж. Греймасом [68] і Ж. Курте [94], «представленого як семіотичний процес, що реалізується у різних видах дискурсивних практик» [92, с. 5-30].

Коли ми говоримо про освітній дискурс, то у першу чергу розуміємо семіотичний процес, що реалізується у різних видах дискурсивних практик освітнього процесу. Коли говорять про освітній дискурс, то у першу чергу мають розуміння мисленнєвої діяльності. Наприклад, Ж.-К. Коке [93] називає освітнім дискурсом поєднання структур значення, що володіють власними правилами комбінації і трансформації. Не випадково термін «освітній дискурс» є рівнозначним таким поняттям, як «логічне мислення», «правильна мова» та «усвідомлені дії», в основі яких виявлення загальних принципів, логіки і правил організації феноменів, раціональність яких не підлягає сумніву.

Інтерпретації освітнього дискурсу формуються на основі інтеракційних «культурних цінностей» [4, с. 4]. Освітній дискурс в розумінні Ю. Габермаса [83], – це рефлексивна мовна і мовленнєва комунікація, що передбачає самоцінну процесуальність всіх аспектів комунікації та комунікаційного процесу. У розумінні Фуко освітній дискурс конструюється як один з фундаментальних пріоритетів творчості та «умови функціонування дискурсивних філоських практик» [73, с. 36].

Це складна і диференційовна практика, що підпорядковується доступним для аналізу правилам і трансформаціям – деривації (внутрішньо-дискурсивної залежності), мутації (міждискурсивної залежності), рестрибуції (позадискурсивних трансформацій).

У працях Фуко, освітній дискурс – це зумовлена організація системи мови і дії, в контексті якого будь-яка мова передбачає субстантивацію. Вона не тільки висловлює, пояснює, проте й прояснює власні засади та причини, що відбуваються завдяки не тільки лінгвістичним і логічним засобам, але й їх виявлення соціокультурного контексту суспільства, що вивчається ще Арістотелем у предметі «першої філософії», яка є для нього сущим в аспекті виявлення її причин [6; 7; 8].

Освітній дискурс потребує певної методології, підходів, способів, методик, технологій, що впливають на його зміст. Методологія в освітньому дискурсі – сукупність методів і прийомів, націлених на вивчення головних універсалій освітньо-гуманітарного дискурсу інформаційного суспільства за допомогою методів:

1) кроскультурного аналізу для порівняння країн з станом (рейтинг, індекс) розвитку інформаційних суспільств, в якому домінуюче місце займають знання і культура, що впливають на соціальні трансформації;

2) вивчення методів ведення психологічної війни проти нашої країни (психічного впливу, маніпуляції особистістю, розповсюдження інформації);

3) вивчення соціальних та культурно-гуманітарних процесів, необхідних для формування нового світогляду, нової людини, нового

суспільства майбутнього. Як відмічає К.-О. Апель, у сучасній філософії мова йде «про рефлексію смислу», необхідного для комунікаціної діяльності [5, с. 171].

Підходи в освітньому дискурсі:

1) інформаціологічний – в основі якого інформаційний принцип, згідно з яким практично всі явища і процеси мають інформаційну основу і взаємопов'язані інформаційним характером;

2) культурологічний (соціоаксіологічний) як складова процесу формування інформаційної культури;

3) синергетичний підхід, пов'язаний з самоорганізацією особистості в умовах інформаційного суспільства.

Спосіб в освітньому дискурсі – морфологічний спосіб вивчення проблем універсалій освітньо-гуманітарного дискурсу інформаційного суспільства - цифровий розкол, зомбування особистості, інформаційні війни у бізнесі і політиці, комп'ютерна злочинність (кіберзлочинність), інформаційна небезпека; адаптація людини до життя в інформаційному суспільстві.

«Методика освітнього дискурсу – система правил, використання методів, прийомів і операцій, пов'язаних зі становленням глобального суспільства споживання», - яке вивчає Ф.Джеймісон [27, с.132].

Технологія освітнього дискурсу – впровадження інформаційних технологій як управління знаннями та формування інформаційної компетентності особистості «в контексті формування головних універсалій сучасних економічних знань у дискурсі становлення глобалізованого світу,- відмічає Е.Герасимова [23].

Все це дає змогу народженню поняття «дискурс» - (discoursus – аргумент, размова) – послідовне розгортання мислення, вираженого у поняттях та судженнях, на противагу інтуїтивному мисленню.

Освітньо-гуманітарний дискурс – це процес отримання соціально-гуманітарного знання про універсалії досліджуваних об'єктів та процесів у

процесі викладання дисциплін соціогуманітарного циклу. Освітньо-гуманітарний дискурс – це спосіб мислення, що здійснюється поетапно через посередництво логічних умовиводів, «характерних для аналізу інформаційного суспільства як мережево-комунікаційного простору епохи глобалізації» [22, с. 7-13].

Саме освітній дискурс в гуманітарній освіті в цілому є безпосереднім і головним предметом філософії взагалі, філософії науки (науковий дискурс), зокрема.

В науку поняття «дискурс» вводить Ю.Габермас [83], розглядаючи його як частину комунікації («інтеракції»), яка приводить до об'єктивного знання. Дійсний (адекватний) дискурс повинен виходити з критичного раціоналізму, враховувати всі попередні мотиви його учасників, включаючи готовність до досягнення взаєморозуміння [3].

Освітній дискурс, на нашу думку, повинен бути включеним в більш складні семантичні зв'язки, виходити за рамки формальної логіки та бути організованим згідно будь-яких «конвенційних правил відповідної мисленнєвої гри при аналізі становлення суспільства інформаціоналізму», яке досліджує М. Кириченко [36; 37].

Освітній дискурс означає мовленнєві навички, що приймають у часть у формуванні уявлень про об'єкт, який аналізується, своєрідний інструмент пізнання, що репрезентує універсалії освітньо-гуманітарного дискурсу. Це привело до того, що виникла проблема аналізу «дискурсивної події» мовленнєвих практик дискурсу – економічних, політичних, які гарантують появу дискурсу.

«Дискурсивні практики» сполучають різночасові виміри при відтворенні динаміки реального. Говорити – означає володіти владою говорити, а дискурсивний контент, виявляється у лінгвістиці, широко засвоєний наукою мови і ввійшов в структуралізм і постструктуралізм як одне з базових понять, що активно використовується у літературній критиці, культурології, мистецтвознавстві, публіцистиці. В інтерпретаціях пізніх

структуралістів (Р. Барт, Ж. Дерріда), завдяки різноплановому використанню, концепт дискурсу «набув освітньо-гуманітарного відтінку на шляху до інформаційного суспільства», досліджених у щорічних доповідях про людський розвиток [28].

Проте сам по собі освітній дискурс не є гарантією успіху. Він повинен бути розумно інституціалізованим і забезпеченим відповідним правовим чином, а також діяльністю інших інституцій. В основі універсалій освітньо-гуманітарного дискурсу інформаційного суспільства – пошуки смислу у всіх сферах життя, науці і філософії, міжкультурній взаємодії, у комунікаційному процесі інформаційного суспільства.

Його функція – у створенні ідеальних конструкцій, виробництві знання, що розуміється як форма динаміки знання від індустріального суспільства до постіндустріального та інформаційного, в основі якого динаміка розвитку Інтернет та Галактики, що й «потребує нового розуміння освітньо-гуманітарного дискурсу освітнього процесу»,- зауважує Т.Жижко [30, с.196].

Проаналізуємо головні універсалії освітньо-гуманітарного дискурсу в умовах глобалізації та інформаційного суспільства. Однією з універсалій освітньо-гуманітарного дискурсу є культура як головний конструкт освітнього процесу.

У контексті викликів сучасної цивілізації відбувається формування нових універсалій освітньо-гуманітарного дискурсу, що у значній мірі підвищує роль гуманітарного капіталу, - відмічається в авторській статті [81, с. 52-60]. Сьогодні як ніколи виникла необхідність філософського осмислення категоріального каркасу педагогічного мислення в його онтологічно-екзистенційних вимірах, в результаті чого є можливість радикально переформатувати реальний спосіб побудови педагогічного простору і використання інформаційно-комунікаційного потенціалу, сприяючи обмеженню тиску негативних тенденцій сучасної цивілізації на душу дитини. Освітньо-гуманітарні, що формуються в контексті педагогічного процесу, стоять на захисту прав і свобод людини, відстоюють

достойність і свободу людини, сприяють пошуку шляхів, направлених на подолання деформацій духовної сутності людини.

Долаючи стереотипні форми суспільної свідомості, індивід повинен боротися з усіма формами маніпулятивної інформації, створювати гуманітарні та соціальні цінності, формуючи своє призначення та правильні шляхи розвитку, не зациклюючись тільки на матеріальному добробуті та кар'єрному у спіху, втілюючи в життя реалізацію цінностей більш крихкого, ідеального але так необхідного збереження гуманітарних орієнтирів. Саме моральні цінності і норми є тими універсаліями духовного життя соціуму, що детермінують поведінку індивідів та їх взаємовідносини – міжособистісні, групові, соціальні. В умовах радикальних змін суспільства, перегляду основних цінностей буття і освоєння універсалій інформаційного головною задачею є культивування нової парадигми освітньо-гуманітарного дискурсу. Детермінантами оздоровлення суспільства є «ідеали освіченості людини у XXI столітті», які культивує гумарнітарна освіта, - відмічає відомий український вчений С.Клепко [38, с. 131-147].

Глибинні історичні трансформації унівесалій освітньо-гуманітарного дискурсу свідчать про високу міру адаптивності цього світогляду. Сучасний освітньо-гуманітарний дискурс та універсалії духовності продовжують визначати національну ідентичність, цінності і моральні норми суспільства. Духовність визначає ціннісну і світоглядну орієнтації, на с онові яких відбувається духовне оновлення суспільства. Духовне оновлення - це етап у розвитку особистості, що зорієнтований на засвоєння прогресивних цінностей, вивчення, переосмислення, критичний і творчий розвиток історичних ідей, позицій, орієнтирів, ідеалів. Високорозвинута духовність є основою демократії та громадянського суспільства.

За допомогою універсалій «багатовимірність освітньо-гуманітарного дискурсу» фіксується комплексний характер сутності та існування гуманістичних цінностей, а також його складна взаємозумовленість і взаємозв'язок репрезентують цілу сукупність соціалізацій індивіда,

включаючи і патріотичну соціалізацію індивіда, який включається до суспільно-політичної діяльності.

В той же час однією з універсалій соціально-гуманітарного розвитку є культура безпекової життєдіяльності індивіда, що включає сукупність правил, норм і дій по створенню, підтримці і коригуванні безпекових умов і результатів діяльності. Основними функціями культури безпекової діяльності є: захисно-адаптивна, нормативна і валеологічна (формування здорового образу життя). Глобальні процеси, що відбуваються в сучасному світі, безпосереднім чином відображаються на змісті соціально-гуманітарного дискурсу універсалій та можливостей пропедевтики основ їх цінностей, сприяючи розвитку «науки та освіти у просторі педагогічного університету», - які досліджує Р.Вернидуб [14],

На зміну цінностям, які були характерні для індустріального суспільства, приходять інші, які визначаються інформаційними ресурсами держави і стратегій їх включення у життя суспільства, а саме розвиток науки і освіти, цінності яких є незаперечними в інформаційно-знаннєвому суспільстві. З процесами розвитку інформаційного суспільства пов’язані інтенсивні процеси становлення нової освітньо-гуманітарної парадигми, що прийшла на зміну класичній. В основі нової парадигми освітньо-гуманітарного дискурсу інформаційного суспільства лежать фундаментальні уявлення про людину та її розвиток через освіту.

Необхідність реформування та модернізації нової освітньої парадигми викликана реалізацією екогуманістичного способу конструювання інформаційного суспільства, який базується на стійкому і безпековому розвитку і приходить на зміну технократичному (кризовому, затратному, з нестійким розвитком). Перш за все змінюється основна освітня мета, яка виявляється не тільки у знаннєвій підготовці, стільки у забезпеченні умов для самовизначення і самореалізації особистості. Це твердження базується на зміні відношення до людини як складної системи і до знання, яке повинне бути звернене у майбутнє, а не в минуле, «до культурно-історичної традиції

та її спадщини, до історичної свідомості», - які досліджує відомий український вчений В. Вашкевич [15, с. 41-51].

Критерієм реалізації нової моделі освітньо-гуманітарного дискурсу інформаційного суспільства є випереджаюче її відображення та міра «пізнання майбутнього». У новій освітній парадигмі молода людина виступає суб'єктом пізнавальної діяльності, а не об'єктом педагогічного впливу.

Діалогічні відносини викладача і студента визначають основні форми організації навчального процесу. Результатом інформаційного впливу виступає активна, творча людина та її діяльність, далека від простої репродукції, адже сучасна людина повинна не тільки володіти деяким об'ємом знань, але й вміти вчитися. шукати і знаходити необхідну інформацію, щоб вирішувати ті чи інші проблеми, використовувати і знаходити необхідні джерела інформації для вирішення цих проблем, постійно набувати нові знання. Адже знання стають єдиним джерелом довготривалої стійкої конкурентної переваги, «постільки націлене на конкуренцію, так як тільки знання підтверджує кваліфікацію індивідів», а «взаємодія культури і освіти сприяє [64, с. 117-126].

Тому сучасному інформаційному суспільству потрібні люди, які вміють навчатися, самостійно працювати з інформацією, розраховувати на успіх в інформаційному суспільстві. Тому переорієнтація цілей освітнього процесу супроводжується і зміною моделі (парадигми). На зміну предметно-онтологічній моделі навчання повсюдно приходить гносеологічна модель, при якій основу предмета навчальної дисципліни складає методологія та історія дисципліни, що вивчається, її пізнавальні засоби і технології. Вона формує у студентів здатність до самостійного вироблення цілісної системи вирішення професійних проблем, стимулює потреби продуктивного творчого характеру.

Становлення нової освітньої парадигми передбачає вирішення ряду основних протиріч між культурою, що розвивається, і традиційним способом освіти людини, між цілісністю культури і багатоманітністю предметних

областей в освіті. Традиційна освітня система базується на передачі готового знання, відчуженого від динаміки розвитку культури, відчуженого від життя особистості і соціуму. Вона не враховує зростаючу потребу безперервної освіти у динамічному світі, що постійно змінюється. Однією з провідних світових тенденцій, направлених на вирішення цих суперечностей, є перехід до безперервної, відкритої освіти (смарт-освіти), яка формує основу інформаційного суспільства і може розглядатися як раціональний синтез вже відомих форм освіти. Раціоналізація принципів відкритої освіти приводить до якісних змін педагогічної системи, включаючи характер самого знання, форми і методи організації освіти, «подолання нових вимірів загроз, пов'язаних з інформаційно-комунікаційною діяльністю» [19, с. 17-28].

Найбільш суттєвим при формуванні освітньо-гуманітарного дискурсу є принцип гуманізаціїі і гармонізації освітнього простору, який звернений на людину, створення людиновимірних умов для виявлення індивідуальності. Гуманітарність виступає системоутворюючою компонентною нової освітньої системи, яка, в свою чергу, перетворюється на пріоритетний домінуючий фактор соціально-культурного розвитку в інформаційному суспільстві, формує інформаційне суспільство як «суспільство знання», у якому очікування суспільства знаходять відображення у сфері освіти від витоків до сьогодення [16, с. 196-200].

Це пов'язане з тим, що зростання сцієнтистських тенденцій, технократичного мислення, вузько прагматичних орієнтацій приводить до збіднення емоційного світу, що вимагає удосконалення викладання гуманітарних дисциплін, введення їх в соціокультурний контекст інформаційного суспільства, підвищення креативної компоненти при викладанні гуманітарних дисциплін. Цільові установки гуманітаризації направлені на те, щоб закласти основи світогляду, не обмеженого природничо-науковою картиною світу, а формувати нове мислення, що базується на розумі, про яке говорив ще Вольтер [17].

Універсалії гуманітарної освіти допомагають людині знайти себе, відстояти своє право на самореалізацію, створити її культурне поле, тобто взяти на себе задачу формування світоглядного, загальнокультурного, духовного та інтелектуального розвитку особистості. Саме філософія відкритої освіти пов'язана з уявленнями в сучасній науковій картині світу і способах пізнання, зорієнтованих на вивчення систем, що самоорганізуються і саморозвиваються в умовах нелінійно-синергетичної парадигми світу.

Це передбачає, що визначальною тенденцією сучасної освіти повинна стати не подальша диференціація різних способів пізнання світу, а, напроти, їх інтеграція, системний підхід до вивчення світу, що базується на «використанні найновіших інформаційних процесів в контексті інформатизації суспільства», − зазначає О. Кивлюк [33, с. 222-226].

Тому однією з універсалій сучасної системи освіти виступає розробка концептуальних моделей інформатизації освіти та наукової діяльності, їх науково-методичне забезпечення, побудова системної моделі інформатизації гуманітарної освіти, що включає філософсько-гуманітарну, науково-педагогічну, змістовну, економічну та технологічну компоненти. Необхідна побудова єдиної парадигми освітньо-гуманітарного процесу, що базується на педагогічних технологіях та методологічних принципах відкритої освіти.

Інформатизація як універсалія гуманітарної освіти виступає як фактор реалізації нової освітньої парадигми, нова якість і засіб реалізації функції прогнозування системи освіти, системного зв'язку науки і освіти. Інформатизація сприяє новому синтезу гуманітарних і природничих наук, подоланню їх відчуження один від одного. Міждисциплінарні дослідження є найбільш ефективними, мають загальний об'єкт, на який направлені методи різних наук.

Таким об'єктом міждисциплінарних досліджень є саме інформація, що має складну внутрішню структуру. Її дослідження і формують зону міждисциплінарності, тому що в різних науках створені методи, які дозволяють досліджувати інформацію з різних позицій. Але синтез підходів

до вивчення інформації можливий лише в гуманітарній сфері. Саме гуманітарні науки знаходяться у ситуації пошуку деяких загальнонаукових засад «інформатизації освіти в предметному полі освіти» [34, с. 192-200]. Тому все більш важливим є не стільки використання методів інших наук, стільки пошук універсальних загальнонаукових засад.

У якості загальнонаукової методології може виступати теорія інформації, яка набуває особливого значення в умовах міждисциплінарних досліджень.

Теорія інформації, збагачена досягненнями семіотики, здатна стати фундаментом загальнонаукових досліджень і виступити загальнонауковою методологією. Інтерес до теорії інформації тісно пов'язаний з процесами інформатизації, які, зачепивши практично всі сфери знання, втягнули на межі 1980-1990-их рр. і соціально-гуманітарні науки.

Підтвердженням тому стала поява у 1990-х рр. «галузевих» інформатик у цілому ряді наукових сфер (соціальна, економічна, правова, історична інформатика, комп'ютерна лінгвістика). Проте у розвитку будь-якої «галузевої» інформатики відбувається акцент у сторону прикладних досліджень, що базуються на практичному використанні інформаційних технологій у соціально-гуманітарних науках, у сторону переваги логіки засобів перед логікою змісту гуманітарних досліджень, переваги «феноменології духу» [21], яку культивають гуманітарні науки.

Сучасне інформаційне середовище пред'являє нові вимоги до системи освітньо-гуманітарного дискурсу: методик, технологій, понятєвого апарату, використання інформаційних технологій. Інформатизація гуманітарних наук дозволила виявити глибокі соціальні зміни, викликані процесом інформатизації, що привели до необхідності переосмислення розуміння інформатики, зміни наукових поглядів на саму інформатику, виявлення механізмів впливу інформатизації на розвиток суспільства та формування нової інформаційної культури, побудову теорій інформаційного

суспільства, виявлення сутності «віртуалізації освітнього простору як прагматичний складник розвитку інформаційного суспільства» [35, с. 25-30].

Вивчення інформаційних джерел і каналів дозволить глибоко зрозуміти причини і характер соціальної поведінки та соціальної взаємодії особистості, суспільства, природи. Дослідження гуманітарних проблем освітньо-гуманітарного дискурсу відіграє провідну світоглядну роль, яка проявляється у формуванні у студентів та учнів цілісної системно-інформаційної картини світу, розумінні спільності інформаційних процесів управління у живій природі, суспільстві.

Головна увага при виявленні багатовимірної сутності гуманітарної культури виявляється не тільки в тому, щоб займатися чисто мисленнєвими операціями, очищаючи їх від догматичних нашарувань, а перш за все в тому, щоб сам соціальний простір-час, який вона відображає і розвиває у сфері думки, розвивався згідно логіки культури, тобто логіки, на основі якої гуманітарна культура здатна розвиватися, долаючи абсолютизацію функціонального світорозуміння та збагачуючи свою багатовимірну сутність.

Подальший розвиток інформатизації потребує не тільки комп'ютерної грамотності, але й певного рівня інформаційної культури, що базується на розумінні закономірностей розвитку інформаційного суспільства. При цьому у першу чергу повинно змінитися не тільки розуміння інформатизації і інформатики, під якими вже зараз розуміють не стільки впровадження інформаційних технологій в різні сфери життя суспільства, стільки розвиток інформації, розширення інформаційних каналів, поглиблення їх зв'язків, посилення їх впливу на людину і суспільство, «розвиток філософської освіти як чинник становлення світоглядної культури» [39, с. 86-88].

Звідси виникає соціальний аспект освітньо-гуманітарного дискурсу як філософії і методології аналізу інформаційного суспільства, системи знань про інформаційне суспільство, в основі якого соціальна сфера інформатизації, що слугує основою модернізації гуманітарної освіти в умовах нового інформаційного середовища. Освітньо-гуманітарний дискурс

повинен будуватися на міждисциплінарності, проявлятися і в методології, і в «освітній практиці вчителя», яку глибоко досліджує А. Кравченко у монографії та авторській статті [40; 41].

При цьому важливо не тільки знайомство учнів та студентів з методами інших наук, але й вивчення механізмів взаємодії різних наукових методів, що дозволяють глибоко проникнути у пізнання світу. Процесуальне розуміння багатовимірної сутності гуманітарної культури, тобто культури як процесу, виражається творчою, соціально-значущою, творчо-креативною діяльністю, що має статус предметів культури, а їх процесуальне існування можливе лише при здійсненні відповідного розпредмечення суті гуманітарних дисциплін, в основі яких «симфонія людської культури» [42, с. 190].

Універсралії сучасного освітньо-гуманітарного дискурсу розглядаються складова соціалізації особистості, передбачаючи її включення в деяку суспільну цілісність чи своєрідне «вростання» особистості в національні, етнічні та інші спільності, що свідчать про певний стрибок у розвитку і становленні самої людини в умовах інформаційного суспільства. Сучасні універсалії освітньо-гуманітарного дискурсу як компонента парадигми гуманітарного світогляду складають цінності інформаційного суспільства, інформаційного світогляду, нового суспільства та нової людини майбутнього. Даний вплив інформаційних цінностей слід вважати комунікаційним актом, що відбувається як радикальна перебудова найважливіших структур людського мислення, завдяки введенню в них нових універсалій як смислоутворюючих елементів.

Багатовимірну сутність універсалій інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в контексті освітнього дискурсу слід розглядати як «дух епохи», «квінтесенцію культури» даної епохи (Г. В. Ф. Гегель [21]; І. Кант [32]; К. Маркс [48]) і головне в цьому смислі, щоб вона слугувала вираженням духу культури епохи зі всіма її науковими відкриттями, що формують наукову картину світу, і технологічними

досягненнями, а також зі всіма протидіями викликам і загрозам соціального, кліматичного і терористичного характеру.

Дух багатовимірної сутності універсалій гуманітарної культури вбирає в себе дух світової філософії, культури і освіти і представляє фрагмент її системи, яка в той же час виражає дух світової філософії, культури і освіти, не є гомогенною, однорідною, а у всій сукупності своїх систем і підсистем та елементів, постільки вона виражає дух різних цивілізаційних і наіональних культур та систем освіти. У цьому смислі національна філософія освіти як відображення духу національної філософії і культури не просто є фрагментом світової філософії освіти, а представляє собою осередок ціннісної мережі.

Таким чином, зробимо висновок. Сам дух багатовимірної сутності універсалій гуманітарної освіти є відображенням не тільки її нинішнього стану, але й глибокої сутності, яка сформувалася історично як сукупність істотних характеристк національного психокосмогенезу у певних географічних, ланндшафтних, кліматичних, соціально-історичних і політичних умовах.

Тому вона виражає національну ідентичність як основу збереження і розвитку духу багатомірної сутності гуманітарної освіти в умовах мовленнєвої глобалізації.

3.3. Напрями удосконалення впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах інформаційного суспільства та глобалізації

Проблема інформаційного суспільства та глобалізації зараз розробляється у багатьох сферах знань – у філософії, соціології, економіці, політології, соціології, психології, в юридичних та технічних науках. Кожна дисципліна має власний погляд, в результаті чого поняття глобалізації

виявилося розмитим, суперечливим, що вимагає враховувати всі аспекти від її зародження і функціонування. В. Андрущенко зазначає, що «Глобалізація – є глобальний ринок і глобальний спротив йому [1, с. 33].

Глобалізація розвивається як процес вибухоподібних змін, що в більшості своїх аспектів має глибокі корені в економічних реаліях суспільства. Розпочинає дебати та закладає підвалини глобалізації Р. Робертсон, не погоджуючись з такими теоретиками, як Е. Гіденс [24], для яких глобалізація – це не тільки «наслідок модерності». «Парадокс Гіденса полягає в тому, що глобалізація в ньому передбачає часопросторове дистанціювання, але разом із тим його схильність концентруватися на зіставленні традиції і модерності відтісняє просторовий елемент процесу», - відмічається в роботі «Глобальні модерності [25, с. 20]. Натомість у Р. Робертсона глобальність не стільки причина, як передумова модернізації і, зокрема, передумова «розбіжної модернізації» [25, с. 20].

В умовах «розбіжної глобалізації» (термін Р. Робертсона) соціогуманітарні технології, направлені на виявлення інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти, мають тісний зв'язок з технологічним укладом, що можуть закріпити економічні переваги інформаційного суспільства окремих країн на основі креативної економіки та науково-технічних підходів до формування технологічного базису.

У цьому зв’язку одним із напрямків вітчизняної філософії є розробка технологій, направлених на формування цілісної особистості, захисту і розвитку громадянської і культурної ідентичності, збереження культурної традиції як чинника підвищення рівня соціалізації та реалізації когнітивного психологічного складу особистості, але в той же час і формування «модерного світогляду», так як різні країни знаходяться у координатах «часопросторового дистанціювання» [25, с. 20]. У. Найсер відмічає: «Когнітивну активну активність людини більш доцільного розглядати як сукупність набутих навичок» [51, с. 24].

Саме тому «набуті навички» для людини виступають як вміння формувати образ (модель) інформаційної людини, працювати з інформацією, виокремлювати її основні характеристики, «необхідні для формування інформаційних компетентностей в контексті реалізації соціогуманітарних технологій в умовах «модернізації, культурних змін та демократії»,- зауважує Р.Інглехарт [31]. У склад соціогуманітарних технологій, що відповідають шостому і сьомому технологічним укладам, вчені і практики включають технології «збирання» («зборка») соціальних суб'єктів (особистостей). Одним із важливим напрямків вітчизняної філософії освіти є розробка технологій захисту і розвитку громадянської і культурної ідентичності, збереження культурної традиції, формування субкультур, дискурсу, ідентичності. Модерна епоха дійсно заповідала нащадкам чимало чинних потенціалів, але щоб їх реалізувати, потрібен новий цивілізаційний контекст, «долаючи маніпулятивний потенціал конституюючих ознак даних процесів» [26, с. 155-161].

Дослідження засвідчило, що необхідне поглиблене вивчення Інтернет-мемів-як явища, що отримало розповсюдження в сучасній інформаційній культурі, побудованої навколо мережевих методів комунікації. Інструментом цього явища є широка мережа мережевих акаунтів –як «анонімних ботів», так і тих, що працюють у форматі булл-тайм - «лідерів суспільної думки» чи «мережевих особистостей». Використання соціальних інстинктів людини у комплексі з сучасним комунікаційним інтернет-середовищем дозволяє з невеликого, але організованого «посіву» у середовищі популярних у цільових аспектах, щоб створити серйозну інформаційну хвилю у «нестримному світі глобалізації, що перетворює наше життя» [24].

Сьогодні глобалізація здіюснює вплив на освіту таким чином, що виступає частиною економічної політики, виступаючи одним з трендів розвитку економіки, який в кінцевому рахунку сформувався як «економіка знань». Як відмічають автори монографії «Глобальні модернсоті», «Пора втілювати новий світогляд і світову цивілізацію, нові способи локального і

глобального життя в гармонії з природою ззовні й усередині нас, яка ще панувала у Давній Греції [29], не втрачаючи досягнень модерної цивілізації [31].

Освіта як фактор розвитку економіки в умовах глобалізації сприяє розвитку двох трендів:

1) економіка знань, в контексті якої до економічних ресурсів відносять не тільки землю, працю і капітал, але й знання;

2) політика маркетизації, яка передбачає розглядати знання як товар на ринку освітянських послуг.

Слід відмітити, що другий тренд «знання як товар» з'явився пізніше, чим «знання як каптіал» і може бути розглянутий як реакція сумніву у першому тренді, яка виразилася в тому, зокрема, що правлячі еліти перестали розглядати державні вкладення в освіту як фактор економічного росту і суспільного добробуту. Еліти більше не бажають інвестувати в людський капітал, хоча у силу інерції ідея людського капіталу залишається ще популярною і привабливою для деякої частини політики та інвесторів. Сьогодні, таким чином, приходиться мати справу з тим, що наша освіта – це не стільки капітал, яким ми заробляємо, стільки товар, який нам продають, так як економічний підхід до освіти схиляється саме в цю сторону, тобто в сторону маркетизації. Такий поворот подій вказує на необхідність оцінити ідею освіченості людини як його капітал і сферу освіти як фактор розвитку економіки, в основі яких «інформація, інформаціологічний підхід, інформаціологічна культура» [71]. Можна відмітити, що з'явилася потреба і в переформулюванні поняття «людський капітал». В умовах глобалізації освіта як фактор розвитку економіки породила невідповідність між тим, що, з однієї сторони, формується навик активної роботи з інформацією, а, з іншої, - розуміння того, що немає розуміння того, щоб бути носієм знання. Все це приводить до зникнення ціннісної орієнтації у процесі пізнання, знижує міру впливу наукового знання на формування світогляду особистості; невідповідність між цінностями відношення до освіти, і реальним станом

освіти, пов’язаним з умовами її використання у кризовому середовищі, подоланні класичних концептів, в результаті чого необхідне те, щоб «люди стали людьми, перевтіливши відчуття в комунікативну форму» [25, с. 378].

Це спонукало використання раціональності наново за допомогою її гуманного вживання, реалізації ідеалу електронної «віртуальної реальності».

У сфері освіти нагальною проблемою є вироблення відношення до освіти і науки, які виступають у якості стратегічних пріоритетів, реалізація яких дозволить забезпечити стійкий (збалансований) розвиток сучасної України. Філософія освіти розглядає освіту як атрибут людського буття в культурі. Становлення, збереження, трансляція і прогресивний розвиток культурних цінностей можливі лише через систему освіти, що стоїть на захисті прав людини, відстоює трансформаційні можливості освіти, сприяє втіленню раціональності у новий контекст як освіти, так і буття, упроваджуючи позитивні цінності гуманістичної традиції. П. Друкер відмічає: «Знання сьогодні – це інформація, що має практичну цінність, слугує для отриамання конкретних результатів. Причому результати проявляються поза межами людини – в суспільстві, економіці і в розвитку самого знання» [89, с. 45].

Напрями оптимізації інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації в тому, що від системи освіти слід чекати серйозних і якісних змін, тому національній системі освіті слід бути готовій до того, щоб долати негативні наслідки глобальних зсувів, що характеризують сучасну освіту як соціокультурний феномен в цілому. Адже молоде покоління, що прийшло до цінностей масової культури через комп’ютерну грамотність, все частіше проявляє споживацьке відношення до процесу освіти, демонструючи при цьому не тільки небажання, стільки невміння вчитися у вищому закладі освіти як вербально-раціональній системі. Вже сьогодні деформації освіти слід інтерпретувати як свого роду симптоматику того, що закінчується одна епоха в історії освіти і культури і розпочинається інша – інформаційна. «Перехід від загального знання до

комплексу спеціалізованих знань перетворює знання на силу, здатну створити нове суспільство інформаційної економіки» [99, с. 78].

Аналіз деформацій інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації дозволяє акцентувати увагу на тому, що у сучасному світі глобальної інформатизації та комп'ютеризації удосконалення змісту освіти як напрямок його оптимізації набуває особливого значення. Адже сучасне суспільство стає все більш діловим, технократичним і практичним. Підготовка сучасних спеціалістів здійснюється за рахунок реалізації скорочених навчальних планів, головним чином за рахунок таких гуманітарних дисциплін, як філософія, етика, педагогіка, психологія, політологія, соціологія, естетика. У соціумі утверджується думка про мале значення цих дисциплін, простоти засвоєння їх змісту та необхідності тратити час і кошти на їх вивчення.

Наявність конкуренції на ринку праці, пов'язаної з труднощами сучасного етапу соціально-економічного розвитку країни, так і з неминучістю ускладнення виробничих технологій і нових форм організації праці, без яких неможливим є прорив у майбутнє, породжує необхідність в інноваційній системі освіти. Сьогодні це виражається у розвитку компетентнісного підходу при організації навчального процесу. У відповідності із задачами ці заходи забезпечуються (оптимізуються) матеріальними, адміністративними, правовими та іншими ресурсами. Головним при цьому є максимально можливе розкриття потенціалу суб'єкта навчання. Для того, щоб подолати різноманітні деформації при формуванні цінностей молоді, особливо пов'язаними з духовним розвитком особистості, слід підвищити роль гуманітарних наук та їх інформаційно-комунікаційного потенціалу для подолання втрати духовних орієнтирів, відмови від формування світогляду як самої високої гуманітарної цінності, подолання моральності та знецінення життя людини, а для цього необхідно «створити умови для генетично зумовленого формуванння внутрішнього «Я» вважає О.Базалук [56, с.222].

Розвиток компетентісного підходу до освіти вимагає модернізації відповідних підходів, що направлено на модернізацію як педагогічної теорії, так і педагогічної практики, формуючи нові геокультурні цінності [55, с.255-259].

Тим більше, що сьогодні слід позбутися технократичного мислення, нав'язаного вищій школі, так як це світогляд, в основі якого перевалюється пріоритет засобів над цілями, приватної цілі над смислом і загальнолюдськими інтересами, символу над буттям і реальністю сучасного світу, техніки (у тому числі і психотехніки) над людиною та її цінностями. Так як сьогодні багато гуманістичних цінностей втрачені, то постає задача підвищити роль сім'ї, школи, різноманітних закладів освіти, які б культивували формування цілісної особистості та її світогляду, подолання відчуження особистості від усіх прогресивних форм буття. Адже для технократичного світогляду побічними є мудрість, духовність, розум, моральність, совість, достойності. Істотною особливістю технократичного мислення є відношення до людини як програмованого компоненту системи, об'єкта самих різноманітних маніпуляцій, а не до як особистості, в основі якої самопрограмування, свобода по відношенню до можливого економічного зростання, адже «філософія освіти є невід'ємним фактором економічного розвитку суспільства», − вважає Р.Олексенко [57, с. 19-26].

Тому інформаційно-комунікаційний потенціал гуманитарної освіти в умовах глобалізації є витребуваним і націленим проти загрози надмірної технократизації соціуму та перегляду освітніх програм установ вищої освіти у відношенні збільшення предметів гуманітарного циклу. Досвід світової спільноти свідчить, що у більшості розвинутих країн офіційно була визнана загроза надмірної технократизації соціуму і широка гуманітарна підготовка засвоєння основних знань, що складають фундаментальну базу розвитку культури, сприяє формуванню особистості з розвинутою уявою, що полегшує сприйняття нового знання, сприяє культивуванню творчого мислення та уяви, що створює можливості для світоглядного бачення явищ з

позицій, відмінних від традиційно прийнятих, та сприяє формуванню економічної культури [58, с. 516-520].

Напрями удосконалення впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах інформаційного суспільства та глобалізації направлені на формування системи професійних задач у певній сфері діяльності, що виступають засобом саморозвитку, самовираження і самореалізації особистості, що не можуть дати технократичні дисципліни. Виявлення впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах інформаційного суспільства та глобалізації розкривається через гуманітарні дисципліни, які в найбільшій мірі сприяють розкриттю здібностей людини у професійній сфері та діяльності, сприяючи формуванню високого спеціаліста, що володіє значним соціальним (інтелектуальним) капіталом. Тому такий злам подій демонструє необхідність досліджувати освіту людини як капітал, а «сферу освіти як фактор розвитку економіки» [58].

Напрями впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах інформаційного суспільства та глобалізації включають культуро-соціально-гуманістичну направленість дисциплін, що культивують нові концепти та універсалії, а саме самореалізації особистості, самозміни, нової місії і призначення освіти та її метапредметності, відкриття людини та світу всередині неї самої. Це зачіпає проблему діалогу культур і цивілізацій, раціонального і містичного способів пізнання, смислів і цілей освіти. Монологічна система освіти формує монологічну особистість, змінює історію, але не здатна забезпечити самозміну людини, «передбачає антропологічну катастрофу, тому людина як homo sapiens не здатна перетворитеся на homo informaticus» [58].

Діалогічний характер системи освіти, що орієнтований на створення людиною особистісних смислів життя, цілей та змісту освіти, базується на навчанні через відкриття, так як учень самостійно пізнає об’єкти дійсності і тільки на другому етапі співставляє створений ним продукт з «іншим»,

виходить за межі свого пізнання і дивиться на себе очима інших людей засобами навчальних предметів. Реалізація впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах інформаційного суспільства та глобалізації розкривається через узагальнений освітній продукт, який складається з зовнішньої матеріалізованої частини і внутрішньої (зміни особистісних якостей учня). Учень не тільки створює особистісне знання, а як таке, що сприяє і зміні особистості. Діалогова система освіти зорієнтована на самопізнання і саморозвиток особистості і включає методологічні, змістовні і методичні інструменти проектування та реалізації даної системи освіти, в основі якої «інформація як головна субстанція людського буття» [59, с. 4-13].

Напрями впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах інформаційного суспільства та глобалізації свідчить про присутність в ній певної домінанти – культурно-інформаційного потенціалу гуманітарної освіти, яка своїми власними засобами може вирішити складні проблеми сучасності і вимагає рефлексії над ними, без якої «неможливо врятуватися від ризиків нових ідеологій та переідеологізацій» [67, с. 141-159]. Глибинні історичні трансформації гуманізму підтверджують високу міру адаптивності цього потенціалу. У виключно складних умовах кінця XX - початку XXI століття гуманізм не може не прийняти нові форми і змінити способи свого функціонування. Аналіз найновіших трансформацій впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах інформаційного суспільства та глобалізації дозволяє розвивати таку тенденцію, як філософізація освіти і суспільства, що філософія – це не тільки гуманітарна наука, але й інтегральна та практично орієнтована, «в основі якої новий діалог людини з природою» [59].

Напрями впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах інформаційного суспільства та глобалізації поглиблюють потребу у збільшенні місця і ролі філософії та

філософії освіти як інтегральних та практично орієнтованих у системі вищої освіти Так як змістовні та ціннісні критерії освіти витісняються диктатурою ринкової економіки (освіта товар, а не знання), то зусилля системи освіти повинні знайти такі важелі, щоб вписати індивіда в ринкові структури, що формуються, та сприяти його адаптації до інформаційного суспільства. Освіта повинна використати всі напрями її оптимізцаії, щоб не перетворитися на механістичну систему, яка вихолощує дійсний смисл інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти, вихолощує свій дійсний смисл перетворюється на закостенілі форми та схеми педагогічного процесу, тому слід культивувати, як вважає М.Култаєва, «нове суспільне покликання філософії освіти в сучасних соціокультурних процесах» [43, с. 186-194].

Напрями удосконалення впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах інформаційного суспільства та глобалізації дозволяють засвідчити, що такі багаточисленні новації в організації навчального процесу, зокрема тести замість оптимізації навчального процесу руйнують його змістовність і приводять до стагнації педагогічного мислення, тому слід розвивати «філосоаську парадигму сучасних освітніх ландшафтів», - як зазначає С.Терепищий [69].

Тому слід сформувати ряд принципів гуманістично орієнтованої освіти, що забезпечує підвищення її ефективності та результативності:

- безперервність і комплексність освітньо-педагогічного процесу, його випереджаючий та превентивний характер;
- принцип персоналізації;
- принцип соціокультурного навчання та орієнтації;
- принцип контекстуального включення, тобто орієнтація на розробку конкретних освітньо-гуманітарних проектів всередині освітньої системи;

- принцип варіативності предметно-змістовного наповнення освіти у відповідності з запитами інформаційно-комунікаційного процесу.

Поняття інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти дозволяє охопити всю систему освіти в сучасному суспільстві, що є однією з важливих складових соціально-економічного розвитку і потребує філософсько-методологічного переосмислення у контексті глобальних викликів, як розрив між споживачами інформації (розрив на багатих і бідних, ті, які мають доступ до комп'ютера, і ті, які не мають такого доступу; соціокультурні запити населення, ціннісно-інформаційні орієнтації) та результатами сфери освіти «розмитість і не завжди достатній рівень професійної кваліфікації у вищих закладах освіти, слабка виховна складова тощо, що вимагає «розвитку критичного мислення як умови продуктивної освіти» [60, с. 126-135].

Напрями удосконалення впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах інформаційного суспільства та глобалізації виходить на складні світоглядні, організаційні, управлінські, дослідницькі, інноваційні проблеми, пов'язані зі змістом і формами навчання, невідповідністю рівня престижу викладацької праці високій місії і сучасним задачам інформаційного суспільства. У цьому зв'язку освіта стоїть перед складними задачами модернізації, щоб не тільки повноцінно виконувати свою функцію, випереджаючим чином формувати інтелектуальний (соціальний) капітал країни, але й стати інтегратором соціально-економічного розвитку, що вимагає глобалізація та ноосферна ідеологія [65; 76]. А, на думку С. Терепищого, «Соціальне явище глобалізації виявляється дедалі в усіх сферах людського мислення – від буденного до загальноціннісного» [70, с. 7].

Напрями удосконалення впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах інформаційного

суспільства та глобалізації включають подолання викликів глобалізації, що приводить до зміни функцій освітніх інституцій:

1) зміна освітнього простору, його методів та інструментів;

2) технологізація життя;

3) підвищена різноманітність ринків праці, виробництва та споживання, пов'язані з формуванням інформаційного способу життя та інформаційної особистості.

Все це вимагає нових механізмів викладання і навчання, таких, як:

- «корекція» знаннєвої парадигми (викладач як транслятор знань в умовах інформаційного суспільства) у сторону «інформаційно-комунікаційної»;
- освоєння компетентісного підходу (формування варіативного набору професійних компетентностей);
- використання стійкої мотивації до саморозвитку та «критичного мислення» [75, с. 8].

Ці та інші виклики визначають основні тенденції сучасної освіти, такі, як:

1) розвиток технологій освіти у напрямку поєднання стаціонарної форми навчання з online- навчаннями («мереживізація» освіти);

2) трансформація ролі викладача (від ролі транслятора знань до ролі модератора, консультанта, наставника);

3) персоналізація освітнього простору та індивідуалізація освітніх траєкторій;

4) диференціація освіти (освоєння знань та вмінь, зумовлених реальними життєвими ситуаціями, інтегрованість у професійну діяльність, врахування соціально-культурного контексту);

5) врахування гуманістичної антропології та аксіології як теоретичних засад розвитку гуманітарної освіти, «що вбирає в себе всі ноосферно-наукові та духовно моральні цінності виживання людства» [66].

Напрями удосконалення впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах інформаційного суспільства та глобалізації включають наступні напрями. Дж. Е. Майер приводить схему різноманітних типів світогляду, що дискурсосмислюють світ речей у собі (І. Кант [32]), автономно-екзистенційну сутність людини разом з парадигмами-еталонами – субеталонами-процесами культури, що культивується гуманітарними науками. Так, антропоцентризм Л. Фейербаха [72] характеризує антропологічну складову гуманітарної освіти, в основі якої погляди на екзистенцію людини, людського буття поведінських патернів і структур, що можуть бути поєднаними з біоетикою. Біоетика – поєднання системи біологічного знання з пізнанням системи людських цінностей для визначення проблем, пов'язаних з загрозами виживання людства в техногенному світі, яка по своїй суті є міждисциплінарною і розширяє значення слова «гуманність». У цьому смислі антропоцентризм і біоцентризм слугують світоглядними установками біоетики. Якщо соціоцентризм – це моральний обов'язок особистості і розповсюджується на всіх членів групи, патоцентризм захищає розумні істоти на землі, а антропоцентризм – духовні цінності людини, які культивує С. Франк у роботі «Духовні основи суспільства» [74].

Таким чином, ми будемо розуміти під соціоцентризмом дотримання морального обов'язку всіх членів громади; під патоцентризмом – захист розумних істот на землі, під біоцентризмом – захищати все живе на землі, під антропоцентризмом – людину як найвищу цінність на землі, спираючись в своїх конструктах на філософсько-метафізичні принципи-постулати-цінності морального покликання.

Саме розвиток гуманітарних наук повинен враховувати всі ці напрямки розвитку – «соціоцентризму, патоцентризму, антропоцентризму, біоцентризму, враховуючи «критичне мислення як основу продуктивної науки» [63, с. 126-135].

Напрями удосконалення впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах інформаційного суспільства та глобалізації включають розвиток інформаційного пізнання, що має формуватися за такими основними напрямами: створення нормативно-правового, технічного, інституційного й економічного середовища з урахуванням світового досвіду; розбудова сучасної інформаційно-комунікаційної інфраструктури країни через створення умов для її розвитку; забезпечення соціально сприятливих умов для надання інформаційно-комунікаційних послуг усім з метою освіти, навчання, спілкування з державними органами в рамках «електронного уряду», що розвивається в ряді наукових статей з освіти, науки, управління [101 – 104].

Напрями удосконалення інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах інформаційного суспільства та глобалізації в теоретико-концептуальному контексті представляють пізнання трансформації функцій держави у розумінні інформаційного суспільства та мережевої самоорганізації, формування нової соціальності, що пов’язана з Інтернет, віртуальною реальністю, цінностями інформаційної цивілізації, вивченням проблем нової соціальності, що пов’язана з зростаючою статистикою девіацій, залежної поведінки (комп’ютерної залежності), інших нових соціально-психологічних синдромів. Інформаційна цивілізація характеризується, як відімчає М. Полані, «формуванням особливої структури соціальних взаємодій і особливих практик пізнання та засвоєння дійсності людиною, соціальними групами» [97].

Напрями удосконалення впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах інформаційного суспільства та глобалізації наступні:

1. Інформаційне суспільство та глобалізація стимулюють й формують соціальну конфігурацію інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти, відроджуючи й оновлюючи знання мов (англійської), культури спілкування, діалогу та толерантності, відроджуючи високу

інформаційну та комунікаційну культуру особистості в умовах мовленнєвої глобалізації. У даному випадку мовленнєва глобалізація пов'язана з формуванням єдиного інформаційного простому та торкається соціальної царини людини. Державна політика цифрової трансформації України – це комплексний процес сумісної управлінської діяльності інститутів держави з участю структур громадянського суспільства та бізнесу, що базуються на загальнодержавних пріоритетах і «напрямках на оптимізацію інформаційного процесу, підвищення національної економічної конкурентоспроможності» [98, с. 45].

2. Інтернет сьогодні розглядається як технологічна основа і символ нового мережевого суспільства і виступає засобом розвитку інформаційно-комунікаційного потенціалу глобальної комунікації, що об'єднує світові інформаційні ресурси в єдину систему. Перспектива філософського осмислення Інтернет виступає ланкою всього сучасного світу, контекстом аналізу сукупності соціальних проблем, «умовою розуміння процесів, що відбуваються» [95].

Проте існують користувачі, які заради спілкування розвивають і використовують потреби, мотиви та інтереси, що сприяють розвитку інформаційно-комунікаційних ресурсів: діловий ресурс, пізнавальний ресурс, комунікативний ресурс, корпоративний ресурс, ресурс самоствердження, ресурс афіліації (належності до певної групи), ресурс самоактуалізації особистості. Все більшої ролі набувають «ресурси комунікаційного, рекреаційного напрямку та особистісного спілкування» [96].

3. Інтернет-технології в глобальному інформаційно-комунікаційному просторі відіграють все більшу роль у розгортанні політичних комунікацій і здійснюють істотний вплив на процеси управління суспільною свідомістю у широких масштабах, дозволяючи суб'єктам комунікаційного впливу ефективно конструювати сприйняття суспільством політичної реальності і формувати нові моделі поведінки, переходячи «від утопії до науки» [84, с.261-281]. В сучасних умовах інтернет-технології виступають свого роду

інформаційним знаряддям, а взаємовідносини в провідних у технологічному аспекті країнах почали носити характер інформаційного протиборства. Існуючі в Інтернеті технології інформаційної роботи активно застосовуються для руйнації традиційних символічних та культурних просторів, упровадження у масову свідомість нових цінностей і символів. Механізм реалізації інформаційно-комунікаційного потенціалу інтернет-тенхнологій:

- креативні особистості в усіх сферах економіки (креативна економіка);
- багатофункціональні центри для розвитку творчих ідей та креативних ідустрій (креативні індустрії);
- організації та люди, що «створюють культурно-креативні продукти (креативні та культурні сектори)», що відмічається в ряді наукових статей [85; 86; 87].

4. Під впливом інформаційних технологій та гуманітарних (інформаційних) наук відбуваються істотні зміни в гуманітарних науках. Сьогодні весь світ стоїть на порозі технологічної революції, яка корінним чином змінює образ життя. Четверта промислова революція характеризується злиттям технологій, які розмивають межі між різними науками та технологіями. І в цій ситуації гуманітарна освіта може бути надзвичайно корисною, так як вона може стоворити та удосконалити інтелектуальні інструменти, «які необхідні для вирішення самих складних проблем ідеології і політики», що відмічається в роботі Д. Шварцмантеля «Ідеологія і політика» [82]. Фактично гуманітарна наука (філософія) стає філософією орієнтування у цьому нестабільному світі високих технологій. Креативний підхід, що базується на капіталізації таланту людини та її інтелектуального потенціалу, разом із прискореною розбудовою сервісної економіки на базі ІКТ спроможні прискорити створення стратегічних потужностей національної економіки і постати «каталізатором її модернізації та створення нової високотехнологічної інформаційної економіки» [100, с. 178].

5. У контексті сучасної віртуалізації та інтенсифікації мережевих комунікацій гуманітарна наука та її інформаційно-комунікативний потенціал змінюють свою форму та адпатують зміст наукового пошуку під впливом інтересів і потреб нового покоління користувачів. Гуманітарна освіта – це методологічна основа формування інтерсуб'єктивного досвіду, у контексті якого феномен комунікації проявляється специфічним чином та акатуалізується за допомогою механізмів соціальної об'єктивіції та суб'єктивації, які руйнують традиційну опрозицію суб'єкт-об'єктних відносин освітнього простору.

Гуманітарна освіта – це захисна реакція соціальних суб'єктів на процеси інтенсифікації комунікаційного впливу, що інтенсивно формується та протидіє соціоментальній агресії інтерпростору та визначає свій власний вектор гуманітарної рефлексії, щоб віднайти в глибинах своєї свідомості невичерпне джерело продукування власних соціально значимих смислів. Нині за Індексом глобальної креативності Україна посідає 45 рейтингову позицію зі 139, що здійснюється за трьома вимірами: технології, таланти й толерантність.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі наукового дослідження нами були поставлені такі завдання: виокремити англійську мову як форму впливу на самовизначення особистості в умовах глобалізації; обґрунтувати багатовимірну сутність універсалій інформаційно-комунікативного потенціалу гуманітарної освіти в контексті освітнього дискурсу; спрогнозувати напрями вдосконалення впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах інформаційного суспільства та глобалізації.

Задачі третього розділу були досягнуті завдяки поставленим завданням, що відображають наукову новизну дослідження..

1. Виокремлено англійську мову як форму присутності свідомості в культурі та чинник самовизначення особистості в умовах мовленнєвої глобалізації. Доведено, що дане положення виходить з того аксіоматичного положення, що предметна форма мови як результатом творчої діяльності суб'єкта і неминуче передбачає «приховану присутність» поки недостатньо верифікованих універсалій мови.

Вони означають наступне:

- субстратна вираженість продукту творчої діяльності завдяки мові. Вона підтримується якісною визначеністю, співвіднесеністю результату зі світом культури в певному аналітичному контексті, понятійно-категоріальному змісті, фізичних і логічних межах;
- семіотичні – зовнішні і внутрішні – контексти продукту творчої діяльності субєкта. Вони передбачають здатність суб'єктів – як «виробників», так і «споживачів» – до семіотичного прочитання потенційної предметної форми культури з застосуванням семіологічних категорій, що відбувається завдяки мові;
- рефлексивні і нерефлексивні форми трансляції культурно-цивілізаційного досвіду, що відбувається завдяки мові, сфокусованих у предметно виражених результатах творчої діяльності суб'єктів.

Ідентифікція вказаних вимірів результатів творчої діяльності суб'єкта дозволяє визначити його належність до світу культури, що відбувається завдяки мові і мовленню.

Вивчення англійської мови як фактор професійного самовизначення і становлення особистості виступає як продукт діяльності, тобто як такий інтелектуальний ресурс, що має характер живого спілкування, яке має бути заміненим на «машинне». До ключових завдань підвищення філософії освіти, в основі якої і вивчення мови (мов), є намагання допомогти людині в реалізації дійсної сутності – спілкування, що сьогодні перетворилося на

глобальну проблему, створення дійсного образу людини в усій його повноті та сутності. Мова є не тільки інструментом точної думки, але й виховання культури, покликаної формувати мислення особистості, слугувати підвищенню адаптивних можливостей особистості до постійно змінюючих умов життя, її мобільності в міжнародному інформаційному просторі. Нові можливості оволодіння мовою формуються завдяки інноваційним освітнім технологіям.

2. Обгрунтовано формування багатовимірної сутності універсалій гуманітарної освіти в контексті освітнього дискурсу інформаційного суспільства. Доведено, що сам дух багатовимірної сутності універсалій гуманітарної освіти є відображенням не тільки її нинішнього стану, але й глибокої сутності, яка сформувалася історично як сукупність істотних характеристик національного психокосмогенезу у певних географічних, ландшафтних, кліматичних, соціально-історичних і політичних умовах. Тому вона виражає національну ідентичність як основу збереження і розвитку духу багатомірної сутності гуманітарної освіти в умовах мовленнєвої глобалізації.

Сучасне інформаційне середовище пред’являє нові вимоги до системи освітньо-гуманітарного дискурсу: методик, технологій, понятєвого апарату, використання інформаційних технологій. Інформатизація гуманітарних наук дозволила виявити глибокі соціальні зміни, викликані процесом інформатизації, що привело до необхідності переосмислення розуміння інформатики, зміни наукових дискурсів на інформатику, виявлення механізмів впливу інформатизації на розвиток суспільства, на формування нової інформаційної культури, побудову теорій інформаційного суспільства.

Сучасна гуманітарна освіта націлена на осмислення когнітивних моделей в констеляції з макрорівнями еволюції особистості на певних етапах розвитку його екзистенції, систематизації знань-навичок гуманітарної освіти в контексті виявлення інформаційно-комунікативного потенціалу гуманітарної освіти.

Гуманатірна освіта допомагає осмислювати функції освіти разом з соціалізацією та інкультурацією особистості норми-максими-закони соціокультурної адекватизації соціуму-державі, розвивати навички-вміння інформаційних компетентностей в рамках освоєння су'єктом своєї професії, професійного амплуа; норм-індексів-цінностей, які регулюють колективну життєдіяльність спільноти і приводять до соціовідтворення цілісності гуманітарної освіти, а процеси соціалізації суб'єкта зорієнтовані на підготовку професійних кваліфікованих кадрів.

3. Спрогнозовано напрями удосконалення впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах інформаційного суспільства та глобалізації. Доведено, що дані напрями пов'язані з розвитком Інтернет, що розглядається як технологічна основа і символ нової інформаційної культури і свідомості, що формується у хмарних сервісах і виступає засобом розвитку інформаційно-комунікаційного потенціалу глобальної комунікації, об'єднуючи світові інформаційні ресурси в єдину систему.

Серед причин звернення до Інтернету інформаційно-комунікаційного потенціалу виділяють наступні: недостатнє насищення спілкування у реальних контактах, орієнтація освіти на прикладні задачі, пов'язані з ефективністю та досягненням швидкого результату, досягнення освітянських установок якісної, змістовної освіти, націленої на її світоглядні та інформаційно-комунікаційні засади.

Проте існують користувачі, які приходять в мережу не заради спілкування, а заради підтримки ділових контактів та знаходження необхідної інформації. Серед користувачів існують різні потреби, мотиви та інтереси використання Інтернет як засобу розвитку інформаційно-комунікаційних ресурсів:

- діловий ресурс;
- пізнавальний ресурс;
- комунікативний ресурс;

- корпоративний ресурс;
- ресурс самоствердження;
- ресурс афіліації (належності до певної групи);
- ресурс самореалізації та розвитку особистості.

Все більшої ролі набувають ресурси комунікаційного, рекреаційного напрямку, особистісного спілкування, виховання людини з високою культурою.

Великого практичного значення набувають ресурси комунікаційного, рекреаційного напрямку, особистісного спілкування, виховання людини з високою культурою. Метою сучасних технологій гуманітарного навчання є орієнтація на гуманістичні, соціально-орієнтовані, культурні цінності, використання творчих, активних, індивідуально-диференційованих методів і форм навчання.

Свобода комунікацій та цифрові технології, глобалізація змушують змінити місце і роль гуманітарної освіти у процесах використання ресурсів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти, для чого необхідно здійснити радикальний перегляд місії, функцій, легітимності, простору та інструментів до гуманітарної освіти (скорочення годин), відношення до гуманітарної освіти в цілому.

Напрями удосконалення впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах інформаційного суспільства та глобалізації в Україні передбачають: перспективи розвитку гуманітарної освіти як розвитку внутрішніх і зовнішніх комунікацій, виховання креативної та інформаційно розвинутої особистості, адаптації людини до життя в умовах інформаційного суспільства та глобалізації, розвиток комунікацій у сукупності з культурологічними терденціями, орієнтація на виявлення впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах четвертої промислової революції.

Список використаних джерел до третього розділу

1. Андрущенко В. П. Освітня політика (огляд порядку денного) / В. П. Андрущенко, В. Л. Савельєв. Київ : МП «Леся», 2010. 368 с.

2. Андрущенко В. П. Світанок Європи : Проблема формування нового учителя для об'єднаної Європи XXI століття. Київ : Знання України, 2012. 1099 с.

3. Антология мировой философии в 4 т. Т.1. Москва : Мысль, 1969. 936 с.

4. Антология мировой философии: В 4 т. Москва: Мысль, 1969. Т.1: Философия древности и средневековья / Ред. – сост. В.В.Соколов. Ч.1 и 2. Москва: «Мысль», 1969. 936 с.

5. Аппель К.–О. Коммуникативное сообщество или трансцендентальная предпосілка социальных наук. Программные тезисы // Трансформация философии. Москва : Логос, 2001. С. 171-193.

6. Аристотель. Метафизика // Аристотель. Сочинения: В 4-х т. Т.1. Москва : Мысль, 1975. С.63–367.

7. Аристотель. Никомахова этика // Аристотель. Сочинения : В 4-х т. Т.1. Москва : Мысль, 1983. С. 53-293

8. Аристотель. Политика: соч. в 4-х т. Т.4 // Аристотель. Москва: Мысль, 1999. 320 с.

9. Бабайцев А.Ю., Лакатос И. История философии. Энциклопедия / А.Ю.Бабайцев, И.Лакатос. Москва: Интерпрессервис; Книжный дом, 2010. С. 533-535.

10. Бауман З. Текучая современность / пер. с англ. под. ред. Ю. В. Асочакова. Санкт-Петербург : Питер, 2008. 240 с.

11. Бек У. Космополитическое мировозрение. Москва: Центр исследований постиндустриального общества, 2008. 363 с.

12. Берегова Г.Д. Філософія освіти: основні методологічні вектори формування світогляду людини майбутнього у вищій школі (Philosophy of

Education: Main Methodological Vectors of Moulding the Person of the Future in Higher Education) / Г.Д.Берегова // Міжнародний журнал «Future human image». – Том 8. – МФКО, 2017. – С. 14-29.

13. Берегова Г.Д. Пошуки нових філософсько-освітніх парадигм у контексті освітньої кризи // Культура і сучасність. К.: Міленіум. 2013. С.3-8.

14. Вернидуб Р. М. Наука і освіта у просторі педагогічного університету : монографія. Київ ; Херсон : Гринь Д. С., 2014. 415 с.

15. Вашкевич В. Н. Культурно-історична традиція та історична свідомість // Національна та історична пам'ять. 2013. Вип. 8. С. 41-51.

16. Волинець Л. Л., Єгоров Г. С., Лавриченко Н. М., Локшина О. І. Мельниченко Б. Ф., Першукова О. О., Шеверун Н. М. Світоглядний потенціал шкальної гуманітарної освіти в країнах Європейського Союзу та США : монографія ; за заг. ред. док. пед. наук Лавриченко Н.М. Київ : Педагогічна думка, 2014. 200 с.

17. Вольтер. Философские сочинения: пер. с франц. М.: Наука, 1989. 752 с.

18. Воронкова В. Становлення інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми розвитку сучасної України за доби глобалізації: теоретико-методологічні та праксеологічні виміри : [Монографія]. Запоріжжя: РВВ ЗДІА, 2017. 270 с.

19. Воронкова В. Г. Формирование синергетически-рефлексивной модели самоуправленческого общества: цивилизационный контекст // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2012. Вип. 49. С.17-28.

20. Гадамер Х.-Г. Истина и метод: Основы философской герменевтики. М.: Прогресс, 1988. 704 с.

21. Гегель Г. В. Ф. Феноменология духа. Соч. Т.1V. Москва: ИФ ФН СССР, 1959. 347 с.

22. Гелд Д., Мак-Грю Е. Глобалізація / антиглобалізація; пер. з англ. Київ: К.І.С., 2004.180 с.

23. Герасимова Е. М. Економічні знання у дискурсі становлення глобалізованого світу: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. ... д-ра філософ. наук. Київ, 2009. 36 с.

24. Гіденс Е. Нестримний світ: як глобалізація перетворює наше життя; пер з англ. Н.Поліщук. Київ: Альтерпрес, 2004.100 с.

25. Глобальні модерності / За редакції М.Фозерстоуна, С.Леша, Р.Робертсона; Пер. з англ.. Т.Цимбала. Київ: Ніка-Центр, 2013. 400 с.

26. Горина Е. В. Манипулятивный потенциал конституирующих признаков Интернета // Журналистика и массовые коммуникации. 2014. №3. С.155–161.

27. Джеймісон Ф. Постмодернізм і суспільство споживання // Незалежний культурологічний часопис «Ї». Львів, 2000. № 19. С. 132-152.

28. Доклад о человеческом развитии 2015. Труд во имя человеческого рзвития. ПРООН, 2015. 36 с.

29. Древняя Греция: История, быт, культура: Из книг современных ученых / Сост. Л. С. Ильинская. Москва: Московский лицей, 1997. 378 с.

30. Жижко Т. А. Трансформація університету: від витоків до сьогодення// Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник: зб.наук.пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П.Драгоманова. Київ, 2014. Вип. 83. С. 196-200.

31. Инглхарт Р. Модернизация, культурные изменения и демократия. Последовательность человеческого развития / К. Вельцель. М., 2011. С.

32. Кант И. Сочинения в шести томах. Т. 4, Ч.1. Москва: Изд-во "Мысль", 1965. 544 с.

33. Кивлюк О. П. Моделювання інформаційних процесів в контексті інформатизації суспільства // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України,

Національний педагогічний ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2014. Вип. 80. С. 222-226.

34. Кивлюк О. П. Глобалізація та інформатизація освіти в предметному полі філософії освіти / Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2014. Вип. 57. С. 192-200.

35. Кивлюк О. Віртуалізація освітнього простору як прагматичний складник розвитку інформаційної педагогіки // Вища освіта України. 2012. № 1. С. 25-30.

36. Кириченко М. О. Інформатизація як фактор оптимізації ідеології інформаційного суспільства та забезпечення його сталого розвитку // Scientific Journal «ScienceRise : Pedagogical Education». Харків, 2017. № 1 (9) С.46–50.

37. Кириченко М. О. Інформаціоналізм як складова формування ідеології інформаційного суспільства // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2017. Вип. 69. С. 105-111.

38. Клепко С. Ф. Идеал образованности человека в XXI веке: метаобразование/ Future Human Image. Киев, 2014. №3. С.131-147.

39. Конверський А. Є., Чернорог Р. А. Філософська освіта як чинник становлення світоглядної культури // Вісник Київського національного університету ім. Шевченка. Серія: Філософія. Політологія / М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т імені Т. Г. Шевченка. Київ, 2006. № 81/83. С. 86-88.

40. Кравченко А. А. Архетип учителя: ідея, образ відповідальність: монографія // Нац. пед. ун-т імені М.П.Драгоманова, Мін-во освіти і науки України. Львів : Вид-во «Ліга-прес», 2013. 421 с.

41. Кравченко А. А. Освіта як вітальний процес «навчання мислити» // Нова парадигма. Філософія. Політологія. Соціологія : журн. наук. пр. / М-во

освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2012. Вип. 107. С. 4- 48.

42. Кравченко В. В. Симфония человеческой культуры. М. : Аграф, 2017. С. 190–293.

43. Култаєва М. Д. Суспільне покликання філософії освіти у сучасних соціокультурних контекстах // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Філософія. Харків, 2014. Вип. 42. С. 186-194.

44. Куцепал С. В. Homo virtualis як продукт культури інформаційного суспільства // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2009. Вип. 25. С. 195-201.

45. Левинас Э. Путь к Другому / Пер. Е. Бахтиной. СПб.: Изд-во Санкт-Петербургского университета, 2007. 240 с.

46. Лэндри Ч. Креативный город. М.: Издатьеьский дом «Классика – XXI», 2006.

47. Максименюк М. Ю. Концептуалізація розвитку інформаційного суспільства в контексті глобалізації: методологія постмодерністського дискурсу // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2017. Вип. 68. С. 78-88.

48. Маркс К. , Фридрих Э. Капитал // Сочинения. Т.23. Изд.2–е. Москва: Политиздат, 1960. С.41 –174.

49. Мельник В. В Формування концепції інформаційного менеджменту: сутність, задачі, основні напрями розвитку // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2012. Вип. 49. С. 122-134.

50. Микешина Л. А. Трансцендентальные измерения гуманитарного знания // Вопросы философии. Москва, 2006. №1. С.49– 67.

51. Найссер У. Познание и реальность. Москва: Прогрсес, 1981.- С.

52. Немчинов І. Г. Генрих Белль и русская литература XX века (некоторые параллели) // Наукові записки НПУ ім. М.П. Драгоманова. Київ: НПУ. Вип.7: Релігієзнавство. Культурологія. Філософія 2001. С.83 – 88.

53. Немчинов І. Г. “Эстетика человечного”: Генрих Белль и русская литература XX века (некоторые параллели) // Наукові записки НПУ ім. М.П. Драгоманова. К.:Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. Вип.7: Релігієзнавство. Культурологія. Філософія 2001. С.83- 88.

54. Немчинов І. Г. Російська ідентифікація: між традиціоналізмом та Просвітництвом (М.Щербатов та О. Радіщев) // Sententiae: наук. пр. Спілки дослідників модерної філософії (Паскалівського товариства). Вінниця, 2001. Вип.2 (IV). С.98-106.

55. Nikitenko Vitalina. Conceptualization of geo-cultural values in the process of teaching of foreign language / Nikitenko Vitalina // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2016. Вип. 64. С. 255-259.

56. Образ человека будущего: Кого и Как воспитывать в подрапстающих поеколениях?: коллективная монография / Под ред. О.А.Базалука. Киев: Издательский дом «Скиф», 2012.Т.2.408 с.

57. Олексенко Р. И. Философия образования как неотъемлемый фактор экономического развития общества // «Социосфера»: науч.–метод. и теор. журнал. 2013. № 3. С.19-26.

58. Олексенко Р. І. Формування економічної культури майбутнього підприємця // «Гілея: науковий вісник»: Збірник наукових праць.К., 2013. Вип. 68 (№1). С.516-520.

59. Пожуєв В. І. Осмислення місця і ролі інформації в сучасному суспільстві // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної

академії: зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2010. Вип. 42. С. 4-13.

60. Пригожин И. Р., Стингерс Изабель. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой. Изд.5-е. Москва : КомКнига, 2005. 422 с.

61. Рикер П. Яким має бути новий етос Европи? : пер. з фр. / Поль Рикер // Критика. – 2005. – № 6. Режим доступу до журн. : krytyka.kiev.Ua/articles/s. 1 _6_2005.html. – Назва з екрану

62. Розова Т. В. Соціальна сфера та соціальні відносини як джерело людино творення // Збірник наукових праць науково-дослідного інституту українознавства / М-во освіти і науки України, Наук.-дослід. ін-т українознавства. Київ, 2008. Т. 22. С. 96-107.

63. Савельєв В. Л., Ільїн В. В. Критичне мислення як умова продуктивної освіти // Європейські педагогічні студії / М-во освіти і науки України ; Асоціація ректорів педагогічних університетів Європи. Київ, 2015. Вип. 5/6. С. 126-135.

64. Савченко С. В. Взаємодія культури і освіти в умовах інформаційного суспільства та культурної глобалізації: соціально - філософський вимір / С. В. Савченко // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2014. Вип. 59. С. 117-126.

65. Стігліц Д. Глобалізація та її тягар; пер. з англ.. А.Іщенка. Київ: КМ Академія, 2003.252 с.

66. Суббето А. И. Ноосферно-научные и духовно-нравственные основания выживания человечества в XXI веке. Научный доклад на У Всемирном научном конгрессе. СПБ : Астерион, 2013. – С.

67. Султанова Л. Б. Роль неявных элементов знания в развитии науки // Гуманитарные проблемы современности: человек и общество: монография. Новосибирск: Издательство ЦРНС, 2015. С.141-159.

68. Структурная семантика. Поиск метода. Греймас А. Академический проект, 2004. 368 с..

69. Терепищий С. А. Філософська парадигма сучасних освітніх ландшафтів: автореф. дис. … д-ра філос. наук. Київ, 2016. 379 с.

70. Терепищий С. О. Сучасні освітні ландшафти: монографія. Київ: «Фенікс», 2016. 309 с.

71. Урсул А. В. Информация. Методологические аспекты. Москва: Наука, 1971. 295 с.

72. Фейербах Л. Избранные философские произведения. В 2-х т. Т.1. Москва: Политиздат, 1955. С.275–– 441.

73.Філософський енциклопедичний словник; гол. ред. В.І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 742 с.

74. Франк С. Л. Духовные основы общества. М. : Республика, 1992. 510 с.

75. Халперн Д. Психология критического мышления. СПб: 2000. С.

76. Человек и общество: ноосферное развитие: монография; под ред. В.Н.Василенко и др. Москва:Белгор. обл. типогр., 2011. 485с.

77.Черниш Т. М. Культурні маркери світоглядного потенціалу гуманітарної освіти в умовах мовленнєвої глобалізації XXI століття // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2016. Вип. 65. С. 153 – 163.

78. Черниш Т. М. Віртуалізація як становлення принципово нової форми світоглядної культури та нового типу взаємодії у мережевому просторі // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник: зб.наук.пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П.Драгоманова. Київ, 2016. Вип. 116 (1). С. 212-216.

79. Chernysh Tatiana. Formation of humanitarian capital as the condition of self-individual identity in the information society: synergetic methodology // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр.

/ М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. Запоріжжя, 2017. Вип. 71. С. 143-148.

80. Черниш Т. М. Культурні маркери світоглядного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації // Культурні маркери української ідентичності (присвяченої дню Європи в Україні) : за матеріалами VIII студентської міждисцип. наук.-практ. конф., м.Херсон, 19 травня 2016 року / Херсонський державний аграрний університет. Херсон, 2016. С. 5 – 7.

81. Черныш Татьяна. Формирование гуманитарного капитала как условие саморазвития личности в условиях информационного общества: синергетическая методология // MOKSLAS IR PRAKTIKA: aktualijos ir perspektyvos. Mokslinių straipsnių rinkinys (elektroninis leidinys). Kaunas, 2017. P. 52-60.

82. Шварmантель Д. Идеология и политика. Харьков: Изд–во Гуманитарный центр, 2009. С. 78.

83. Хабермас Ю. Философский дискурс о модерне. Пер. с нем. М.: Издательство «Весь Мир», 2003. 416 с.

84. Юдин Б. Г. От утопии к науке: конструирование человека // Вызов познанию: Стратегии развития науки в современном мире. М.: Наука, 2004. С.261-281.

85. Communicating in the Third Space: Ed by K. Ikas and G. Wagner. London & New York : Routledge, 2008. P.45.

86. Changeux J.P., Ricoeur P. Ce qui nous penser. Paris: O.Jacob, 1998. 350 p.

87. Daum J.H. Intangible Assets. Bonn Galileo Press GmbH, 2002. P.152-154.

88. Degele N. Informiertes Wissen: Eine Wissenssoziologie der computerisierten Gesellschaft.- Frankfurt na. M; N.Y. Campus 2000. P.32.

89. Drucker P.F. Post-capitalist society.N.Y.Harper.1993. P.45.

90. Foucault M. Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings. Vintage, 1980. 288 p.

91. Hassan I. From Postmodernism to Postmodernity: the Local /Global Context. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.ihabhassan.com/postmodernism_to_postmodernity.htm.

92. Hassan I. Paracriticisms: Seven Speculations of the Times, Urbana, University of Illinois Press, 1975; Hassan I. POSTmodern ISM: a Paracritical Bibliography // New Literary History, Autumn 1971, P. 5-30.

93. Köke J. Corporate Governance in Germany: An Empirical Investigation. Softcover reprint of the original 1st ed., 2002. 172 p.

94. Kurt G. Philosophy of Mathematics: Selected readings. 2nd Edition, 1984. 612 p.

95. Masuda Y. Managing in the Information Society : Releasing Synergy Japanese Style. Oxford. 1990. P.23.

96. Mayer R., Goodchild F. The critical thinker / Wm. C. Brown. N. Y.,1990. 567 p.

97. Polanyi M. Personal knowledge: Towards a post-critical philosophy. Chicago : Univ. of Chicao press, 1958. P.34.

98. Porat V. The information economy: Definition and measurement / US dept. of commerce.Wash. : US GPO, 1977. P.45.

99. Poster M. The Mode of Information: Poststructuralism and Social Context. Cambridge : Polity Press, 1990. P.78.

100. Reich R. B. The work of nations: Preparing ourselves for 21 century capitalism.N.Y. : Simon & Schuster, 1991. P.178.

101. Reich R. B. The work of nation : Preparing ourselves for 21 st century capitalism.N.Y. : Borzoi books, 1991. P.24.

102. Rule J. B., Besen Y. Tne once and future information society. – Theory & society. Dordrecht, 2008. Vol. 37, N 4. P. 317 - 342.

103. Toffler A. Powershift. Bantam Books, 1991. P.23.

104. Toffler A. The Third Wave. L., 1981. P.43.

105. Saussure F. Course in General Linguistics. Columbia University Press, 2011. 336 p.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено узагальнення й представлено нове вирішення наукової проблеми – вплив інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах глобалізації в контексті філософсько-освітянського аналізу, а саме концептуалізації даної проблеми, яка майже не досліджена у такому форматі і вийшла на сучасний рівень осмислення наукової проблеми. У сучасному світі постійно розвиваються інформаційно-комунікаційні технології, що приводять до невичерпності потенціалу гуманітарної освіти, який постійно зростає і розвивається.

У першому розділі поставлено завдання: здійснити аналіз епістемологічних вимірів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти; проаналізувати концепт інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти; визначити методологію аналізу інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти.

1. *На основі розв'язання завдання 1 (здійснити аналіз епістемологічних вимірів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти)* – здійснено аналіз епістемологічних вимірів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в результаті ретроспективного історико-філософського аналізу наукової проблеми і доведено, що сформований інформаційно-комунікаційний потенціал гуманітарної освіти може бути представлений у вигляді її наповнення інформаційними даними, матеріалізований у технологічній (дорожній) карті, комп'ютерній програмі, перспективних планах та інших алгоритмах інформаційного процесу.

Інформаційно-комунікаційний потенціал гуманітарної освіти включає в себе 8 теоретичних розділів:

1) теорія комунікації;

2) теорія інформаційно-комунікаційного потенціалу людини;

3) теорія соціалізації;

4) теорія діяльності людини;

5) теорія інформаційно-комунікаційних відносин людини;

6) теорія інституціоналізації мережевого суспільства;

7) концепція інформаційної людини;

8) інтернет-технології (хмарні сервіси) у глобальному комунікаційному просторі.

Доведено, що епістемологічні виміри інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти зводяться до аналізу концепцій комунікації, що виступають одним із засобів впливу на світогляд людини. Отже, методом ефективного впливу гуманітарної освіти на особистість виступає комунікація, що розвивалася за часів за часів античності, Середньовіччя, Відродження, Нового часу, Просвітництва, яка є однією із сфер виявлення когнітивних процесів наукового пізнання.

В основі епістемологічних вимірів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти - знання, що потребує нової сукупності дослідницьких питань, методики і методології в цілому, більш глибокого аналізу того специфічного політичного, соціально-економічного, історико-культурного контексту, що включає особливості розвитку наукового пізнання даної проблеми в історико-філософському контексті – від зародження до сучасного стану існування.

2. *На основі розв'язання завдання 2 (проаналізувати концепт інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти) – проаналізовано* концепт, що в сукупності сприяє цілісному і комплексному аналізу гуманітарної освіти. Досягнення сучасної цивілізації супроводжуються глобальними викликами людству, пов'язаними з підвищенням уразливості індивіда та оточуючого його світу, з ризиками загострення соціальних конфліктів. Це пов'язано у більшості випадків з нестабільністю сучасного світу, суперечливістю, нелінійністю його розвитку (глобалізація і локалізація, національна інтеграція і мультикультуралізм, міжнародна міграція населення). Глобалізація представляє собою нові

можливості щодо обміну та інтеграції у сфері економічних, фінансових та інформаційно-технічних ресурсів, у той же час представляє собою виклик у плані збереження і розвитку інтелектуальної та культурної багатоманітності людства. Освіта як рушій суспільних реформ впливає на ціннісну сферу соціальної раціональності, що формує концептуально-цілісний світогляд людини і суспільства. Освіта та кваліфікація - це той самий ключ, що відкриває двері свободі духу та його емансипації.

Інформаційно-комунікаційний потенціал гуманітарної освіти сприяє виробленню гуманітарного світогляду з практикою великої духовності, моральності і правового забезпечення, що вимагає розробки та удосконалення концептів гуманітарної освіти. Як теоретичний феномен, інформаційно-комунікаційний потенціал гуманітарної освіти представляє собою дисипативну систему, розвиток якої відбувається нелінійно, так як нелінійно здійснюється рух у контексті великої кількості шляхів її упровадження. В гуманітарній освіті один і той же артефакт може привести як до позитивних, так негативних наслідків. Завдяки процесам кореляції гуманітарних наук, їх взаємозв'язок і взаємозалежність зберігаються, навіть якщо сама система змінюється і відбувається реорганізація висхідних елементів, що вступають у взаємодію та сприяють формуванню нової наукової інформаційної картини світу.

Концепт інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти націлений на формування інформаційної культури особистості і є наслідком культурно-цивілізаційного спілкування в масштабі Інтернет-галактики та вироблення інформаційних компетентностей, що дозволяють індивіду оволодіти потоком інформації та адаптуватися до життя в інформаційному світі.

В результаті проведеного аналізу досліджено концепт інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти та сформовано авторське *визначення інформаційно-комунікаційного потенціалу,* що визначає смисловий і ціннісний ресурс – людського, педагогічного (освітянського),

гуманітарного, інформаційного, комунікаційного, що необхідні у процесі світоглядно-комунікаційного самовизначення особистості, її екзистенційного вибору, реалізації інформаційних процесів, під якими розуміють будь-які зміни, рух чи розвиток, що можуть бути задіяні для підвищення ефективності комунікації гуманітарної освіти та саморозвитку особистості.

3. *На основі розв'язання завдання 3 (визначити методологію аналізу інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти)* – досліджено, що предметом дослідження інформаційно-комунікаційного потенціалу особистості є система комунікаційних відносин, сучасні трансформаційні процеси основних сфер діяльності та існування людини, безпека і стратегія розвитку особистості та суспільства, що детермінуються інформаційною парадигмою та представляють інформаційне суспільство, що перебуває у стані своєї динаміки та розвитку.

Методологія може бути визначена як вчення про способи фіксації результатів дослідження моделей інформаційного суспільства, наукових парадигм, до яких тяжіють ті чи інші вчені, логічну організацію, методи і засоби пізнання проблем інформаційно-комунікативного потенціалу гуманітарної освіти.

В основі філософських засад методологічних підходів наступні методологічні принципи:

1) принцип, пов'язаний з «межами росту», що відбивається і на споживанні інформаційних благ, так як у всьому світі панує соціальна поляризація суспільства;

2) обмеження принципу детермінізму, так як нові концепції інформаційного суспільства базуються на нелінійності (на зміну одному типу суспільства йде більш прогресивний, а розвиток має амбівалентний характер свого прогресу);

3) біфуркації (розділення, пошуки вибору свого шляху у точках біфуркації чи поліфуркації);

4) дискретності інформаційного буття (у рамках однієї цивілізації можуть бути різні образи життя, відмінності у темпах життя, стиснення нормативного часу);

5) відмова від інструментальної, прагматичної раціональності, яка реалізується на основі базових цивілізаційних процесів, викликаних до життя принципово новою роллю у сучасному світі інформаційних технологій.

У другому розділі поставлено завдання: дослідити місце і роль культурних маркерів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації; розкрити сутність віртуалізації як нової форми світоглядної культури та взаємодії у мережевому просторі; сформувати концепцію впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах глобалізації.

4. На основі розв'язання завдання 4 (дослідити місце і роль культурних маркерів інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації) – доведено, що місце і роль культурних маркерів у формуванні інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації, що сприяє залученню людей до культури і може бути визначене як фундаментальна основа існування людства, що є цілісною сукупністю великої кількості культурних маркерів гуманітарної освіти. Гуманітарна освіта висуває нові вимоги до культурних маркерів, які змінюють їх місце і роль у зв'язку з тим, що культура виступає альтернативою промисловому виробництву і зорієнтована на виробництво нових видів ресурсів – творчих замість обмежених матеріальних, природних і фінансових.

Гуманітарна освіта виступає як простір для творчого самовираження і саморозвитку особистості, так як культурні маркери – це матеріал, що використовується для створення базових моделей культурних цінностей, які приходять на зміну вуглю, золоту, сталі. Визначення місця і ролі культурних маркерів у формуванні інформаційно-комунікаційного потенціалу

гуманітарної освіти в умовах глобалізації засвідчило, що ці питання є важливими і з точки зору практичного ракурсу, так як є важливими для розуміння соціокультурних процесів інформаційної епохи, прогнозування культурних ситуацій у зв'язку з розвитком віртуального суспільства, зростаючої мобільності молоді та специфікою сучасних засобів комунікації, у тому числі зі становленням віртуального простору спілкування та культурних взаємодій. які стали породжувати відчуття соціальної нестабільності і свідчити про те, що культурні маркери представляють собою нерівновагому систему, для ініціювання якої є характерним перехід від стійких станів до нестійких, що й потребує формування гуманітарних цінностей в цілому. Вироблення нових цінностей гуманітарної освіти в епоху глобалізації потребує стимулювання соціальних змін, гармонізації культурних відносин, вироблення нових правових чинників, які б забезпечили їх ефективне функціонування в нових умовах глобалізації. За глобальністю втрачається локальність, необхідна для аналізу історико-культурних питань сучасного суспільства, а за абстрактністю – предметність гуманітарної освіти, поза якої питання про культурні маркери гуманітарної освіти стають ілюзорними та метафізичними.

5. *На основі розв'язання завдання 5 (розкрити сутність віртуалізації як нової форми світоглядної культури та взаємодії у мережевому просторі)* - доведено, що процес віртуалізації у наші дні стає всеосяжним, він напряму зачіпає людину, соціум, що розуміється як мережа міжособистісних зв'язків, інституціональні сфери суспільства.

Новий вектор трансформації культури не обмежується медіареальністю, феноменом геймерства, переходом основних видів діяльності у простір соціальних мереж чи масштабної комп'ютеризації суспільства. Безперечно, що мас-медіа, Інтернет, інформаційно-комп'ютерні технології руйнують картину світу з великою швидкістю, трансформуючи світосприйняття людини у бік багатовимірної, багатоваріантної, ігрової реальності.

У результаті цього життя індивіда, орієнтованого на екран, продовжується, розширяється, прирощується штучними моделями, сугестивними смислами. Процес віртуалізації соціальної реальності розуміється нами як контамінація двох модусів заміщення істинних дій та речей їх умовною правдоподібністю. Інтернет-магазини, віртуальні конференції, дистанційне навчання, мережева політика, електронні зразки творів мистецтва, картина світу, що формується засобами масової інформації, які все більше не відображають дійсність, проте конструюють її.

6. *На основі розв'язання завдання 6 (сформувати концепцію впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах глобалізації)* – доведено, що зміст концепції інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації саморозгортається як інтелектуально-мовленнєва діяльність мислення, яка, набуваючи структурної завершеності у вигляді механізму збудження, сприяє формуванню чи виробництву специфічного гуманітарного продукту, - світогляду як цінності. Кінцевим продуктом гуманітарної освіти виступає формування світоглядної культури в цілому, яка розглядається як механізм формування сукупності поглядів, в основі яких самовизначення особистості, що виникає завдяки гуманітарним смислопородженням гуманітарних форм культури.

Гуманітарні форми культури впливають на форми самовизначення особистості і залежать від умов, у яких формується зміст явища, а саме суб'єктивована в структурі суб'єкта сутність потенційного світу, що формується світовідчуттям, світосприйняттям, світоуявленням особистості. В основі інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти – формування інформаційного капіталу як головної цінності глобалізації, що формуються на стику всіх наук, як природних, так і соціальних, як фундаментальних, так і прикладних, направлених на формування інформаційної культури, інформаційної свідомості, інформаційних цінностей. Вони представляють собою сукупність форм і видів духовно-

гуманітарного відродження культурно перетворюючої діяльності людини і суспільства.

В інформаційно-комунікаційному капіталі як різновиду духовної діяльності розкривається зміст інформаційної освіти, яка виступає однією з смислоутврюючих констант гуманітарної освіти, та слугує ціннісним інструментом (і інструментарієм) формування особистості. Особлива смислова направленість глобалізації робить її детермінуючим атрибутом і фактором освіти XXI століття.

У третьому розділі поставлено завдання: виокремити англійську мову як форму впливу на самовизначення особистості в умовах глобалізації; обґрунтувати багатовимірну сутність універсалій інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в контексті освітнього дискурсу; спрогнозувати напрями вдосконалення впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах інформаційного суспільства та глобалізації.

7. *На основі розв'язання завдання 7 (виокремити англійську мову як форму впливу на самовизначення особистості в умовах глобалізації*) – доведено, що вивчення англійської мови з необхідністю вимагає:

1) щоб англійська мова (в іншому випадку китайська чи ще якась інша) слугувала особливим аспектом освітнього процесу, так як мова зберігає і транслює досвід «іншого», виробляє нові програми діяльності людей, породжує зміни в житті людини і суспільства;

2) мова є визначальною цілісністю і соціальним аспектом «всеєдності», що дозволяє досліджувати внутрішні (власні) і зовнішні (комунікаційні) процеси мови в самовизначенні особистості та її культури та генерує в одно єдине ціле різні світоглядні картини освітнього процесу, що включають різноманітні дисципліни (науки);

3) мова відіграє провідну роль у розвитку суспільства та його оновлення, є важливим феноменом у культурі, освіті, науці, каналом

трансляції і відтворення культурного досвіду, засобом розвитку особистості та суспільства;

4) мова виступає як мультизнакова (семіотична) система, що відображає соціально значиму інформацію і пропонує у мовленнєвій формі інформацію, що передається як специфічний вид духовного відображення проблем суспільства, його ідей, цінностей, орієнтирів, що використовуються в комунікаційно-екзистенційних цілях, виражених і зафіксованих семантичними, синтаксичними, граматичними модифікаціями, що не можуть бути осмисленими поза лінгвістичними структурами та мовними системами;

5) мова є мультиінструментарієм менталактів чи полімоделей рефлексії, пов'язаних з мовленнєвими смислами та індексними аспектами онтосу, соціуму, обставин, що модифікує різноманітні виміри людського буття, що залежать від наших знань про матеріальний світ в цілому;

У широкому смислі мова формує «картину світу», під якою розуміється сукупність уявлень про світ і місце в ньому людини, які регулюють життєдіяльність індивіда певним для даної культури чином. Під дискурс-картиною світу розуміється предмет-орієнтоване (референтне) знання, що включає певний зміст, репрезентований в мові. Дискурс-картина світу виступає свого роду як метафоричний термін, який демонструє багатоманітність мовної культури, що представляє певний спосіб концептуалізації дійсності, характерний для певного комунікаційного простору, що відображається у дискурсі його суб'єктів.

8. *На основі розв'язання завдання 8 (обґрунтувати багатовимірну сутність універсалій інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в контексті освітнього дискурсу)* - доведено, що формування багатовимірної сутності універсалій гуманітарної освіти в контексті освітнього дискурсу інформаційного суспільства активно розвивається під впливом глобалізації формування єдиного інформаційного простору, що в своїй екзистенції вміщує одночасно як розвиток, так і руйнацію.

Глобалізація сучасного світу як результат зростаючого руху інформації, фінансів, товарів, ідей та людських ресурсів актуалізує поняття інформаційного простору, необхідного для здійснення освітнього процесу, що приводить до «просторового повороту» в соціальних і гуманітарних дисциплінах. Суть цього «простору» у фокусуванні дослідницької уваги на феномені «повороту», що виходить на проблеми комунікації, спілкування, перетворення їх в «зони контакту», «місце комунікації», що у значній мірі розширює і предметне поле гуманітарних наук, що доповнюється інформацією, яка породжує нові можливості для людини, поглиблення її ціннісних орієнтацій та самовираження. Багатовимірна сутність універсалій гуманітарної освіти в контексті освітнього дискурсу підкреслює динамізм сучасної епохи, багатовимірний характер гуманітарної освіти, яка носить характер артикульованого вираження і усвідомленої комунікації.

Багатовимірна сутність універсалій світоглядного потенціалу гуманітарної освіти в контексті освітнього процесу зводиться до формування інформаційної компетентності, так необхідної в умовах розширення освітнього дискурсу, що представляє одну з ключових компетенцій, що забезпечує соціальну мобільність індивіда. Під інформаційною компетентністю розумується здатність (вміння) особистості знаходити, зберігати, перетворювати різноманітну інформацію і застосовувати її для прийняття рішень. У сучасному світі постійно розвиваються інформаційно-комунікаційні технології, які поглиблюють багатовимірну сутність універсалій гуманітарної освіти, в основі яких невичерпність інформації та її все більш очевидна технологічна доступність.

Дух багатовимірної сутності універсалій гуманітарної культури вбирає в себе дух світової філософії, культури і освіти і представляє фрагмент її системи, яка в той же час виражає дух світової філософії, культури і освіти, не є гомогенною, однорідною, у всій сукупності своїх систем і підсистем та елементів, постільки вона виражає дух різних цивілізаційних і національних культур та систем освіти. У цьому смислі національна філософія освіти як

відображення духу національної філософії і культури не просто є фрагментом світової філософії освіти, а представляє собою осередок ціннісної мережі. Проте на формування нових універсалій гуманітарної освіти в умовах глобалізації стали впливати і нові тенденції – масовізація культури та освіти, конс'юмеризація (споживацтва), комодифкації культури, процеси карнавалізації, шоуїзації (життя перетворилося на розвагу в результаті девальвації цінностей праці, домінування гедоністичних настроїв) і гламуризації культури, інфантилізації культури та особистості. Масова культура стала формою культурного існування в умовах глобалізації, так як ЗМІ, Інтернет, гаджети, гіпермаркети (як символічний світ культури) заповнили життєвий світ людини і породили настрої карнавалізації життя. Комодифікація культури привела до того, що людина і культура стали визначатися як товари на ринку, а знання, уміння, талант перетворилася на товар. В системі освіти став народжуватися «академічний капіталізм» як пріоритетний напрямок науки. Життя людини стало вибудовуватися у відповідності з цінностями глем-капіталізму, що впливає на процес освіти, до якої пред'являються вимоги бути гламурним продуктом – престижним, витребуваним. Багатовимірна сутність універсалій світоглядного потенціалу гуманітарної освіти в контексті освітнього процесу вимагає свого поглиблення, удосконалення, подальшого розвитку, так як молодь стала відчувати соціальну нестабільність, що свідчить про те, що культурні маркери представляють собою нерівновагому систему, для ініціювання якої є характерним перехід від стійких станів до нестійких, що потребує формування стійких гуманітарних цінностей в цілому, та сприяє формуванню гуманітарного світогляду як цілісності.

Сьогодні, коли на перше місце виходить здатність здійснювати якісний системний аналіз та системне бачення проблемної ситуації, саме вміння ставити під питання «істину власних передумов» та «простір власних цілей», актуалізує дух багатовимірної сутності універсалій гуманітарної культури, з метою створювати і удосконалювати інтелектуальні способи та технології

освітнього процесу, необхідні для вирішення складних проблем сучасного інформаційно-комунікаційного впливу на розвиток гуманітарної культури.

9. *На основі розв'язання завдання 9 (спрогнозувати напрями вдосконалення впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах інформаційного суспільства та глобалізації*) – доведено, що під впливом інформаційних технологій та гуманітарних (інформаційних) наук відбуваються істотні зміни як у науці, так і у філософії, і в цілому у гуманітарних науках.

Сьогодні весь світ стоїть на порозі технологічної революції, яка корінним чином змінює образ життя. Четверта промислова революція характеризується злиттям технологій, які розмивають межі між фізичними, цифровими і біологічними сферами. І в цій ситуації гуманітарна освіта може бути надзвичайно корисною, так як вона може створювати та удосконалити інтелектуальні інструменти, які необхідні для вирішення самих складних проблем. Фактично гуманітарна наука (філософія) стає філософією орієнтування у цьому нестабільному світі високих технологій. Напрями оптимізації інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти в умовах глобалізації включають розвиток інформаційного пізнання, що має формуватися за такими основними напрямами: створення нормативно-правового, технічного, інституційного й економічного середовища з урахуванням світового досвіду; розбудова сучасної інформаційно-комунікаційної інфраструктури вищих закладів освіти через створення умов для розвитку «хмарних технологій та сервісів»; забезпечення соціально сприятливих умов для надання інформаційно-комунікаційних послуг усім з метою освіти, навчання, спілкування з державними органами в рамках «електронного уряду». Напрями вдосконалення впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах інформаційного суспільства та глобалізації представляють пізнання трансформації функцій інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти у вирішенні проблем інформаційного суспільства та

мережевої самоорганізації, формування нової соціальності, що пов'язана з Інтернет, віртуальною реальністю, цінностями інформаційної цивілізації, вивченням проблем нової соціальності, що пов'язана з зростаючою статистикою девіацій, залежної поведінки (комп'ютерної залежності), інших нових соціально-психологічних синдромів. Доведено, що глобалізація сприяє розвитку мов, що представляє собою систему лінгвомоделей та знакових структур, за допомогою яких здійснюються феномени людської рефлексії, ментальності, комунікації, спілкування, самовираження свого «Я». Саме «Я» як кардинальний модус епістемологізації інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної науки сприяє осмисленню за допомогою мови світ, соціум, природу, Космос, екзистенцію, інтерпретує інформацію та формує інфомоделі розвитку світу і самого себе в умовах інформаційного суспільства. Спрогнозовано напрями впливу інформаційно-комунікаційного потенціалу на розвиток гуманітарної освіти в умовах глобалізації. Доведено, що дані напрями пов'язані з розвитком Інтернет, що розглядаються як технологічна основа і символ нової інформаційної культури і свідомості, що формується у хмарних сервісах і виступає засобом розвитку інформаційно-комунікаційного потенціалу глобальної комунікації, об'єднуючи світові інформаційні ресурси в єдину систему. Серед причин звернення до Інтернету інформаційно-комунікаційного потенціалу виділяють наступні: недостатнє насищення спілкування у реальному житті, можливість здійснення мрій та прагнень, можливості приміряти різні ролі, переживання емоцій та почуттів, фрустрованих з певних причин у справжній реальності. Все більшої ролі набувають ресурси комунікаційного, рекреаційного напрямку, особистісного спілкування, виховання людини високої гуманітарної культури.

Обгрунтування механізмів інформаційно-комунікаційного впливу може сприяти тому, що даний вплив сприятиме формуванню і нового типу суспільства – інформаційно-комунікаційного, в основі якого лежить інфокомунікаційна система, яка починає продукувати власну культуру розвитку та спілкування.

Комунікація, яка поступово сприяє формуванню планетарного мислення, з часом сприяє формуванню єдиного планетарного суспільства.

Інформаційне суспільство та глобалізація стимулюють й формують соціальну конфігурацію інформаційно-комунікаційного потенціалу гуманітарної освіти, відроджуючи й оновлюючи знання мов, культури спілкування, діалогу та толерантності, відроджуючи високу інформаційну та комунікаційну культуру особистості. У даному випадку глобалізація сприяє розгортанню інформаційного простору та торкається соціальної царини людини.

Державна політика цифрової трансформації України в умовах четвертої промислові революції – це комплексний процес сумісної управлінської діяльності інститутів держави з участю структур громадянського суспільства та бізнесу, направлених на оптимізацію інформаційного освітнього процесу, підвищення глобального індексу людського розвитку, інноваційності та креативності.

.